

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Diplomová práce

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Žáci druhého stupně ZŠ jako uživatelé sociálních sítí

Diplomová práce

Autor:	Dominika Benešová
Studijní program:	M7503 – Učitelství pro základní školy (II. stupeň)
Studijní obor:	Učitelství pro II. stupeň ZŠ – český jazyk a literatura Učitelství pro II. stupeň ZŠ – etická výchova
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.



Zadání diplomové práce

Autor: Dominika Benešová

Studium: P15P0981

Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - český jazyk, Učitelství pro 2. stupeň základních škol - etická výchova

Název diplomové práce: **Žáci druhého stupně ZŠ jako uživatelé sociálních sítí.**

Název diplomové práce Aj: Secondary school pupils as social network users.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá vlivem vybraných sociálních sítí (Instagram, Facebook, Youtube) na žáky II. stupně základních škol. Teoretická část práce se zaměřuje na zmapování role médií v životě současných dětí a mládeže. Blíže jsou charakterizovány druhy sociálních sítí z hlediska jejich užitečnosti i možného rizikového užívání. V praktické části jsou zkoumány, pomocí nestandardizovaného dotazníku vlastní tvorby a následných rozhovorů v ohniskových skupinách, aktivity žáků na internetu a sociálních sítích z hlediska tráveného času, forem a obsahu konzumovaných produktů. Získaná data umožní posoudit pozitiva i negativa, která užívání sociálních sítí žákům přináší v krátkodobější i dlouhodobější životní perspektivě.

BLINKA, L. *Online závislosti: jednání jako droga? : online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7975-5.

BOYD, D. *Je to složitější: Sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Akropolis, Praha, 2017, 301 s.

KRČMÁŘOVÁ, B. *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. ISBN: 978-80-904920-2-8.

STAŠOVÁ, L., SLANINOVÁ, G., JUNOVÁ, I. *Nová generace: Vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2015.

ŠEVČÍKOVÁ, A. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-210-7527-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, Univerzita Karlova v Praze, 2012, 476 s. ISBN 978-80-246-2153-1

Garantující pracoviště: Katedra pedagogiky a psychologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

Oponent: Mgr. Olga Kesnerová Řádková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením pana doc. PhDr. Pavla Vacka, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20.4.2020

Dominika Benešová

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit poděkování doc. PhDr. Pavlu Vackovi, PhD. za odborné vedení diplomové práce, za podnětné rady, náměty k zamyšlení, za vstřícnost a čas. Rovněž bych ráda poděkovala ředitelům zúčastněných škol, pedagogům za spolupráci a samozřejmě samotným žákům za ochotu a možnost uskutečnit toto výzkumné šetření.

Anotace

BENEŠOVÁ, Dominika. *Žáci druhého stupně ZŠ jako uživatelé sociálních sítí*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, 92 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá vlivem vybraných sociálních sítí (Instagram, Facebook, YouTube) na žáky II. stupně základních škol. Teoretická část práce se zaměřuje na zmapování role médií v životě současných dětí a mládeže. Blíže jsou charakterizovány druhy sociálních sítí z hlediska jejich užitečnosti i možného rizikového užívání. V praktické části jsou zkoumány, pomocí nestandardizovaného dotazníku vlastní tvorby a následných rozhovorů v ohniskových skupinách, aktivity žáků na internetu a sociálních sítích z hlediska tráveného času, forem a obsahu konzumovaných produktů. Získaná data umožní posoudit pozitiva i negativa, která užívání sociálních sítí žákům přináší v krátkodobější i dlouhodobější životní perspektivě.

Klíčová slova: sociální sítě, vliv, rizika, vzory, sebevědomí

Annotation

BENEŠOVÁ, Dominika. *Secondary school pupils as social network users*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020, 92 pp. Master Degree Thesis.

The Master Degree Thesis deals with influence of selected social networks (Instagram, Facebook, YouTube) on secondary school pupils. The theoretical part focuses on the role of media in children's and youth's lives. The types of social networks are characterized in terms of their usefulness and possible high-risk use. In the practical part the activities of pupils on the Internet and social networks are examined from the point of view of time spent, forms and content of product by using a non-standardized questionnaire of own creation and interviews in focus groups. The obtained data will allow to assess the positives and negatives of using social networks by pupils in the short and long term life's perspective.

Key words: social network, influence, risks, models, self-confidence

Obsah

Úvod.....	10
I. Teoretická část	12
1 Nová média	12
1.1 Vývoj	12
1.2 Typy médií.....	12
2 Sociální sítě	15
2.1 Definování pojmu sociální síť	15
2.2 Pozitivní stránka sociálních sítí	16
2.3 Negativní stránka sociálních sítí.....	18
2.4 Typy sociálních sítí.....	21
3 Dominantní sociální sítě.....	24
3.1 Facebook.....	24
3.2 Instagram	25
3.3 YouTube	28
4 Děti/dospívající a sociální sítě.....	32
4.1 Žáci druhého stupně základní školy	32
4.2 Střet generací	34
4.3 Sebeprezentace na sociálních sítích.....	37
5 Kyberprostor a jeho rizika.....	39
5.1 Riziková komunikace	40
5.2 Kyberšikana	40
5.2.1 Kyberstalking	42
5.2.2 Kybergrooming	42
5.2.3 Další rizikové jevy	43
5.3 Preventivní opatření.....	43
II. Praktická část.....	46
6 Výzkum	46
6.1 Výzkumný záměr.....	46
6.2 Cíle výzkumu.....	46
6.3 Metody výzkumného šetření	47
6.4 Výzkumné otázky	47
6.5 Charakteristika výzkumného vzorku	48
7 Interpretace výsledků z dotazníkového šetření	50
7.1 Shrnutí poznatků z ohniskových skupin	79
7.2 Zhodnocení výsledků výzkumného šetření	81

Závěr.....	83
Seznam použité literatury a zdrojů.....	84
Seznam tabulek, grafů a obrázků	91
Seznam příloh.....	92

Úvod

Dnešní děti a dospívající jsou generací, jež vyrůstá v internetové době od útlého věku. Jedná se o dobu s takřka neomezenými možnostmi. Je třeba vzít v potaz, že s každou dobou přichází vždy nová koncepce, která nějakým způsobem ovlivňuje společnost. Pro aktuální dobu jsou těmito nástroji digitální prostředky ve formě sociálních sítí, pohlcující zejména mladé lidi.

Tyto moderní technologie se den ode dne zdokonalují, mění, přizpůsobují se rychlé době, a především nárokům aktivních uživatelů. Je zřejmé, že virtuální svět má v řadách odborníků i laiků různé množství příznivců a odpůrců. Ať už se každý zvlášť přikloní k jedné či druhé variantě, je jisté, že dnes média hrají důležitou roli v našich životech. Nelze je proto jen kritizovat, případně zpochybňovat jejich výhody, ale převážně je užívat s co největší obezřetností.

I pro dospělého člověka je leckdy náročné mít rozhled a využívat kritické myšlení ve světě, který je doslova přesycený informacemi a příležitostmi. O to více je tato orientace obtížná pro děti a dospívající, na které se zaměřuje tato diplomová práce. Právě oni jsou nejnáze ovlivnitelní a mohou lehce nabýt pocitu, že kyberprostor nezná hranice. Nemá takřka omezení, čímž se stává pro tuto věkovou skupinu ideálním prostředím, kde se lze prezentovat a trávit zde spoustu volného času.

Prostředí sociálních sítí je ve většině případů bez pravidel a nese s sebou značnou část rizik. Žáci druhého stupně si taková ohrožení vůbec nemusí uvědomovat a jejich následky mohou mít vliv na budoucí život. Výše uvedené myšlenky a vlastní zainteresovanost k danému tématu mě vedly ke zformulování několika výzkumných otázek zaměřených na žáky druhého stupně základních škol na Pelhřimovsku.

Práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou. Teoretická část je východiskem pro výzkum v praktické části a je pomyslně členěna na tři dílčí celky věnující se nejdříve základním termínům v oblasti médií včetně sociálních sítí, vývojovému období žáků II. stupně a v neposlední řadě kyberprostoru a jeho rizikům.

Praktická část předkládá analýzu dat kvantitativního výzkumu pomocí dotazníků. Je doplněna také o kvalitativní šetření formou rozhovorů v ohniskových skupinách. Rozhovory ilustrují pohled samotných žáků, které nelze tak úplně zobecnit. V závěru praktické části je uvedeno shrnutí výsledků.

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké činnosti v rámci kyberprostoru jsou pro žáky klíčové a proč, jaké znalosti o rizicích spojené s užíváním sociálních sítí mají a zda jsou schopni pomocí kritického myšlení vnímat pozitivní a negativní dopady. Následné výsledky by mohly nabídnout komplexnější pohled na fenomén sociálních sítí, který by umožnil pedagogům, rodičům i jiným vychovatelům rychleji se zorientovat ve zvolené problematice, pochopit její potenciál, snáze porozumět dnešní generaci a lépe ji tak chránit před negativními dopady

I. Teoretická část

1 Nová média

1.1 Vývoj

Pojem médium je v nejširší souvislosti chápán jako jakýsi zprostředkovatel, který zajišťuje předání informací. Tento výraz pocházející z latiny je možné zařadit do celé řady různých odvětví od fyziky přes chemii, či biologii až po teorii sociální komunikace.¹ Díky své zprostředkující funkci se pojem médium pak přeneseně začal primárně používat pro sdělovací prostředky, kam lze zařadit tisk, rozhlas, televizi či internet.

Stále diskutovanějším termínem jednadvacátého století jsou média nová. Tento termín je však pro vysvětlení velice těžce uchopitelný, protože takřka neexistuje publikace, která by tento pojem jednoznačně vysvětlovala.

O důvodu nekonkrétního pojmenování svědčí i fakt, že u tradičních médií – tisku, televize a rozhlasu – je možné určit, jak tato média fungují například z hlediska technologie nebo jaký je způsob jejich užívání.²

Pokud bychom chtěli věci velice zjednodušit, novými médii lze označit různé mobilní aplikace a možnosti online světa, vymykající se tradičnímu rozdělení médií. Tato problematika je však mnohem složitější a k lepšímu pochopení poslouží kategorizace médií.

1.2 Typy médií

K pochopení a snadnějšímu zařazení nových médií může dobře posloužit typologie, kterou má na svědomí trojice mediologů ve složení Jaromír Volek, Jan Jiráček a Barbara Köpplová. Ve své publikaci rozděluje média do čtyř kategorií – primární, sekundární, terciární a kvartérní.³ Primárními médii označujeme především přirozený jazyk a další prostředky neverbální komunikace, kam patří například gesta, mimika a další.

¹ JIRÁK, Jan a BARBARA KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 15–16. ISBN 978-80-7367-287-4.

² MACEK, Jakub. *Úvod do nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011, s. 14. ISBN 978-80-7464-025-4.

³ VOLEK, Jaromír, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Mediální studia: Východiska a výzvy. Mediální studia*. Praha: Syndikát novinářů ČR, 2006, roč. I., č. 1, s. 12–25. ISSN 1801-9978.

Sekundární média fungují přes technické vymoženosti, jež dovolují komunikovat na větší vzdálenosti či překonávat hranice času. Mezi ranými bychom mohli zařadit kupříkladu kouřové signály, s postupem času pak vznik písma, vynález knihtisku či telefonu.

U terciárních médií to bývá složitější, neboť je většina populace zná spíše pod pojmem masová média nebo zkráceně jen masmédia. Tomáš Frank a Věra Jirásková ve své publikaci věnující se mediální výchově vysvětlují, že tyto dva pojmy lze přeložit jako hromadné sdělovací prostředky, které jsou užívány v procesu masové komunikace, a které umožňují šířit informace a oslovit jimi širokou veřejnost.⁴ Mezi první takové prostředky je možné zařadit noviny, časopisy, na počátku 19. století pak rozhlas a v první polovině dvacátého století přibývá televize a nástup internetu.

Poslední kategorií jsou kvartérní média, která mohou být označována za síťová, digitální nebo nová, která jdou ruku v ruce s předchozím členěním. Dá se tak mluvit o médiích, která jsou primárně založena na digitálním a numerickém kódování dat a obsahů. Jakub Macek ve své publikaci upozorňuje na citlivost přídavného jména „nová“ média. *„Technologie, o nichž zde hovoříme, jsou spíše velmi proměnlivé než opravdu nové – oproti starším mediálním formám jsou nestálé, soustavně a poměrně radikálně se vyvíjejí.“*⁵

Mediální teoretik Martin Lister a jeho kolektiv se ve své knize New Media věnují široké škále témat z mediální oblasti. Také zdůrazňují, že nová média odkazují na množství změn a je zde řada principů, které se uplatňují – například digitalita, interaktivita, hypertextualita, virtualita a rozptýlenost.⁶

Důležité je zmínit, že všechny čtyři typy médií jsou úzce propojeny. Tuto skutečnost doložil ve své publikaci i teoretik Marshall McLuhan, který tvrdí, že *„...obsahem každého média je médium jiné. To znamená, že každý ‚vyšší‘ typ komunikačních médií integruje typy ‚nižší‘“*.⁷ Toto tvrzení lze chápat kupříkladu tak, že písmo, které jsme podle členění zařadili do médií sekundárních, zahrnuje řeč, která je v médiích primárních. Jednodušeji řečeno – řeč je obsahem psaní, psaní je obsahem tisku a dříve byl samotný tisk obsahem telegrafu.

⁴ FRANK, Tomáš a Věra JIRÁSKOVÁ. *K mediální výchově*. Praha: SPHV, 2008, s. 14. ISBN 978-80-904187.

⁵ MACEK, Jakub. *Úvod do nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011, s. 14. ISBN 978-80-7464-025-4.

⁶ LISTER, Martin. *New media: A Critical introduction*. Abingdon: Routledge, 2009. 464 s. 0-203-88482-5.

⁷ MCLUHAN, Marshall. *Understanding Media: The Extensions of Man: The Medium is the Message* [online]. 1964 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>

U médií nových je tak vzájemná souvislost mnohem zřetelnější. Podle Macka kvartérní média integrují média primární (komunikace přes Skype), sekundární (psaná komunikace přes e-mail, sociální sítě) i terciární (možnost vysílat online).

Je pochopitelné, že média, která v současné době označujeme za nová, se budou za pár desítek let řadit k zastaralým, protože vývoj jde velice rychle dopředu. Co je však důležité si uvědomit, že v dnešním světě nás možnosti nových médií značně ovlivňují. Už v roce 1964 McLuhan ve své studii tvrdí, že nová média „...jsou rozšířením lidských bytostí, ztělesněním některých fyzických, sociálních a psychologických funkcí.“⁸

Velkým lákadlem pro řadu konzumentů dnešní populace může být i možnost být aktivním spolu-tvořitelem médií. To znamená možnost téměř čtyřicet hodin denně reagovat na situace, zapojovat se do diskuzí v rámci různých témat, prezentovat svoje postoje. Tato nová, vysoce interaktivní média, jsou navíc velmi snadným zdrojem informací a umožňují rychlý přístup k tomu, jak tyto informace získat.

Pokud tedy nová média představují pomyslné rozšíření společnosti 21. století jako nástroje k porozumění času, prostoru a k vzájemnému působení uvnitř, ovlivňují to, jak komunikujeme a vnímáme svět.⁹

⁸ MCLUHAN, Marshall. *Understanding Media: The Extensions of Man: The Medium is the Message*. [online]. 1964 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>

⁹ DOMINGUES, Caio. *Understanding New Media – a quick overview*. In: Masters of media [online]. Netherlands, Amsterdam, 2014 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://mastersofmedia.hum.uva.nl/blog/2014/09/08/understanding-new-media-a-quick-overview/>

2 Sociální sítě

2.1 Definování pojmu sociální síť

Sociální síť je pro řadu populace v dnešní společnosti pojmem, který figuruje ve spojitosti s internetem. Málokdo ale tuší, že původ tohoto pojmu sahá až do 50. let minulého století, kdy sociologická encyklopedie uvádí, že sociální síť je: „*Množina sociálních subjektů propojených směnnými vztahy. Subjekty jsou uzlovými body sítě, vztahy jsou vyjádřeny spojnicemi bodů.*“¹⁰

Sociální sítě v podobě, jaké je známe dnes, především úzce souvisí s již zmiňovanými novými médii, která jsou primárně založena na digitálních technologiích (počítače, tablety, mobilní telefony). I v online světě jsme propojeni a jsme v určité sociální interakci, protože komunikujeme, odesíláme zprávy, přijímáme zprávy, sdílíme své názory, fotografie.

Pro lepší pochopení pojmu sociální síť v jednadvacátém století vytvořila dvojice vědeckých pracovníků z oblasti médií a sociálních sítí Danah Boyd a Nicole Ellison definici, která konstatuje: „*Sociální síť definujeme jako webové služby, které jednotlivcům umožňují vytvořit si veřejný nebo poloveřejný profil v rámci omezeného systému, formulovat seznam dalších uživatelů, s nimiž jsou propojeni, a zobrazit a procházet seznam uživatelů a zároveň nahlížet do seznamu ostatních uživatelů v rámci systému.*“¹¹

Vývoj digitálních technologií jde čím dál rychleji kupředu. Vzhledem k této evoluci a významu sociálních sítí v dnešní době, vytvořily Boyd & Ellison aktuálnější a podle jejich slov i přesnější definici. Sociální síť je platformou komunikace, jejíž uživatelé:

- 1) mají jednoznačně identifikovatelné profily, které se skládají z uživatelem poskytnutého obsahu, obsahu poskytovaného ostatními uživateli, a/nebo dat poskytnutých systémem;
- 2) mohou veřejně vytvářet spojení, která umožňují ostatním uživatelům je prohlížet a procházet;

¹⁰ LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 986 s. ISBN 80-7184-311-3.

¹¹ BOYD, Danah and Nicole ELLISON. *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. Wiley Online Library, 2007, s. 210-230 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>

- 3) mohou konzumovat, produkovat a/nebo vzájemně na sebe působit s toky UGC¹² poskytnuté jejich propojením na sociálních sítích.¹³

2.2 Pozitivní stránka sociálních sítí

Je zřejmé, že sociální sítě jsou fenoménem dnešní doby. Nárůst jejich oblíbenosti v posledních letech sílí. Občas řadu věcí mohou usnadnit, protože tento virtuální svět se jeví jako prostor plný informací a znalostí. Dnešním dětem, mládeži, ale i dospělým nabízí internet plejádu výhod od vzdělávacích materiálů přes knihy až po online nákupy.

Mezi klady lze zařadit propojení s lidmi. Dnes je možné komunikovat na dálku na několik set kilometrů, sdílet fotky, myšlenky, poprosit o radu v diskuzních fórech. Pedagog Kamil Kopecký s kolegy pojmenovávají toto pozitivum sociálních sítí jako možnost navazovat mezilidské vztahy a být nástrojem pro překonání izolace.¹⁴

Sociální sítě se mohou jevit užitečnými i pro začínající podnikatele. Díky nim smí skrz různé platformy šířit své myšlenky, nabízet své produkty či služby a být tak v užším kontaktu s potenciálním klientem. Díky různým možnostem si podnikatel vytyčí svou cílovou skupinu a může začít s propagací. V poslední době už je takřka samozřejmostí, že profily na sociálních sítích zakládají i různé neziskové organizace, dobrovolnická centra či sportovní týmy, jejichž cílem je získat větší podporu lidí zvenku.

„Sociální sítě jsou zdrojem poučení a zábavy.“¹⁵ Tak zní poslední pozitiva, které Kopecký zmiňuje ve své publikaci. Díky vhodným sociálním sítím je možné se vzdělávat, rozšiřovat obzory. Některé online platformy mohou využívat i pedagogové ve výuce. „Aplikace Edmodo, Google Classroom i iTřída postavené na myšlenkách sociálních sítí reagují na dnešní výuku, kdy se žádá, aby žák byl aktivní a plně se zapojil do vyučovacího procesu svým zvýšeným

¹² UGC (=user-generated content) - zkratka pro obsah vytvářený uživateli. Jde o jakoukoliv formu obsahu, jako jsou obrázky, videa, text a zvuk, které uživatelé zveřejnili na online platformách, například na sociálních sítích.

¹³ BOYD, Danah and Nicole ELLISON. *Sociality through Social Network Sites* [online]. Oxford Handbook of Internet Studies. Oxford: The Oxford Handbook of Surveillance Studies, 2013, s. 151-172 [cit. 2019-10-03] Dostupné z: https://www.academia.edu/7731305/Ellison_N._B._and_boyd_d._2013_.Sociality_through_Social_Network_Sites. In Dutton W. H. Ed. *The Oxford Handbook of Internet Studies*. Oxford Oxford University Press p. 151-172

¹⁴ KOPECKÝ, Kamil a kol. *České děti a Facebook: výzkumná zpráva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 3 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>

¹⁵ Tamtéž, str. 3

*zájmem, intenzivním myšlením, diskuzí, skupinovým řešením problémů včetně účasti na životě školy. Tyto nástroje nabízí učitelům možnosti, jak žáky podněcovat, inspirovat, motivovat a citlivě usměrňovat ke správnému cíli. Záleží pouze na učiteli, jakým způsobem a do jaké míry jejich potenciálu využije.*¹⁶

Kromě druhu zábavy a možnosti sdílet zážitky okamžitě, existují i výhody, při nichž dochází k rozvoji hned několika dovedností a čerpání zkušeností. Psychoterapeutka Lenka Hulanová spatřuje pozitiva sociálních sítí hned v několika následujících bodech:¹⁷

- **Sociální dovednosti:** V období pubescence nemusí být pro každého dospívajícího snadné zvládat různé sociální interakce. To znamená, že skrz online platformy pro ně může být snazší navázat kontakt, přátelství, sdílet zájmy, názory nebo porovnávat různé úhly pohledu. Tyto zkušenosti pak lze zkusit využívat i v situacích v běžném životě.
- **Technické dovednosti:** S každodenním pohybem na internetu a vyhledáváním nejrozličnějších možností a informací jsou dnes dospívající takřka profesionály v užívání sociálních sítí a internetu obecně. I tyto činnosti souvisí s učením a mohou vést k rozvoji dovedností. Je vidno, že se tato oblast nedotýká jen mladých, internet zaznamenává nárůst dospělých i seniorů.
- **Vnímání rozmanitosti:** Jak již bylo zmíněno u prvního bodu týkajícího se sociálních dovedností, uživatelé mohou být na sociálních sítích a internetu konfrontováni s různými názory, předávat si zkušenosti i nabývat nových informací. Ty mohou sloužit k rozšíření vlastních vědomostí, k vyhodnocování rozmanitých pohledů v rámci celého světa. Jako příklad uvádí autorka zvýšení snášenlivosti vůči různým náboženstvím.
- **Sociální srovnávání:** Většina lidí má v životě tendenci se porovnávat. Ne jinak tomu je i v online prostředí. Srovnáním sebe sama s ostatními může mít řadu výhod i nevýhod. Důležité je pak v danou chvíli uvědomění, že v životě vždy můžeme potkat někoho, kdo bude lepší. Pokud srovnávání není frustrující, může být vnímáno jako pozitivum.

¹⁶ HEINZ, Luděk. Sociální síť ve škole. *Perpetuum – vzdělávání bez hranic* [online]. Praha: Scio, 2016 [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://perpetuum.cz/2016/06/socialni-site-ve-skole/>

¹⁷ HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech*. Praha: Triton, 2012, s. 88–90. ISBN 978-80-7387-545-9.

- **Informace:** Virtuální svět nabízí možnost pomoci. Pokud se uživatel nachází v situaci, kdy potřebuje radu, může zkusit požádat o pomoc. Díky zpětné vazbě nebo vyjádření názoru druhých se může řešení situace jevit jako jednodušší.
- **Navazování vztahů:** Seznámit se online je velice jednoduché. Prostřednictvím sociálních sítí se snáze navazuje kontakt, což znovu souvisí s prvním bodem, který se vztahuje k sociálním interakcím. Sblížit se přes virtuální svět je jednodušší i vzhledem k menší míře stresu a strachu z odmítnutí.

2.3 Negativní stránka sociálních sítí

První nevýhodu sociálních sítí vidí Kopecký se spoluautory v obsahu velkého množství osobních údajů. Od roku 2018 je však účinná nová legislativa Evropské Unie s názvem Obecné nařízení o ochraně osobních údajů (angl. General Data Protection Regulation neboli GDPR). „GDPR představuje nový právní rámec ochrany osobních údajů v evropském prostoru s cílem hájit co nejvíce práva občanů EU proti neoprávněnému zacházení s jejich daty včetně osobních údajů. GDPR se týká všech firem a institucí, ale i jednotlivců a online služeb, které zpracovávají data uživatelů.“¹⁸

Je otázkou, zda je záměr legislativního opatření opravdu účinný. V online světě se leckdy zobrazí jen informace upozorňující na zpracování osobních údajů. Jediné, co musí uživatel udělat, je odkliknout během několika sekund tlačítko „souhlasím“ a data si už žijí vlastním životem kdesi na síti.

Sociální sítě mimo jiné také umožňují „snadno, rychle a anonymně realizovat kyberšikanu, sexuální útoky na děti, kyberstalking a podobně.“¹⁹ (více pak kapitola „Kyberprostor“)

V dnešním online světě je mnohem snazší hledat oběti různých internetových podvodů, kterých je velké množství. Společnost Avast, která se zabývá tvorbou antivirových programů, zveřejnila na svém informačním blogu sedm nejčastějších nástrah a podvodů na sociálních sítích včetně rad, jak se jim vyhnout.²⁰

¹⁸ Co je to GDPR? In: *GDPR.cz* [online]. Praha: Eva Škorníčková, 2018 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://www.gdpr.cz/gdpr/>

¹⁹ KOPECKÝ, Kamil a kol. *České děti a Facebook: výzkumná zpráva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, str. 3 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>

²⁰ DHALIVAL, Jas. *Sedm hroživých: Nejhorší podvody na sociálních sítích současnosti* [online]. Praha: Avast Software, 2019 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://blog.avast.com/cs/avoid-social-media-scams>

- **Kvízy, ankety a soutěže sbírající data:** Nejčastěji se jedná o formu zábavy, jejichž postranním úmyslem je dostat z uživatelů osobní údaje a další data. V takových případech radí společnost Avast na takové hry neklikat, ani je nešířit mezi ostatní.
- **Clickbait:** Do češtiny je tento termín překládán jako „návnada na kliknutí.“ Titulek u takových případů je velmi lákavý a nutí uživatele, aby jednoduše klikl. Pak se lehce může stát, že je uživatel přesměrován obvykle na falešnou stránku, kde jsou vyžadovány přihlašovací údaje do některé ze sociálních sítí, kterou vlastní. Díky tomuto mohou útočníci získat údaje o jakémkoliv uživateli.
- **Žádosti o peníze od blízkých:** Podvodníci přichází s různými vynalézavými způsoby, jak vytáhnout z lidí peníze. Často tyto podvody zakládají na pomyslné důvěře vašich přátel. Jedním z posledních podvodů byl falešný profil vašeho přítele. Podvodník vás pak skrze profil kontaktuje. „*Bude se z vás snažit dostat vaše telefonní číslo, což je první část, kterou k provedení podvodu potřebuje. Druhá část úkolu podvodníka je získat kód, který vám pošle v SMS zprávě. Většinou se bude snažit namluvit něco ve smyslu, že potřebuje kód pro svůj telefon, zaplacení jízdenky atd. A pokud mu tento kód pošlete, tak má vyhráno a ukradl peníze. K podvodu se využívá služba m-platby, která je dostupná u klasických, ale i většiny virtuálních operátorů.*“²¹ Avast radí těmto věcem nevěřit a vždy se je snažit ověřit.
- **Krátké URL adresy:** Zkrácené adresy šetří čas a vypadají lépe než odkaz přes tři řádky, nicméně ne všechny jsou bezpečné a mohou být plné virů. Při podezření je lepší si na webových stránkách, které tyto odkazy kontrolují, bezpečnost ověřit.
- **Podivné žádosti o přátelství:** Kyberprostor nabízí nepřeberné množství informací, možností, je možné se virtuálně přátelit takřka s kýmkoliv. Je však důležité i žádosti o přátelství kriticky vyhodnocovat, nevěřit všemu. Nezdá-li se mi jako uživateli daný profil, nijak na něj nereaguji.
- **Dvojité požadavky o přátelství:** Také nebezpečný trik, je třeba s ním zacházet opatrně.
- **Hoaxy:** Slovem „hoax“ označujeme „*falešnou zprávu, mystifikaci, novinářskou kachnu, podvod, poplašnou zprávu, výmysl, kanadský žertík.*“²² Velmi často taková zpráva zní

²¹ TRLICA, David. *Pozor na podvodné SMS. "Známi" na Facebooku vás oškubou o peníze* [online]. 2017 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://www.svetandroida.cz/pozor-na-podvodne-sms/>

²² Co je to hoax? In: *HOAX.cz* [online]. Josef Džubák, ©2000–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>

velmi naléhavě a klade apel k lepšímu zabezpečení bankovního účtu přes zvláštní webovou stránku.

Většina těchto nástrah se na první pohled jeví jako podezřelá, tudíž bychom je měli zvládnout rozpoznat, pokud se na sociálních sítích a v kyberprostoru pohybujeme už delší dobu. Online svět je pro všechny, a to bez rozdílu věku a zkušeností. Lehce se pak může stát, že ti, kteří se s digitálními technologiemi teprve seznamují, útok nerozklíčují, jsou důvěřiví a pak lehce náchylní stát se obětmi, které útočníci vyhledávají.

Velmi diskutovaným tématem a současnou hrozbou jsou závislosti na sociálních sítích, které stále častěji narušují osobní život, vztahy v něm i ve společnosti. U některých jedinců tak dochází k tomu, že jen obtížně zvládají užívat internet v rozumné míře. Někdy toto chování, vykazující známky závislosti na virtuálním světě, lze označit v českém prostředí pojmem netolismus: „*Neschopnost jedince mít kontrolu nad svým užíváním internetu, jako kompulzivní nadužívání internetu a podrážděné nebo náladové chování v důsledku nemožnosti jeho užívání.*“²³ Online závislostem a jejich problematice je podrobněji věnována kapitola Kyberprostor a jeho rizika.

Jednou z dalších negativních tendencí, které se v online prostředí vyskytují v hojném počtu, je problematika fake news. Při rozdělení tohoto sousloví lze vysvětlit každý pojem samostatně. Slovo fake bylo do českého jazyka přebráno z jazyka anglického i přesto že původ tohoto slova není jasně určen a podle etymologického slovníku sahá až do 18. století. Nejčastěji zastává slovo fake funkci přídavného jména znamenající něco falešného či padělaného.²⁴

Slovo news (zprávy, novinky, zpravodajství), pochází z anglického jazyka a je poněkud starší. Poprvé se objevilo ve 14. století, kdy jeho původní význam znamenal novou věc. Později se slovo začalo objevovat i v různých biblických textech. Ve významu rozhlasového a televizního programu představující aktuální události se výraz poprvé objevuje v roce 1923.²⁵

²³ Co je netolismus? In: *netolismus.cz* [online]. Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <http://netolismus.cz/>

²⁴ Fake. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. Douglas Harper, ©2001–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/word/fake>

²⁵ News. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. Douglas Harper, ©2001–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/word/news>

Po doslovném překladu těchto dvou slov vznikne spojení fake news, čili falešné zprávy. Jedná se o „...žánr tzv. žluté žurnalistiky (bulvární či neetické novinářiny) úmyslně šířící dezinformace či hoaxy za účelem ovlivnit a zmanipulovat příjemce.“²⁶

Rozdíly mezi pojmy fake news a hoax se vyznačují jen drobnými nuancemi. Oba se jeví jako určitý zdroj dezinformace. Někdy pojmem hoax označujeme řetězové e-maily, které nabádají k rozeslání a varují před nebezpečím, které neexistuje.

Občas se snaží jen šířit paniku, vystrašit čtenáře nebo donutit k unáhleným reakcím. Leckdy může jít i o prosby o pomoc smyšleným dětem, které trpí nějakou nemocí či vymyšlené příběhy. Nejčastěji takové poplašné zprávy šíří i děti a mládež ve věku do 15 let.²⁷

Jedním z takových poplašných žertů, který vzalo hned několik lidí vážně a zkusili jej, byl případ s uvařením vajíčka pomocí mobilních telefonů. Návod zněl jasně: „*Umísti syrové vajíčko do porcelánového stojánku, na jeho protější strany dej dva mobilní telefony, zavolej z jednoho telefonu na druhý a zůstaň na lince, během prvních 15 minut se nic neděje, po 25 minutách je skořápka vajíčka horká, po 40 minutách se bílek uvaří, je pevný a nakonec po 65 minutách je i žloutek plně uvařen.*“²⁸

I přesto, že dezinformace nejsou žádným novým fenoménem, je zřejmé, že technologický pokrok jejich počet v současné době umocnil.

2.4 Typy sociálních sítí

V případě zmínky o sociálních sítích vystane lidem ve většině případů na mysl webová stránka Facebook. Málokdo však tuší, že existujících sociálních sítí je několik desítek, a že je lze členit dle účelu, za jakým byly vytvořeny.²⁹

²⁶ GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Fake News - Nejlepší kniha o dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. 44 s. ISBN 978-80-264-1805-4.

²⁷ KOPECKÝ, Kamil. *Co je hoax? (Eduklip)* [online]. Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, ©2008-2019, Projekt E-BEZPEČÍ [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/hoax-fake-news/1377-co-je-hoax-eduklip>

²⁸ Vajíčko uvařené pomocí mobilů. In: *HOAX.cz* [online]. Josef Džubák, ©2000–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/retezove-emaily/vajicko-uvarene-pomoci-mobilu/>

²⁹ WHITE, Mary. *What Types of Social Networks Exist?* [online]. United States, California, © 2006-2019 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: https://socialnetworking.lovetoknow.com/What_Types_of_Social_Networks_Exist

- **Sociální propojení:** Jedna z největších výhod, kterou sociální sítě mohou uživatelům nabídnout, je neustálý kontakt s přáteli i rodinou. Facebook, kde lze navazovat nejen spojení, ale sdílet informace i fotografie. Dále sem patří Twitter umožňující posílat a číst příspěvky zaslané jinými uživateli, známé jako tweety (pozn. překlad výrazu „twitter“ je „cvrlikání“, „švitoření“, „štěbetání“). V neposlední řadě do této kategorie patří Google+, který je ze všech uvedených nejmladším účastníkem na trhu sociálních sítí. Je navržen tak, aby korespondoval s dalšími produkty od společnosti Google.
- **Sdílení multimédií:** V této oblasti je nejznámější platformou server YouTube, který umožňuje nahrávat, sdílet a sledovat videa s rozmanitým obsahem, nebo Flickr zajišťující spravovat digitální fotografie online a rovnou je sdílet
- **Profesionální sociální sítě:** Profesionální sociální sítě jsou navrženy tak, aby poskytovaly příležitosti pro kariérní růst. Některé z těchto typů sítí poskytují obecné fórum pro připojení profesionálů, zatímco jiné jsou zaměřeny na konkrétní povolání nebo zájmy. Patří sem třeba portál LinkedIn, který od listopadu 2011 registruje 135 milionů členů, což z něj činí největší online profesionální síť, nebo lze sem zařadit i nástroj Google Učebna, která slouží povětšinou pedagogům ve vzdělávání. Ti pak mohou snáze vytvořit úkoly a následně je spravovat, a to včetně zpětné vazby či komunikovat v rámci jednotlivých kurzů se studenty nebo kolegy ve škole.
- **Informační sociální sítě:** Na internetu v dnešní době lze najít cokoli, co zadá uživatel do vyhledávače. Následně prohlížeč nabídne hned několik webů, blogů a diskusních fór. Informační sociální sítě jsou servery, kde se shlukují skupiny lidí stejného zájmu. Jako příklad lze uvést zahraniční stránku The Nature Conservancy, což je online komunita lidí zajímající se o ekologii a inovativní způsoby řešení ochrany přírody, aby příroda a lidstvo mohly společně prosperovat.
- **Vzdělávací sociální sítě:** Tyto sítě jsou místem, které navštěvují studenti, aby spolupracovali s ostatními studenty. Mohou společně vytvářet projekty, provádět výzkumy na školách nebo interagovat s učiteli prostřednictvím blogů či diskuzí. V zahraničí jsou tyto sítě velmi populární, jedná se kupříkladu o vzdělávací síť se zaměřením na matematiku či podporu světového míru. Na území České republiky jsou takové portály spíše zastoupeny prostřednictvím YouTube a Facebooku (např. vzdělávací videa týkající se anglického jazyka nebo facebooková naučná stránka Samosebou.cz věnující se třídění a recyklaci odpadů).

- **Záliby:** Koníčky velice úzce souvisí s oblibou internetového prostředí. Najde-li uživatel stránku založenou na oblíbeném zájmu, objeví hned celou komunitu lidí sdílejících stejnou vášň a nadšení. V českém prostředí lze jmenovat sociální síť a obchodní portál Vinted.cz, jehož uživatelkami jsou nejčastěji ženy a dívky. Jedná se o online prostor pro výměnu, nákup, prodej a darování oblečení, doplňků a kosmetiky.³⁰ Součástí je i fórum týkající se rozmanitých témat.
- **Akademické sociální sítě:** Akademičtí vědci se mohou podělit o své výsledky z výzkumů, sdílet informace a získávat cenné rady na platformách k tomu určených. Zřejmě nejznámější sociální sítí pro vědce a akademické pracovníky je projekt ResearchGate, který stojí na myšlence: „...vytvořit komunitní projekt pro podporu vědy, publikování, a především mezinárodní spolupráci nejrozumnějších odborníků.“³¹

³⁰ Jak Vinted funguje? In: *Vinted.cz* [online]. Praha: Vinted, ©2012–2020, 2012 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: https://www.vinted.cz/how_it_works

³¹ ČERNÝ, Michal. *ResearchGate: sociální síť pro vědce, která zaujala i Billa Gatese* [online]. Praha: Internet Info, ©1998–2020, 2013 [cit. 2019-10-28]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/researchgate-socialni-sit-pro-vedce-ktera-ziskala-investici-od-billa-gatese/>

3 Dominantní sociální sítě

3.1 Facebook

Facebook je největší internetovou sociální sítí na světě, která funguje už více než patnáct let. Původní myšlenkou jeho zakladatele, Marka Zuckenberg, bylo založit platformu, která bude sloužit potřebám Harvardské univerzity, kde sám studoval, a jejím studentům. Facebook se stával stále více populárním, přístup byl umožněn i jiným vysokým a středním školám. Nakonec v roce 2006 byl umožněn přístup i široké veřejnosti.

Facebook v podobě, jakou známe dnes, funguje především jako síť určená ke komunikaci nejen mezi blízkými, ale i ke sdílení dat, vytváření různých komunit či událostí. V posledním čtvrtletí roku 2018 sčítal Facebook přes 2 miliardy uživatelů po celém světě.³² Počet registrovaných Čechů na sociální síti Facebook se pohyboval kolem 5,3 milionu.³³

K použití facebookového účtu je vyžadována registrace. Jak ukazuje Obrázek 1, k založení profilu stačí během pár minut vyplnit křestní jméno a příjmení, e-mailovou adresu, heslo, pohlaví a datum narození. Po prvním kroku vybízí Facebook k podrobnějšímu vyplnění údajů o uživateli, tyto části však nejsou povinné.

Obrázek 1 – Titulní strana Facebooku (zdroj: www.facebook.com)

³² Facebook existuje 15 let. Má přes 2,3 miliardy uživatelů a trápí ho úniky dat. In: *Investičníweb.cz* [online]. Praha: Investiční web, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-facebook-existuje-15-let-ma-pres-23-miliardy-uzivatelu-a-trapi-ho-uniky-dat/>

³³ Počet Čechů na Facebooku stoupl na 5,3 milionu, mírně převládají ženy. In: *Echo24.cz* [online]. Praha: Echo Media, ©2020, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iLqvh/pocet-cechu-na-facebooku-stoupl-na-53-milionu-mirne-prevladaji-zeny>

Založit si facebookový profil může kdokoliv od 13 let. Facebook i další sociální sítě obsahují mechanismy, které kontrolují věk uživatelů. Kopecký s kolegy však podotýkají, že „většinu těchto kontrolních mechanismů lze snadno obejít, např. zadat jiné datum narození. V praxi je pak běžné, že sociální sítě masově využívají i uživatelé, kteří kritéria pro přístup do dané sociální sítě nesplňují – tedy i děti.“³⁴

3.2 Instagram

Instagram je jednou z dalších velmi oblíbených aplikací zaměřených na sdílení fotografií, videí, komunikaci i na reklamní účely. To dokazuje i skutečnost, že každoročně přibývají instagramoví uživatelé, statistiky uvádí, že jde o více než pětinnový nárůst.³⁵

Oficiální spuštění Instagramu je datováno k říjnu roku 2010. Jeho zakladatelé Kevin Systrom a Mike Krieger jej vytvořili za pouhých 8 týdnů jako prostor pro kreativní vyjádření se pomocí fotografií a videí, jimž napomáhají i různé nástroje pro vylepšení (přednastavené filtry, změna kontrastu, barev, sytosti apod.). V roce 2012 zaznamenala aplikace další milník – byla odkoupena společností Facebook za miliardu dolarů.

Instagram pravidelně prochází aktualizacemi. Někdy se jedná o drobné zásahy, jindy o rozšíření možností. Jednou z populárních funkcí bylo spuštění tzv. Instagram Stories (zkráceně „instastories“), které umožňují sdílet formou krátkých příběhů okamžiky během dne. Ty mohou být ve formě fotografie, krátkého videa a lze je oživit pomocí textových či jiných kreslicích nástrojů. Příběhy se vždy na profilu uživatele zobrazují po dobu 24 hodin.³⁶

Na začátku fungovala sociální síť Instagram čistě jako fotogalerie, dnes už se služby této aplikace zdokonalily natolik, že lze skrz ni i chatovat či vysílat. Facebook totiž přišel v červnu 2018 v rámci aplikace Instagram s tzv. službou IGTV. „Věříme, že přesně takto vypadá budoucnost videa. Lidé jako zdroj zábavy stále častěji využívají mobilní zařízení. A my jim

³⁴ KOPECKÝ, Kamil a kol. *České děti a Facebook: výzkumná zpráva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, str. 3 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <http://www.e-bezpecni.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>

³⁵ Lesk Facebooku dál bledne, hvězdou se stává Instagram. In: *MediaGuru.cz* [online]. Praha: PHD, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/12/lesk-facebooku-dal-bledne-hvezdou-se-stava-instagram/>

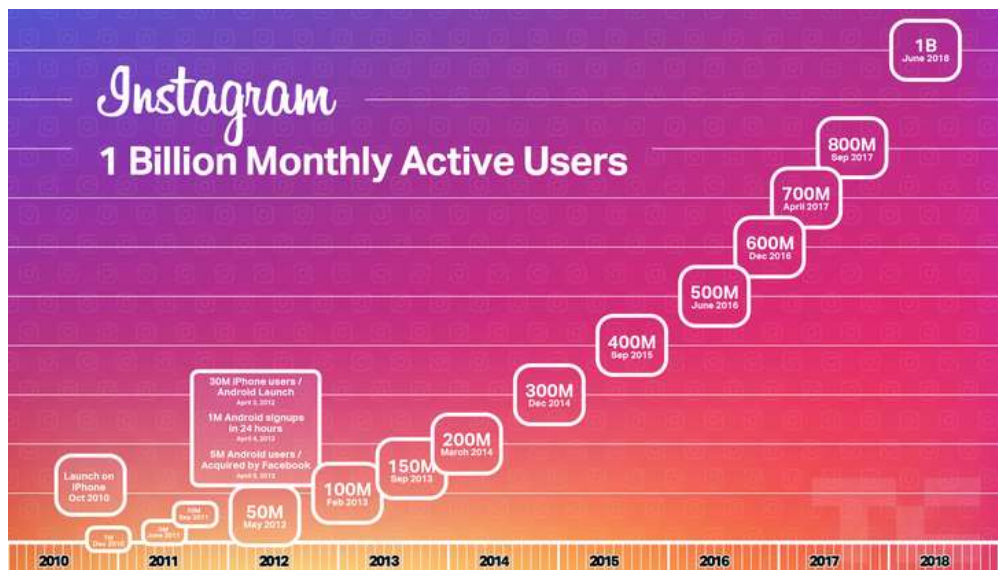
³⁶ Introducing Instagram Stories. In: *About.Instagram.com* [online]. United States: Facebook, 2016 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://about.instagram.com/blog/announcements/introducing-instagram-stories>

chceme umožnit, aby měli k oblíbeným tvůrcům a obsahu ještě blíže,” popsala společnost Instagram svůj záměr.³⁷

Instagram je sítí, kterou kromě běžných uživatelů, využívají i podniky k propagaci svých výrobků a služeb, drobní podnikatelé, internetové obchody, restaurace, sportovci, cestovatelé i další známé osobnosti.

Každý z uživatelů si tak svůj instagramový profil může nastavit podle dvou základních rovin. Instagram totiž nabízí možnost zvolit si profil veřejný či firemní. U společností jde tak v dnešní době o skvělý nástroj marketingu. „Instagram firmám umožňuje označovat ve fotografiích produkty i s odkazem na příslušnou webovou stránku. Firemní profil zároveň obsahuje i jednoduchou analytiku. Můžete se tedy podívat, jaký měl váš příspěvek ohlasy a dosah. Lze příspěvky sponzorovat nebo vytvářet reklamní kampaně.“³⁸

Jak je uvedeno v grafu na **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**, v červnu roku 2018 dosáhl Instagram jedné miliardy aktivních uživatelů měsíčně, z čehož vyplývá, že se hned po Facebooku stává druhou nejpočetnější sociální sítí vzhledem k uživatelům. Podle dalších statistik firmy Statista využívá platformu více než 500 milionů uživatelů denně.



Obrázek 2 – Graf meziročního nárůstu uživatelů na Instagramu (zdroj: www.oberlo.com)

³⁷ Instagram Business: Představujeme IGTV. In: *Business.Instagram.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: https://business.instagram.com/a/igtv?locale=cs_CZ

³⁸ Základy sociálních sítí: Jak na marketing na Instagramu. In: *Pavonicova.cz* [online]. Brno: Daniela Pavoničová [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://pavonicova.cz/jak-na-marketing-na-instagramu/>

Jak již bylo zmíněno, v průběhu let se Instagram osvědčil jako silný marketingový nástroj pro podniky, které se snaží zvýšit svou viditelnost i dosah. Facebook v průběhu roku 2019 uvedl, že přibližně 83 % instagramových uživatelů zde objevuje nové produkty a služby, z čehož vyplývá, že pouhým bytím na Instagramu mohou jednotlivé značky působit na potenciální zákazníci.³⁹

Velký boom v oblasti sociálních sítí také souvisí se vznikem nových odvětví i pozic. S rozvojem sociálních sítí lze stále častěji hovořit o online marketingu, u některých firem konkrétněji marketingu, který primárně zastřešují tzv. influenceri. Tento pojem vychází z anglického „influence“ ve významu vlivu, ovlivňování či působení. Člověk v roli influencera je schopný v rámci obsahu, který produkuje, ovlivnit chování dalších internetových uživatelů.⁴⁰ Stát se influencerem vyžaduje splnění některých následujících bodů – tvořit poutavý obsah, který postupně naláká stále více lidí, být aktivní v rámci dalších internetových platform, vyznat se v tématu, o kterém píše. Záleží také na povaze člověka, přesněji řečeno „*ne každý má dar být důvěryhodný a mít schopnosti ovlivnit rozhodování ostatních lidí.*“⁴¹

Dnes je tato forma reklamy hojně využívána právě na Instagramu, dříve se jednalo o různé bloggery nebo Youtubery. Společnost TapInfluence v roce 2016 uvedla, že mladiství přibližně do dvaceti let věku mají silnější emoční vazbu k influencerovi na sociálních sítích než k celebritám z televizních obrazovek apod. Jednodušeji řečeno, tito lidé jsou vzory dnešní generace.

Marketingová agentura Get Boost zastupuje hned několik vlivných osobností z online prostředí. Zároveň popisuje, proč je influencer marketing ideálním nástrojem k oslovení mladých lidí. Patří sem zvýšení prodeje, povědomí, zásahu (influenceri jsou v dnešní době sledováni velkým počtem lidí, a co do velikosti je toto číslo srovnatelné s publikem televizních stanic), a v neposlední řadě podpora vlastní komunikace.⁴² Obrázek 3 ukazuje, jak taková spolupráce s influencerem může na Instagramu vypadat.

³⁹ MOHSIN, Maryam. *10 Instagram Stats Every Marketer Should Know in 2020*. [online]. Oberlo, 2020 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.oberlo.com/blog/instagram-stats-every-marketer-should-know>

⁴⁰ Influencer. In: *Podnikatel.cz: Největší server pro podnikatele v ČR* [online]. Praha: Internet Info, ©2007–2020 [cit. 2020-02-02]. ISSN 1802-8012. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/pruvodce/obchodni-znacka-brand/influencer-vlivny-uzivatel/>

⁴¹ Tamtéž.

⁴² RŮŽIČKA, David. *Co je to Influencer marketing?* [online]. Praha: GET BOOST MEDIA, ©2020, 12. března 2019 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.getboost.cz/blog/co-je-influencer-marketing/>



Obrázek 3 - Influencer marketing na Instagramu (zdroj: www.instagram.com/marketafrank)

3.3 YouTube

Server YouTube je jedním z největších internetových portálů, umožňující nahrát či sledovat různá videa. „Každý měsíc navštívuje YouTube více než 1,9 miliardy přihlášených uživatelů.“⁴³

V dnešní době je možné i tento internetový server pokládat i za sociální síť, a to z důvodu možnosti online komunikace i potenciálu nejen konzumovat video obsah, ale také ho samostatně vytvářet. „YouTube provozuje lokální verzi služby ve více než 91 zemích a je možné jej zobrazit v 80 různých jazycích (což pokrývá 95 % uživatelů internetu).“⁴⁴

Skutečnost, že se jedná o jednu z velmi vlivných webových stránek, dokazují i další statistické údaje z roku 2018. Obrázek 4, kromě měsíční návštěvnosti, poukazuje i na počet zhlédnutých videí denně, denní návštěvnost i průměrný čas strávený sledováním video obsahu.

⁴³ YouTube v číslech: Více než dvě miliardy uživatelů. In: *YouTube.com* [online]. United States: YouTube [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/intl/cs/about/press/>

⁴⁴ Tamtéž.



Obrázek 4 – YouTube v číslech (www.oberlo.com)

Výše uvedené počty jednoduše naznačují, že i podobný portál jako je YouTube mění přístup k tradičním médiím typu televize, časopisy či noviny.

Počátky YouTube sahají do roku 2005. Založen byl bývalými zaměstnanci společnosti Paypal, zabývající se platebními činnostmi na internetu. Trojice zakladatelů Chad Hurley, Steve Chen a Jawed Karim vytvořili tento internetový server s cílem jednoduše nahrávat a sdílet videa. Sami tak nahráli historicky první video, které je dodnes na YouTube k dispozici. Osmnáctisekundový klip, dnes už ve velmi nízké kvalitě, „Me at the zoo“ (Já v zoo) ukazuje jednoho z tvůrců celého YouTube portálu Jaweda Karima, který komentuje expozici slonů v zoologické zahradě v americkém San Diegu.

YouTube v české verzi funguje od roku 2008. Společnost Median podle dat adMeteru v roce 2015 zveřejnila výši návštěvnosti v českém prostředí. „Průměrná měsíční návštěvnost YouTube v cílové skupině 15-69 představuje 4,6 mil. lidí, což je 56 % české populace, nejvyšší zásah je v nejmladších skupinách 15-24 let, kde dosahuje 77 % populace v této věkové skupině.“⁴⁵

Jak už bylo naznačeno v přechozí kapitole, se vznikem nových platforem souvisí i vznik nových rolí, a ne jinak je tomu i u serveru YouTube. Docházíme tak k pojmu „Youtuber“. Toto označení však může mít hned několik významů. Podle slovníku Cambridge Dictionary označuje termín Youtuber osobu: „...která nejen že často používá web YouTube, ale zejména se jedná o člověka, který videa vytváří a sám se v nich objevuje.“⁴⁶

⁴⁵ AdMeter: Měsíční dosah YouTube v ČR je 4,6 mil. lidí. In: *MediaGuru.cz* [online]. Praha: PHD, 10. února 2016 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2016/02/admeter-mesicni-dosah-youtube-v-cr-je-4-6-milidi/>

⁴⁶ Youtuber. In: *Oxford dictionaries: Language matters* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2016 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/youtuber>

Pro dnešní generaci jsou youtubeři vlivnějšími osobami než řada celebrit z prostředí tradičních médií. Tuto skutečnost dokazují čtyři znaky, na které v jednom z rozhovorů poukazuje Jakub Sedláček. Jsou jimi „*familiárnost, autenticita, spřízněnost a informační hodnota*.“⁴⁷

Familiárnost může být u sociálních sítí poněkud zavádějícím faktorem, což potvrzuje i sám autor. Jedná se o parasociální interakci, kterou v rámci masové komunikace pojmenovali už v padesátých letech sociologové Richard Wohl a Donald Horton. Jde o jev, kdy se publikum ztotožňuje se známými osobnostmi. Dříve se tak více jednalo o známé herce, zpěváky, dnes do této skupiny zahrnujeme právě i známé osobnosti z online prostředí.

Tento vztah by se mohl jevit jako jednostranný a dříve tomu tak skrz televizní obrazovky bylo. Dnes už se tyto hranice díky online světu stírají.

Fanoušci mohou totiž svého Youtubera sledovat kdykoliv nejen na YouTube, ale i na dalších sociálních sítích. Tam je možné komentovat příspěvky, videa či jinak komunikovat, čímž může u řady dospívajících docházet ke ztotožnění s daným Youtuberem a připomínat mu tak komunikaci s reálnými přáteli.

Není divu, že YouTube je vyhledávanou platformou. Nabízí totiž velice rozmanitý obsah, kde si každý může najít to své. Marketingová agentura Mediakix zveřejnila šestnáct nejpopulárnějších typů videí.⁴⁸ Patří sem:

- 1) komentáře, které se zaměřují na sdílení autorových myšlenek a názorů (vlogy – videa z běžného dne nebo videa o konspiračních teoriích),
- 2) recenze produktů,
- 3) návody,
- 4) top listy (seznamy nejoblíbenějších písní, oblečení, kosmetiky),
- 5) parodie a další vtipný obsah,
- 6) výzvy,
- 7) reakce (odezva téměř na cokoli – aktuální dění ve světě, seriály, hry, filmy a další),
- 8) Q&A (= questions and answers – fanoušci pokládají otázky a Youtuber na ně odpovídá),
- 9) rozhovory,

⁴⁷ PROCHÁZKOVÁ, Andrea. Jakub Sedláček: *Youtuber je nám mnohem podobnější než jakákoliv jiná celebrita* [online]. Praha: CZECH NEWS CENTER, 14. března 2017 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/jakub-sedlacek-youtuber-je-nam-mnohem-podobnejsi-nez-jakakoliv-jina-celebrita-132985>

⁴⁸ The most popular types of youtube videos. In: *Mediakix.com* [online]. United States: Mediakix, ©2011-2020 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://mediakix.com/blog/most-popular-youtube-videos/#gs.8HrGIYI>

- 10) drobné dokumenty,
- 11) vzdělávací videa,
- 12) hudební videa,
- 13) vyprávěcí videa (autor popisuje příběh nebo vysvětluje téma),
- 14) hry,
- 15) ASMR (= Autonomous Sensory Meridian Response = autonomní senzorická meridiánová reakce – videa, kdy aktér šeptá do speciálního mikrofonu „...a za pomoci knihy, desek, peří a dalších materiálů se snaží navozovat různé zvuky, při nichž dochází k mrazení nebo mravenčení v oblasti hlavy, horní části těla a podél míchy; cílem je navození pocitu klidu a pohody.“⁴⁹),
- 16) videa z oblasti sportu.

Z výše uvedených informací vyplývá, že popularita videí na YouTube stoupá a jejich aktéři – youtubeři – tak přebírají funkci televizních hvězd a jsou novými vzory dnešní generace. Díky tomuto postavení dychtí řada firem po spolupráci a využívá tyto vlivné osobnosti k propagaci výrobků a služeb, čímž se opět dostáváme k účinnému nástroji podnikatelské politiky, již zmíněnému v předchozí kapitole, „influencer marketingu“. Ten je rozšířený v rámci různých sociálních sítí, včetně YouTube, a právě děti a dospívající mohou být nejsnáze ovlivnitelní.

⁴⁹ DOBEŠOVÁ, Pavla a René SZOTKOWSKI. ASMR – nová virtuální droga? [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2008-2020, 16. září 2013 [cit. 2020-04-03]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/743--asmr-nova-virtualni-droga>

4 Děti/dospívající a sociální síť

Z předešlých kapitol vyplývá, že svět médií hraje v dnešní době velmi významnou roli a leckdy dokážou vědomě i nevědomě ovlivňovat. I přesto, že sociální sítě jsou snadným nástrojem pro komunikaci, navázání kontaktů či efektivním prostředkem pro sdílení informací, dochází k tomu, že veškeré tyto jmenované plusy mohou být taktéž značně zneužívány. Nejvíce ohroženými bývají v těchto případech děti a dospívající.

4.1 Žáci druhého stupně základní školy

Pro snazší pochopení různých pohnutek, chování a jednání nejen v rámci online prostředí, je důležité zmínit, čím si v daném vývojovém stádiu děti a dospívající procházejí. V řadě monografií je toto období označováno jako pubescence. Psycholožka Marie Vágnerová vymezuje jej od jedenácti let, kdy výraznou změnou pro děti může být i přechod na druhý stupeň základních škol či víceletá gymnázia.⁵⁰

Horní hranice je stanovena kolem patnácti let věku a velmi úzce se dotýká konce školní docházky a potřeby se rozhodnout, jakým směrem se dál bude dospívající ubírat. Jedná se o stadium, které je velmi dynamické a náročné. Josef Langmeier s Danou Krejčířovou toto období ve své publikaci *Vývojová psychologie* rozdělují ještě na dvě samostatné etapy.⁵¹

- a) prepubescence – dochází k pohlavnímu dospívání v souvislosti s objevením sekundárních pohlavních znaků, u dívek končí s nástupem první menstruace (přibližně mezi roky 11–13), u chlapců noční polucí (fyzický vývoj je o 1 rok až 2 pomalejší);
- b) vlastní pubescence – nastupuje kolem 13 let věku a trvá do dosažení reprodukční činnosti (přibližně kolem 15. roku), první menstruace se u dívek vyskytuje nepravidelně (pravidelný ovulační cyklus nastupuje o rok až dva později), stejně tak i u chlapců musí nejdříve dojít k dokončení vývoje pohlavních znaků.

U některých dětí na druhém stupni je dnes obtížné určit přesný věk. Důvodem je, že řada dětí dnes v šesté třídě může fyzicky vypadat jako žák třídy deváté. Dochází k posunům puberty a jejího období. „V širším historickém kontextu je tato změna výrazná. Studie profesorky Marcie

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

⁵¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

*Herman-Giddens zjistila, že v roce 1860 byl průměrný věk nástupu puberty u dívek 16,6 let. V roce 1920 to bylo 14,6; v roce 1950, 13,1; 1980, 12,5; a v roce 2010 klesla na 10,5. Podobné soubory čísel byly hlášeny u chlapců, i když se zpožděním asi o rok.*⁵²

Je důležité poukázat na to, že dřívější fyzická vyspělost automaticky neznamená i rychlejší psychické dospívání. Odborníci se snaží tuto skutečnost dokázat na různých teoriích. S částečným možným vysvětlením přišlo Ministerstvo životního prostředí na univerzitě v Bostonu.⁵³ „*Příčiny většiny předčasných případů puberty zůstávají neznámé, mnoho případů je přičítáno nadměrnému přírůstku na váze nebo (paradoxně) zlepšené výživě.*“⁵⁴ Mezi odborníky se hovoří o tom, že působení různých plastů a chemikálií může mít za následek ovlivňování hormonálních procesů v těle, čímž může docházet k dřívějšímu nástupu puberty.

Během pubescence dochází k zásadní proměně, z dítěte se stává dospívající. Za nejnápadnější změnu lze na první pohled pokládat tělesné dospívání. Tělesné proměny ale nejsou jediným znakem dospívání, v souvislosti s tím se projevují i změny v chování či myšlení, kdy velký vliv hraje pozice dítěte ve skupině, vztahy s ostatními vrstevníky a v neposlední řadě sebepojetí.⁵⁵

Vágnerová upozorňuje, že vnímání sebe sama je velmi individuální, a ne vždy jde o pozitivní reakci. „*Tělesná proměna může mít subjektivně různý význam, který závisí na představě o atraktivitě dospělejšího zevnějšku, na psychické vyspělosti jedince a na sociálních reakcích, jež tuto změnu doprovázejí. Pubescent může být na svoje dospívání pyšný, ale stejně tak dobře se za ně může i stydět, záleží na okolnostech.*“⁵⁶

Jednou z dalších známek dospívání je emancipace od rodiny, nikoli ve smyslu úplného odpoutání, ale změny, kdy dítě touží se vymanit z vlivu svých rodičů. Současně přestává uznávat matku a otce jako autoritu, komunikace je obtížnější.

V tomto období hraje velkou roli vrstevnická skupina (vyznačuje se vlastními hodnotami, normami a ideály) a vzor dospívajícího. Tím je leckdy právě kupříkladu vůdce skupiny nebo populární sportovec, herec, zpěvák. V současné době můžeme mezi vzory pubescentů zařadit právě různé osobnosti z online světa – influencery z YouTube či Instagramu.

⁵² CHALABI, Mona. *Why is puberty starting younger?* [online]. London: Guardian Media Group, 14 November 2013 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2013/nov/04/why-is-puberty-starting-younger-precocious>

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

⁵⁶ Tamtéž.

4.2 Střet generací

Témata týkající se různých generačních rozdílů a komparace generací je stále aktuální otázkou, a to nejen ze strany médií, ale i široké veřejnosti. Dnes už pro jednotlivé generace existují vlastní označení i s časovým vymezením pro snazší uchopení celé problematiky.

Vědec a spisovatel Mark McCrindle ve své publikaci upozorňuje, že s dalšími generacemi dnes koexistujeme více než kdy dříve – ať už doma, ve škole, na pracovišti nebo při nakupování. Porozumět jednotlivým generacím je předpokladem snáze porozumět jeden druhému.⁵⁷ Současná doba si doslova žádá vysvětlení jednotlivých etap, neboť o tzv. mileniálech a generaci Z je právě v již zmíněných médiích i veřejném prostoru věnována značná pozornost.

Pojmem generace se rozumí skupina lidí narozených ve stejnou dobu, Lidé tak v těchto skupinkách vykazují podobné vlastnosti, vyznačují se podobným způsobem myšlení, ctěním shodných hodnot a vyjádřením týchž názorů.⁵⁸ Na internetu lze najít velké množství internetových odkazů, které se rozdělením generací zabývají. Je důležité zmínit, že leckdy se mohou jednotlivé etapy poněkud časově lišit. Neexistuje totiž rozdělení, které by se dalo považovat za zcela správné. Přesto je dobré mít povědomí o tom, čím se dílčí generace vyznačují, neboť vždy předchozí generace jistým způsobem ovlivňuje generaci nadcházející.

Magazín Forbes ve spolupráci s agenturami pro výzkum trhu NSM Market Research a PR.konektor sestavily náhledy do jednotlivých generačních období vzhledem k životním hodnotám, postoji k práci či vztahům, včetně znaků týkajících se jídla, hudby či hraček.⁵⁹

Válečná generace

Nejstarší generací je tzv. „válečná“ generace. Do této skupiny spadají ti, kteří byli narozeni do roku 1945. Dnes už jsou tyto lidé povětšinou v penzi, někteří se však stále aktivně práci věnují. Zažili nacisty, komunisty, pražské jaro, normalizaci i sametovou revoluci. Lidé z této generace vyznávají hodnoty, jako jsou mír, zdraví a rodina, ve většině případů jsou velmi spořiví. *„Tato věková skupina zažila šest, případně osm státních převratů, takže je připravená na změny.*

⁵⁷ MCCRINDLE, Mark. *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations* [online]. Australia: McCrindle Research, 2018 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations

⁵⁸ Generace. In: SCS.ABZ.cz [online]. ©2005-2020 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/generace>

⁵⁹ Práce, jídlo, peníze a vztahy: Návod na použití generací. In: *Forbes Speciál: generace.forbes.cz* [online]. Praha: Forbes, nedat. [cit. 2020-02-06]. ISSN 0015-6914. Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/tabulka/>

V předválečné době patřila ke skupině, která mohla být majetkově zajištěna, ale její majetek byl po druhé světové válce a pak znárodněním anulován,“ vzpomíná socioložka Jiřina Šiklová.⁶⁰

Cestování je pro ně velkou neznámou, neboť dlouho nikam nemohli. Dominantní technologií bylo především rádio a noviny, případně gramofonové desky či telegram. Mezi oblíbené hry patřily kuličky, káča nebo hračky na klíček.

Generace Baby Boomers

S koncem druhé světové války souvisí nástup další generace (1946–1967). Jsou jím Baby Boomers, generace, která vyrostla na stavebnici Merkur a angličácích. Někdy se tato generace překládá do češtiny jako „populační exploze“ nebo „šťastná generace.“

Jedná se zčásti o idealistickou generaci, kterou ovlivnilo mocenské rozdělení Evropy na Východ (komunismus, nedostatkové zboží) a Západ (ekonomický růst, éra hippies).⁶¹ Jedná se o generaci, kde o studiu na vysoké škole nerozhoduje touha ani snaha, nýbrž třídní původ. Rádio je na ústupu, do popředí se dostávají televize, knihy, časopisy, telefony.

Generace X

Generace X je přibližně datována od konce sedmdesátých let minulého století do poloviny let osmdesátých. Ještě v tehdejší Československu se lze setkat s termínem Husákovy děti, kdy se jednalo o populační vlnu v tomto časovém rozmezí. Generace X byla v zahraničí ovlivňována Studenou válkou, v ČR spojována s dozníváním totality.⁶²

Mezi životními hodnotami se objevuje finanční zabezpečení, touha po svobodě a nespoutanosti, důraz na individualismus. Po odchodu komunismu začínají cestovat, čímž se začíná oddalovat i počátek založení rodiny.

Generace Y

Lidé spadající do generace Y již od začátku dospívání jsou obklopeni moderními technologiemi. Často bývá označována jako „globální generace“, důvodem však není jen

⁶⁰ GRIM, Filip. *Jiřina Šiklová: Zažili jsme šest až osm převratů* [online]. Praha: Forbes, nedat. [cit. 2020-02-06]. ISSN 0015-6914. Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/sest-pripadne-osm-statnich-prevratu/>

⁶¹ Střet generací v ČR a jejich charakteristika. In: *AkSen.cz* [online]. Praha: AkSen – aktivní senior, ©2014-2020 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <http://www.aksen.cz/clanek/stret-generaci-v-cr-jejich-charakteristika>

⁶² Generace X. In: *GeneraceY.cz* [online]. ©2011-2012 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.generacey.cz/zjistit-jaka-je-generace/generace-x>

možnost komunikovat online, ale i volný pohyb přes hranice. Peníze jsou často prostředkem, jak cestovat a užívat si života, snaží se využívat příležitost, které jim jsou nabízeny (studijní nebo pracovní pobyty a stáže v zahraničí).

Pozadu nezůstávají ani vztahy. Zástupci této generace se snaží kloubit jak profesní život, tak osobní život. Díky vytváření virtuálních komunit již zřídka kdy příslušníci generace Y telefonují, více komunikují skrze různé aplikace. V dětství si nejčastěji hráli se stavebnicí Lego, s Barbie panenkami. Symbolem doby byly časopisy Bravo, Bravogirl, hudební pořad Eso s Leošem Marešem nebo pěvecká soutěž Superstar.⁶³

Generace Z

Další nastupující generací v polovině devadesátých let je generace s označením Z. To, co odlišuje současné dospívající od předchozích generací je skutečnost, že vyrůstají v prostředí obklopeni chytrými telefony (= smartphony) a notebooky. Ke komunikaci využívají různé aplikace, díky nimž jsou téměř nepřetržitě online.⁶⁴

Zástupci této generace využívají internet hned několika možnými způsoby. Kromě toho, že berou internet jako zdroj zábavy, leckdy jej využívají i pro získávání informací a učení. Dnes už se i nakupování přesouvá z kamenných prodejen na internet.

Co se týče práce, tady se příslušníci generace Z dělí na dva týmy. „*Pro první z nich (51 %) je zásadní trávit v zaměstnání co nejméně času a pobírat vysoký plat. Až potom řeší, jestli je smysluplná. Druhé skupině (47 procent) musí práce dávat smysl. Chtějí, aby měla pozitivní dopad na společnost, požadují kreativní různorodou náplň a skvělé kolegy.*“⁶⁵

Každá generace se vyznačuje vyznáváním hodnot, mladí Češi ve věku 16–23 let nejčastěji uváděli následující pořadí: rodina, partner, přátelé, ale i vzdělání a osobní rozvoj.

Pro generaci Z je velkým problémem současné doby klima, nejčastěji sní o vlastním bydlení, cestování, mít práci jako koníček. Největší strach pak plyne z nezaměstnanosti, zadlužení či depresí.⁶⁶ I přesto, že tato generace dnes ovládá takřka každou novou technologii, zvyšuje se i

⁶³ Práce, jídlo, peníze a vztahy: Návod na použití generací. In: *Forbes Speciál: generace.forbes.cz* [online]. Praha: Forbes, nedat. [cit. 2020-02-06]. ISSN 0015-6914. Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/tabulka/>

⁶⁴ GOLLNICK, Donna and Philip CHINN. *Multicultural education in a pluralistic society*. London: Pearson Education, 2013. ISBN 978-0134054674

⁶⁵ Zatracená generace Z: *Jak přemýšlejí mladí Češi o životě, práci i budoucnosti* [online]. Praha: Economia, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>

⁶⁶ Tamtéž.

riziko závislostí. „Závislost podle psychologa Kulhánka nastává tehdy, když je užívání internetových technologií začíná poškozovat – nedokážou myslet na nic jiného, přicházejí o sociální vztahy ve fyzickém prostředí a odstříhnout se dovedou jen tehdy, když vědí, že se za pár hodin budou moct vrátit k počítači.“⁶⁷

Generace Alfa

Poslední zatím jmenovanou generací je generace Alfa – děti narozené po roce 2010. Toto označení podle Marka McCrindle není náhoda, protože i v jiných odvětvích se po vyčerpání písmen z latinky přechází na řeckou abecedu.⁶⁸ McCrindle upozorňuje, že tato generace bude technologicky nejvybavenější i jedna z nejvíce vzdělaných a bohatých v historii lidstva.⁶⁹ Generace Alfa se postupně rodí do dnešní digitalizované doby, nedokáže si představit telefon s tlačítky a je už ve velmi útlém věku vystavována pohybu v online prostředí a užívání moderních technologií.

4.3 Sebeprezentace na sociálních sítích

Každý jedinec, který vlastní jakýkoliv profil na sociální síti, se určitým způsobem prezentuje. Někdo o sobě sdílí více informací, někdo méně. Už sociolog Erving Goffman upozornil na důležitost sebeprezentace při zaujímání místa ve společnosti.⁷⁰ Definice, která by tak jasně vysvětlovala pojem sebeprezentace, takřka neexistuje.

Dvojice Mark Leary a Robin Kowalski ji formulovali jako proces, kterým každý jednotlivec ovlivňuje to, jak bude vnímán očima druhých lidí.⁷¹ Sebeprezentace se může úzce dotýkat i způsobu vyjadřování v rámci komunikace online. Erving tvrdí, že „*dojem, který děláme na ostatní, vyplývá z toho, jaké informace poskytujeme, a z toho, co vyzařujeme.*“⁷²

⁶⁷ Zatracená generace Z: Jak přemýšlejí mladí Češi o životě, práci i budoucnosti.

In: *Magazin.aktualne.cz* [online]. Praha: Economia, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>

⁶⁸ DVOŘÁČKOVÁ, Lenka. *Když dochází abeceda. Po generacích Y a Z přichází Alfa* [online]. Praha: Tiscali Media, ©1996-2020, 11. prosince 2015 [cit. 2020-02-28]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>

⁶⁹ MCCRINDLE, Mark. The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations.

In: *ResearchGate.net* [online]. Australia: McCrindle Research, 2018 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations

⁷⁰ GOFFMAN, Erving, et al. *The presentation of self in everyday life*. London: Harmondsworth: Penguin Books, 1978.

⁷¹ LEARY, Mark and Robin KOWALSKI. Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological Bulletin*: 1990, 107(1), 34–47. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.1.34>

⁷² BOYD, Danah. *Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Praha: Akropolis, 2017. s. 66. ISBN 978-80-7470-165-8.

K sebeprezentaci se váže i pojem identity. Profesor David Šmahel upozorňuje na skutečnost, že i dnešní doba má svá specifika, která mohou ovlivňovat vývoj identity každého jedince.

V souvislosti s technologickým pokrokem posledních let se zabývá tím, zdali vůbec lze hovořit o jakési identitě ve virtuálním světě, i přesto, že i tady je možnost vstupovat do různých rolí. „*V prostředí internetu se nenachází jedinec jako fyzický subjekt, ale zachází zde pouze s prezentacemi sebe sama. Neovlivňujeme tedy přímo sami sebe, ale působíme v první řadě na svou ,virtuální reprezentaci‘.*“

Je potřeba být si vědom toho, že virtuální reprezentace nebývá úplně totožná s identitou v reálném životě, a že s ní lze zacházet různými způsoby.⁷³

I v kyberprostoru docházet ke střetu generací. Výměny názorů jsou v období dospívání mezi rodiči a dětmi naprosto běžným jevem. Dnes už se však tyto neshody nevěnují jen tomu, co teenager nosí na sobě, ale i v závislosti na tom, co o sobě sděluje v rámci sociálních sítí. „*Výzkumy dále uvádí, že 17 % rodičů neprovádí kontrolu toho, co si děti na internetu prohlíží. Větší část si vystačí pouze s namátkovými kontrolami.*“⁷⁴

⁷³ ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. Psychologická setkávání. s. 40–41. ISBN 80-7254-360-1.

⁷⁴ Pomoc. In: *Nebudobet.cz* [online]. Ostrava: Rizika internetu a komunikačních technologií, ©2010-2020 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=pomoc>

5 Kyberprostor a jeho rizika

Děti a dospívající dnešní doby představují generaci, která vyrůstá ve virtuálním světě od útlého věku. Ten však kromě některých výhod, skýtá i řadu nástrah a rizik. Že se nejedná o bezpečné prostředí, dokazují i čísla. Kvantitativní výzkum realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a společností O2 se po dobu čtvrt roku (od 1. února do 1. května 2019) zaměřil na problematiku používání mobilního telefonu, jaké aktivity mládež volí, zdali mají neomezený přístup k internetu apod. *„Cílem bylo zmapovat, k čemu sociální síť využívají, s jakými riziky se setkávají a zda je toto prostředí pro ně jako uživatele bezpečné.“*⁷⁵

Slovní urážky, zesměšňování, posílání ponižujících fotografií, videonahrávek, vydírání – i takové formy kybernetické agrese se objevují a nikoli v malém měřítku. Nutno podotknout, že přes sociální sítě je jejich šíření snazší díky možnosti tzv. „schovat se“ za mobil nebo počítač. *„Některou z forem kybernetické agrese zažilo v roce 2018 41,29 % našeho výzkumného souboru, což představuje celkem 11221 incidentů (do výzkumu se zapojilo 27 177 respondentů ve věku 7-17 let ze všech krajů ČR).“*⁷⁶

V souvislosti se stráveným časem mimo reálný svět se často v médiích hovoří o jednom z klíčových rizik v kyberprostoru, a to o zvyšujícím se počtu závislých na internetu. Jak již bylo zmíněno v předešlých kapitolách, pojem netolismus se vyskytuje převážně v českém prostředí, avšak s tímto pojmem zahraniční literatura nepracuje. Spíše se lze setkat s pojmy „nadměrné užívání internetu“ a „závislost“.⁷⁷ Mezi těmito termíny je velmi blízký vztah. *„Nadměrné užívání internetu je takové, které způsobuje jedinci fyzické, psychické či sociální problémy – nejedná se pouze o kvantitu, tedy čas strávený u počítače, ale rovněž, a především o kvalitu užívání, která zároveň nemusí být nutně patologická.“*⁷⁸

Ve chvíli, kdy nadměrné užívání přejde do fáze, kdy jedinec nedokáže sám sebe kontrolovat, kupříkladu je pro něj čas strávený u počítače/mobilu/internetu na prvním místě, díky čemuž

⁷⁵ Téměř tři čtvrtiny dětí oslovených na internetu se vydají na schůzku s cizím člověkem, ukázal výzkum. In: *E-bezpečí.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2008-2020, 11. červen 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/ceske-deti-v-kybersvete-2019>

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ ŠEVČÍKOVÁ, Anna, BLINKA, Lukas, ČERNÁ, Alena, DĚDKOVÁ, Lenka, MACHÁČKOVÁ Hana a David ŠMAHEL. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, 184 s. Psyché. s. 38. ISBN 978-80-247-5010-1.

⁷⁸ Tamtéž.

zanedbává i fyziologické potřeby, dochází ke změnám nálad v případě nedostatku, objevuje se touha vykonávat danou činnost více, lze hovořit o závislosti.

5.1 Riziková komunikace

Je zřejmé, že formy mezilidské komunikace byly ovlivněny informačními a komunikačními technologiemi ve velké míře. Přední pozici drží komunikace elektronická, která se vyznačuje následujícími vlastnostmi: neřízeností, hromaděním, odmítáním sociální role komunikujících, otevřeností, neomezeností z hlediska času a místa, závislostí na technologické podpoře. I přesto, že se v řadě situací jedná o velmi nápomocné nástroje dnešní doby, i tady lze narazit na spoustu nástrah. Následující řádky poukazují na nebezpečné komunikační techniky, které se v online prostředí mohou vyskytovat.

5.2 Kyberšikana

Před nástupem digitálních technologií byli teenageři obětmi tradičního šikanování. I přesto, že se dnes stále lze s tradiční šikanou setkat, čím dál větší množství dětí a dospívajících je terčem násilníků skrze internet. Kyberšikana se až na mírné odchylky podobá šikaně tradiční, jen s tím rozdílem, že probíhá elektronicky. Aby se jednalo o šikanu, nikoli jen o obtěžování, musí být zastoupena tři základní kritéria: „... (1) jde o záměrné agresivní jednání (s úmyslem ublížit), (2) toto jednání je opakované, (3) mezi obětí a agresorem existuje mocenská nerovnováha – oběť se nemůže snadno bránit.“⁷⁹

U kyberšikany se k těmto základním znakům řadí i rysy, které jsou typické pro online prostředí. Jedním z klíčových znaků je především anonymita, díky níž agresori mohou pociťovat menší lítost, neboť nevidí reakce svých obětí.⁸⁰ Někdy se taktéž domnívají, že nemohou být vypátráni. Dnešní vymoženosti jsou ale už natolik dobré, že svěří-li se oběť se svým trápením a podezřením na kyberšikanu, lze takového kyberagresora prostřednictvím identifikace IP adresy nebo vyhledáním poskytovatele internetového připojení, dohledat.

Dalším důležitým rysem je tzv. asynchronita vyznačující se tím, že s pomocí internetového připojení může docházet ke kyberšikaně takřka kdykoliv – čtyřicet hodin denně, sedm dní v týdnu. Tudíž neexistuje čas, kdy by nebylo možné nějakým způsobem útočit na oběť. Mezi

⁷⁹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna, BLINKA, Lukas, ČERNÁ, Alena, DĚDKOVÁ, Lenka, MACHÁČKOVÁ Hana a David ŠMAHEL. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s 38. Psyché. ISBN 978-80-247-5010-1.

⁸⁰ PEEBLES, Erin. Cyberbullying: Hiding behind the screen. *Paediatrics & Child Health*. 2014, 19(10), 527-528. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/pch/19.10.527>

jedny z nejčastějších projevů kyberšikany může patřit posílání anonymních nevhodných e-mailů, zastrašujících SMS zpráv, výhrůžky, psaní ponižujících komentářů na sociálních sítích, nejčastěji prostřednictvím falešných profilů. Dále sem lze zařadit i „...*impersonace* (= vydávání se za někoho jiného), *krádež hesla*, *ostrakizace* (například vyloučení ze skupiny na Facebooku), či *flaming* (=jev označující hádku na internetu, agresivní diskuzi apod.)“⁸¹

Není tedy pochyb o tom, že je třeba situaci týkající se šikanování v kyberprostoru řešit. K jejímu, alespoň pro začátek částečnému zmírnění, je třeba kromě následků, které vyvolá, hledat i příčinu vzniku. Jednoduše najít důvod, proč k ní dochází, jaké pohnutky agresorů vedou k tendenci ublížit.

Jedním z nejčastějších motivů, které výzkumníci uvádějí, je pomsta. V tomto případě se jedná o děti a dospívající, kteří si sami šikanou nebo kyberšikanou prošli a snaží se ji oplatit, tzv. odvěta za bolest. Celý proces šikanování tak vnímají oprávněně. Je důležité zmínit, že většinou si tito pomstychtiví agresori vybírají oběti, které nejsou natolik silné a jsou lehce zranitelné.⁸²

Do dalšího bodu lze zahrnout názor, že oběť si šikanu zaslouží. Tento motiv se obvykle točí kolem sociálního postavení ve škole a velmi často zde figuruje závist a žárlivost. Cílovými oběťmi tak povětšinou bývají premianti třídy, děti ze slabších rodin nebo žáci zařazení do školy v rámci inkluze. Vše se děje převážně z důvodu zvýšení vlastní moci skrze ubližování druhým.

Děti, které se nudí a hledají zábavu, se někdy uchylují ke kyberšikaně, aby svůj život obohatily o vzrušení a drama, někdy zde hraje roli i upoutání pozornosti. Častým motivem je i tendence někam patřit, proto se pod tlakem vrstevníků ke kyberšikaně přidávají i ti, kteří by nikdy nic podobného neudělali.

Kyberšikana může být projevem sociálního postavení. Děti, které jsou populární, si často dělají legraci z dětí, které jsou méně oblíbené. S kyberšikanou je spojena i skutečnost, že pachatelé se domnívají, že je obtížné je najít a identifikovat, což znovu opět souvisí s dávkou anonymity a nedostatkem empatie.⁸³

Kyberšikana někdy může vzniknout i na základě pokusu o vtip (žáci natočí žertovné video, jehož cílem je pobavit, nikoli ublížit – např. natočí někoho, jak se rozčiluje). Bohužel se ale

⁸¹ ŠEVČÍKOVÁ, Anna, BLINKA, Lukas, ČERNÁ, Alena, DĚDKOVÁ, Lenka, MACHÁČKOVÁ Hana a David ŠMAHEL. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s 38. Psyché. ISBN 978-80-247-5010-1.

⁸² GORDON, Sherri. *8 Reasons Why Kids Cyberbully Others* [online]. United States: New York, 14 August 2019 [cit. 2019-11-23]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/reasons-why-kids-cyberbully-others-460553>

⁸³ Tamtéž.

může stát, že video unikne, kam nemá a začne se šířit. Pak je takřka nemožné tento proces ve virtuálním světě zastavit a jednoduše pak může tento zprvu nevinný vtip sklouznout k formě kyberšikany.

5.2.1 Kyberstalking

Kyberstalking je fenomén posledních let, jedná se o projev nevyžádaného chování odehrávajícího se v online světě, kdy cílem agresora je pronásledovat a obtěžovat oběť pomocí internetu, sociálních sítí a dalších elektronických nástrojů. Leckdy může dojít i k chybnému označení za kyberstalking ve chvíli, kdy se jedná o online obtěžování nebo zneužívání. „*Online obtěžování či zneužívání se stane kyberstalkingem ve chvíli, kdy začne probíhat opakovaně, systematicky a vzbuzuje v oběti pocit strachu.*“⁸⁴

Jedním z klíčových aspektů je vytrvalost a systematickosti. Na internetu díky anonymitě může kyberstalker pronásledovat svou oběť, někdy i vícero, takřka kdykoliv a odkudkoliv. Sborník studií vydaný Linkou bezpečí dále uvádí, že obětí kyberstalkingu může být v podstatě každý, kdo vlastní mobil či jiné technologie, prostřednictvím kterých lze komunikovat.⁸⁵ Někdy toto online pronásledování může snadno přejít do podoby klasického stalkingu v reálném životě. Jde o riziko, které může velmi zasáhnout psychickou stránku člověka a do budoucna být velmi traumatizující zkušeností.

5.2.2 Kybergrooming

Dalším nebezpečným jevem, který především ovlivňuje psychiku jedince, je kybergrooming. Záměrem takového kybergroomera je vyvolání falešné důvěry u oběti a následné přinucení k osobnímu setkání v reálném životě. „*Výsledkem této schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti, zneužití oběti pro dětskou prostituci, k výrobě dětské pornografie apod.*“⁸⁶

Nejčastěji se tito pachatelé dostanou ke svým obětem skrz vyvolání lítosti nebo potřebu pomoci. Kamil Kopecký s Veronikou Krejčí ve své publikaci *Rizika virtuální komunikace* uvádí, že oběťmi kybergroomingu jsou převážně dívky, a to v době pubescence. Kybergroomer se většinou dotýká velmi citlivých témat týkajících se lásky, sexu a jiných intimností.

⁸⁴ KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. ISBN: 978-80-904920-2-8.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace*. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010, 35 s. ISBN 978-80-254-7866.

V případě, že se internetovému agresorovi podaří dítě nebo dospívajícího přimět ke schůzce, pak už je obtížné se bránit. Jak již bylo zmíněno, sexuální obtěžování, zneužívání či pornografie, jsou nejčastějším výsledkem kybergroomingu, který může negativně ovlivnit člověka po zbytek života. „*Sexuální zneužívání v dětství vede k dlouhodobým potížím v oblasti duševního zdraví, vznikem různých poruch chování a také závislostí. U některých dětí často dochází k uzavření se do sebe. Nekomunikují s okolím a nedůvěřují lidem kolem sebe. Bývají úzkostné, vyskytují se u nich somatické potíže, poruchy příjmu potravy, sebepoškozování nebo sebevražda.*“⁸⁷

5.2.3 Další rizikové jevy

Flaming je dalším z rizik kyberprostoru. Tento termín označuje nepřátelskou a urážlivou interakci mezi lidmi online, která se obvykle vyznačuje vulgárností. Tyto útoky se obvykle objevují v řadě diskusí na internetu (urážky mířící hned k několika osobám), nebo prostřednictvím chatu (zacílení na jednu osobu).⁸⁸

Nelze opomenout fenomén, který se v posledních letech etabloval na přední příčky mezi nebezpečnými jevy. Je jím sexting, kdy rizikové chování spočívá ve sdílení a posílání intimních materiálů.⁸⁹ Nejčastější příčinou rozesílání takových fotografií bývá rozchod partnerů.

5.3 Preventivní opatření

Online svět nabízí řadu příležitostí a pro ochranu každého jedince je třeba dodržovat hned několik zásad. Na internetu lze najít spoustu článků, které upozorňují na nebezpečné jevy a připojují rady, jak se bránit. Je proto důležité, aby pedagogové i rodiče měli o těchto možnostech povědomí.

Jedním z rozsáhlých programů prevence je projekt Bezpečný internet, který se zaměřuje na různé cílové skupiny od dětí přes dospělé až po výukové materiály pro učitele. Jeho cílem je u všech těchto uživatelů bez rozdílu vytvořit správné návyky, jak se na internetu chovat bezpečně a čelit potenciálním hrozbám. Online komunikace bývá plná nástrah, které nemusí

⁸⁷ KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. ISBN: 978-80-904920-2-8.

⁸⁸ GORDON, Sherri. *Coping with online flaming and trolling*. New York: Rosen Publishing, 2019, s. 8–9. ISBN 9781508179047.

⁸⁹ KOPECKÝ, Kamil. *Co je sexting?* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 3. října 2019 [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/sexting/1649-vydirani-deti-ve-spojeni-se-sextingem-neustava-caste-je-napriklad-po-rozchodu>

být na první pohled rozpoznatelné. Je dobré, aby nejen rodiče, ale i vyučující upozorňovali na možná rizika a dětem poskytli rady, jak se ochránit (např. neposílat intimní fotografie, nesdělovat hesla, nedomlouvat si schůzky naslepo, nebo třeba nevěřit všemu, co se kde na internetu píše).⁹⁰

Mladá generace v období dospívání si kolikrát ani neuvědomuje, kam může jejich chování vést (kybergrooming, sexting apod.). Statistiky uvádějí, že: „...se zcela neznámými lidmi, jejichž identita je skrytá a dítě ji zná pouze z virtuálního světa, komunikuje 37 % dětí. Svě fotografie posílá a videa sdílí asi polovina dětí. Osobní a kontaktní údaje sděluje přes internet zcela neznámým lidem více než třetina dětí“.⁹¹ Zabránit negativním dopadům virtuálního světa se snaží právě projekt *Nebud' obět'!*, jehož aktivity se zaměřují na zmírnění nežádoucích dopadů spojených s používáním internetu, a to jak prostřednictvím webových stránek, tak formou školení nejen žáků a pedagogů, ale i rodičů.

Za velmi důležitý lze považovat i celorepublikový projekt fungující už více než jedenáct let E-Bezpečí⁹², který je provozován Centrem prevence rizikové virtuální komunikace PdF UP v Olomouci. Ten se stejně jako předchozí zaměřuje na prevenci rizikového chování, jenž pracuje s různými cílovými skupinami (kromě žáků, učitelů a rodičů sem patří i metodici prevence, policisté, pracovníci Orgánu sociálně-právní ochrany dětí apod.) formou besed.

Portál pravidelně informuje o aktuálním dění z online prostředí a upozorňuje na nebezpečné jevy. Jeho součástí jsou i závěrečné zprávy a statistiky z realizovaných výzkumů. Zároveň portál nabízí i anonymní poradnu pro všechny, kdo se dostali prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu, do nějaké tíživé situace.

V případě, že dítě či dospívající má obavu sdělit svůj problém rodičům nebo vyučujícím, může využít bezplatnou poradnu a požádat o radu odborníků (každý poradce vystupuje pod svým skutečným jménem, pod kterým jej lze dohledat a kontaktovat), kteří se případem začnou zabývat. Jakmile případ vyřeší, odešlou radu či postup dalšího řešení.

Jak bylo uvedeno výše, statistiky týkající se kybernetické kriminality páchané na mladistvých vykazují znepokojivé výsledky. Činnosti spjaté s prevencí rizikového chování by tak neměly

⁹⁰ Rizika on-line komunikace. In: *Bezpecnyinternet.cz* [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/on-line-komunikace/rizika.aspx>

⁹¹ Pomoc. In: *Nebudobet.cz* [online]. Ostrava: Rizika internetu a komunikačních technologií, ©2010-2020 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=pomoc>

⁹² Projekt E-bezpečí: Národní projekt prevence rizikového chování v online prostředí. In: *Bezpecnyinternet.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/>

být jen jednorázovou akcí, je třeba se na tento proces zaměřit v dlouhodobější perspektivě. Systematicky by se měli snažit spolupracovat i jednotliví činitelé mezi sebou, a to jak učitelé, tak rodiče.

II. Praktická část

Praktická část diplomové práce se zabývá vlastním výzkumem. V této části je podrobněji rozpracována analýza a interpretace výsledků z výzkumného šetření, které se sestává z kombinace kvantitativního i kvalitativního přístupu v rámci zkoumané problematiky. Bude zde představena metodologie, v jejímž rámci je uveden záměr výzkumu, výzkumné cíle, včetně dílčích okruhů a v neposlední řadě vymezení zkoumaného vzorku žáků, se kterými byl výzkum realizován.

6 Výzkum

6.1 Výzkumný záměr

Internet a s ním související sociální sítě jsou bezesporu nástrojem, který je v dnešní době takřka nedílnou součástí života ve společnosti. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, nejvíce zranitelnou, náchylnou k manipulaci a nejsnáze ovlivnitelnou skupinou jsou zejména děti a dospívající. Ti už se do digitalizované doby rodí, vnímají tuto možnost již od útlého věku, bohužel však často si nepřiliš uvědomují důsledky, které pobývání v online prostředí může skýtat.

Hlavní motivací pro realizaci tohoto výzkumu bylo odhalit, jaké jsou aktivity žáků druhého stupně základních škol na internetu a sociálních sítích z hlediska tráveného času, forem a obsahu konzumovaných produktů. I přesto, že bylo realizováno v této oblasti již několik výzkumů, jedná se o velmi proměnlivou a rychle se měnící problematiku. Předmětem zájmu bylo především zjistit aktuální situaci u žáků druhého stupně základních škol na Pelhřimovsku a následně komparovat výsledky z vlastního šetření s některými výzkumy již uskutečněnými.

6.2 Cíle výzkumu

Hlavní cíle výzkumu:

- zjistit, kolik času žáci tráví na internetu za účelem zábavy a jakým činností se v online prostředí věnují nejvíce,
- analyzovat, v jakém věku nejčastěji dochází k zakládání profilu na sociálních sítích, co je stimulem a zda jednají v souladu s pravidly užívání,
- zjistit, jak žáci uvažují o světě bez sociálních sítí,
- zmapovat povědomí žáků spojené s riziky na sociálních sítích.

6.3 Metody výzkumného šetření

Pro tento výzkum byla zvolena forma nestandardizovaného dotazníku vlastní tvorby a následných rozhovorů v ohniskových skupinách. Dotazování bylo rozčleněno do čtyř pomyslných okruhů, k nimž se vážou výzkumné otázky.

Anonymní dotazník se skládal z 24 otázek, jehož respondenty byli žáci II. stupně základních škol a nižšího stupně víceletého gymnázia. Pro přesnější zkoumání jednotlivých jevů byly zvoleny hned čtyři typy otázek – otázky uzavřené dichotomické (kvantitativní analýza), uzavřené výběrové (kvantitativní analýza), polouzavřené (kvantitativní analýza), i otevřené (kvalitativní analýza).

Na začátku jsou zvoleny otázky segmentační z toho důvodu, aby bylo zřejmé, jaký respondent na následující otázky odpovídá. První výzkumný okruh (otázky 4-9) mapuje, jakých sociálních sítí je žák uživatelem a jaké množství času zde tráví. Druhý výzkumný okruh (otázky 10-14) je zasvěcen komunikaci skrze sociální síť. Třetí okruh (otázky 15-20) se věnuje pozitivům/negativům a nebezpečným jevům a poslední okruh pak vybízí žáka k hlubšímu zamyšlení nad dopadem sociálních sítí na život v dlouhodobější perspektivě.

Pro účely výzkumu byla nejdříve vytvořena papírová verze dotazníku (viz příloha), následně však na žádost jednotlivých škol vzhledem k urychlení procesu, čitelnějšímu zaznamenání odpovědí a ekologii, byla přetvořena do počítačové podoby a distribuována online.

Získaná data z dotazníků jsou vyjádřena pomocí grafů a tabulek. Výsledky získané z dotazníkového šetření byly posléze východiskem pro tvorbu polostrukturovaného rozhovoru v ohniskových skupinách.

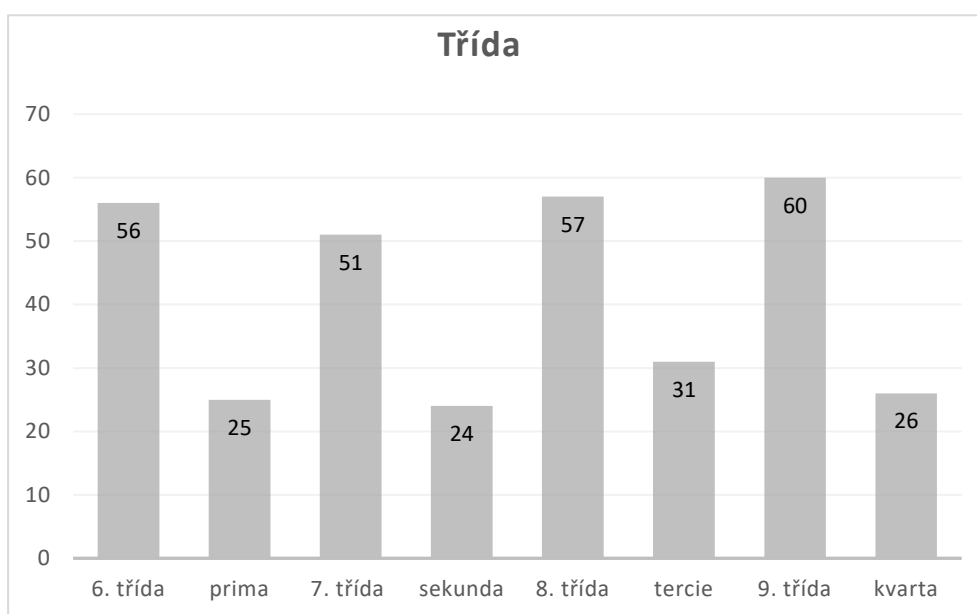
6.4 Výzkumné otázky

V návaznosti na jednotlivé okruhy lze definovat několik výzkumných otázek:

- *V jakém věku si žáci II. stupně ZŠ nejčastěji zakládají profil na sociálních sítích?*
- *Jsou znalosti žáků na II. stupni ZŠ o rizicích na sociálních sítích dostačující a kdo je pro ně zdrojem informací?*
- *Sdělují se žákům II. stupně ZŠ emoce snadněji prostřednictvím sociálních sítí?*
- *Jak žáci II. stupně ZŠ tráví volný čas, když nejsou online?*
- *Co očekávají žáci II. stupně ZŠ od sociálních sítí do budoucnosti?*
- *Co žáci II. stupně ZŠ pokládají u sociálních sítí za pozitivní/negativní jevy?*

6.5 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumné šetření bylo realizováno v lednu a únoru 2020 na pěti školách v okrese Pelhřimov. Záměrně byly vybrány městské základní školy (ZŠ Komenského Pelhřimov, ZŠ Krásovy Domky), škola gymnaziálního typu (Gymnázium Pelhřimov) i školy v menších obcích (ZŠ Košetice, ZŠ Hořepník), a to z toho důvodu, aby bylo možné komparovat případné odlišnosti zkoumaných jevů z hlediska různých typů škol. I přesto, že rozdíly by v otázce sociálních sítí neměly hrát příliš velkou roli, přesto jedním z dílčích cílů bylo zjistit, zda se nějaké vůbec vyskytnou či nikoliv.



Graf 1- Zastoupení jednotlivých tříd, N=330

Dotazníkového šetření se účastnili žáci 6. – 9. tříd (u gymnázia prima – kvarta, z logického hlediska je respondentů méně), na jejichž věkovou skupinu se diplomová práce zaměřuje. Celkový počet respondentů (N), kteří se do něj zapojili, čítá 330 žáků, z toho 168 dívek (50,9 %) a 162 chlapců (49,1 %).

Účast na výzkumu probíhala anonymně, nejčastěji v hodinách informatiky, pod dozorem autorky práce, nebo vyučujících. Ti se s dotazníkem před jeho zadáním blíže seznámili, aby respondentům byli schopni poskytnout jasné informace k jeho vyplnění, a mohlo být tak eventuálně zabráněno případným komplikacím, které by mohly ovlivnit konečné výsledky.

Pro hlubší porozumění tématu byla ke kvantitativní části zvolena i metoda kvalitativní, forma tzv. ohniskových skupin (focus groups). K jednomu typu školy byla vytyčena jedna ohnisková

skupina, která mohla svými názory blíže objasnit danou problematiku právě z pohledu dospívajících žáků.

Každá ze tří skupin byla složena vždy z 8 žáků – kombinace 2 participantů (dívka a chlapec) z každého ročníku.

Přibližně půlhodinové rozhovory z důvodu ochrany osobních údajů probíhaly anonymně během vyučování, daní žáci byli vybráni učiteli a celá skupina se vždy přesunula do některé z prázdných tříd, aby nedocházelo k narušování průběhu debat.

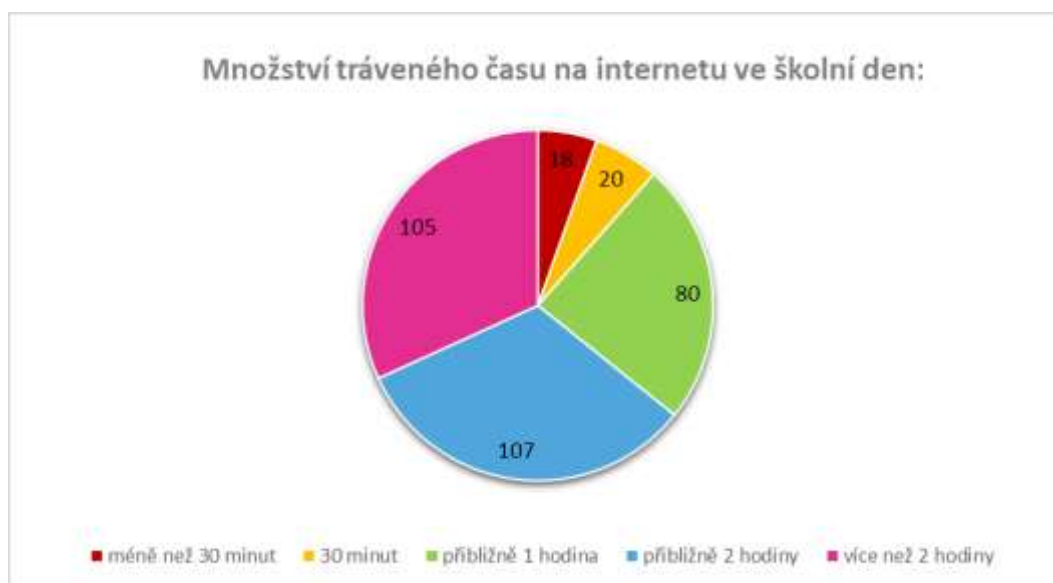
Tabulka 1- Ohniskové skupiny (rozložení žáků)

N = 32	Základní škola ve městě	Základní škola v obci	Gymnázium
Chlapci	4	4	4
Dívky	4	4	4
Celkem	8	8	8

7 Interpretace výsledků z dotazníkového šetření

Jedna z prvních otázek dotazníku, týkajících se chování dětí a dospívajících v online prostředí, mapovala dobu zde strávenou. Nejnovější výzkumná zpráva, zveřejněná k 10. únoru 2020, EU Kids online (mezinárodní studie zaměřená na zkoumání problematiky online rizik a bezpečnosti na internetu u dětí v 19 evropských státech), ukazuje: „...že čas, který tráví děti na internetu, se za poslední dekádu zdvojnásobil. Nárůst času, který děti na internetu tráví, souvisí i s rozvojem a dostupností mobilních telefonů a dalších mobilních zařízení, díky nimž jsou děti online každý den.“⁹³

I pro žáky na Pelhřimovsku je používání mobilních telefonů nedílnou součástí školních dní. Více než 50 % žáků tráví denně za účelem zábavy (včetně použití sociálních sítí) na internetu 2 nebo více hodin. Ve chvíli, kdy některý z žáků zvolil možnost „více jak 2 hodiny“, následující otázka jej směřovala k upřesnění počtu hodin.



Graf 2- Doba na internetu za účelem zábavy (pondělí-pátek), N=330

Ze 105 dotazovaných (31,8 %), kteří zvolili druhou nejčastější variantu, pak 39 respondentů (37,1 %) uvedlo množství stráveného času kolem 3 hodin, 30 respondentů (28,6 %) 4 hodiny, na dobu 5 hodin poukázalo 25 žáků (23,8 %) a zbylých 11 (10,5 %) uvedlo dobu mezi 6–13

⁹³ BEDROŠOVÁ, Marie, HLAVOVÁ, Renata, MACHÁČKOVÁ, Hana, DĚDKOVÁ, Lenka, a David ŠMAHEL. České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. In: *Projekt EU Kids Online IV (2020)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3115505/eu_kids_online_report.pdf

hodinami. Při hlubší analýze vyšlo najevo, že více jak 2 hodiny denně ze 105 respondentů, tráví na internetu 70 % žáků 8. a 9. tříd, zbylých 30 % jsou pak žáci právě 6. a 7. ročníků.

Nutno brát v potaz, že doba strávená na internetu za účelem zábavy je poněkud problematičtější rysem, neboť záleží na tom, jak respondent danou otázku vnímá. Z následných rozhovorů v ohniskových skupinách bylo zjištěno, že někteří žáci započítávali do celkového času i dobu, kdy jsou online, ale telefon fyzicky nedrží v ruce (z tohoto důvodu je pak snadno odvoditelné, proč někteří žáci uváděli i 10 a více hodin).

Z mezinárodní studie v porovnání s dalšími 19 evropskými státy vyplývá, že odhadovaný čas dětí online, ve věku 9–16 let, se pohybuje od 134 minut (Švýcarsko) do 219 minut (Norsko). Česká republika průměrně uvádí téměř tři hodiny (172 minut), což odpovídá i většině odpovědí pelhřimovských žáků a okolí.

S dobou trávenou na internetu může souviset skutečnost, zdali jsou v daných školách povoleny mobilní telefony. Není asi překvapením, že školy, kde nejsou povoleny (3 školy z 5 dotazovaných), vykazovaly jednoznačně nižší čísla než školy, kde i o přestávkách jsou žáci online.

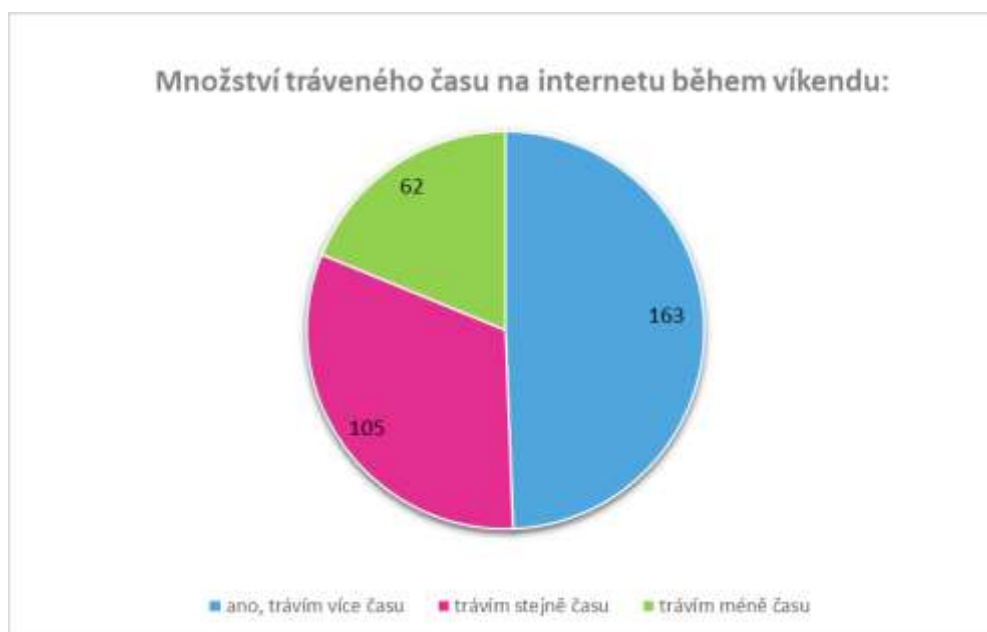
Důvod omezení mobilních telefonů během vyučování nespočívá jen ve snížení počtu hodin trávených na internetu, ale i jako prevence rizikových jevů, kterými se tato diplomová práce také zabývá. „Domnívám se, že mobil není nutná pomůcka pro vyučování, k tomu máme tablety. Navíc je to prevence kyberšikany, kterou jsme na škole v minulosti již řešili. Když dítě potřebuje zavolat rodičům, jde do kanceláře, tam mu půjčíme mobil a může si vyřídit, co potřebuje. A naopak. Musím říct, že za rok se takových nutných hovorů uskuteční nejvíce deset,“ sdělil v jednom z rozhovorů ředitel ZŠ Komenského.

Pátou otázkou bylo zjišťováno, zda jsou žáci druhého stupně základních škol aktivními uživateli internetu během volných víkendů více či méně v porovnání se školními dny.

Z grafu uvedeného níže jednoznačně vyplývá, že téměř u poloviny žáků (49,4 %) aktivita během volného času narůstá. Ne jinak tomu je i v závěrečné zprávě EU Kids online 2020, kde 51 % dětí tráví na internetu 4 a více hodin během víkendového dne, 22 % pak 7 hodin a více.⁹⁴

⁹⁴ Zjištění vycházejí z dotazníkového šetření, které proběhlo na 89 základních a středních školách v celé České republice od října 2017 do února 2018. Data pocházejí od 2825 dětí a dospívajících ve věku 9-17 let

V tomto dotazníkovém šetření na otázku „O kolik více času trávím online během víkendů?“ odpovídali žáci v průměru „o 2 hodiny“.

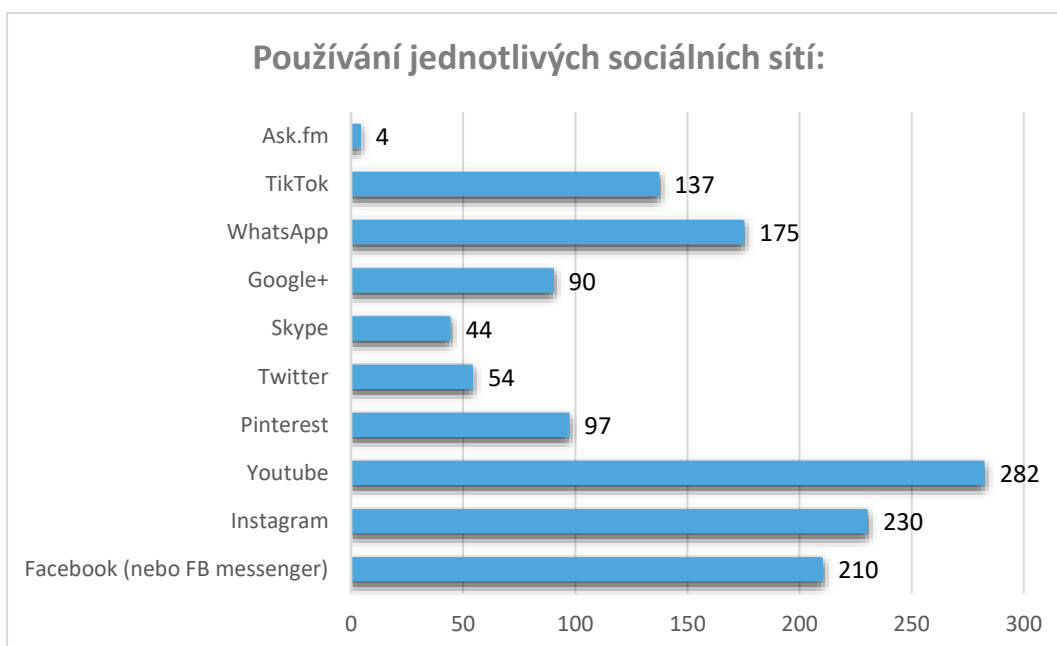


Graf 3- Doba na internetu za účelem zábavy (sobota-neděle), N=330

Pokud bychom vzali, čistě hypoteticky, data z prvního grafu, kde 107 žáků odpovědělo „přibližně 2 hodiny“ a 105 žáků „více než 2 hodiny“, a k těmto možnostem přičetli průměrné 2 hodiny navíc, dostaneme se v rámci našeho vzorku až k 64,2 % dětí a dospívajících, kteří jsou 4 a více hodin online během sobotního či nedělního dne, což je v rámci zkoumaného vzorku 330 žáků vcelku alarmující číslo.

Následující otázka se zaměřovala již na konkrétní výběr sociálních sítí, kterými jsou žáci uživateli. Graf číslo 4 ukazuje, které sociální sítě mají v životech u dětských a dospívajících respondentů dominantní postavení.

Celkový počet respondentů v rámci této otázky byl 322, neboť 8 dotazovaných označilo možnost „nejsem uživatelem žádné z uvedených, ani jiných sociálních sítí“. Jednalo se o 6 žáků z 6. třídy gymnaziálního typu (prima) a 2 žáky ze třídy 7. (sekunda). Zde bylo vysvětlení velice jednoznačné – žáci doposud neměli potřebu sítě zakládat.



Graf 4 - Používání jednotlivých sociálních sítí, N=322

Konkrétně žáci z primy uvedli, že přechod z běžné školy na gymnázium s sebou nesl řadu nových návyků, více učiva, hodně koníčků, a tak na podobné záležitosti nebyl prostor. Může být diskutabilní, do jaké míry je tato odpověď pravdivá, nicméně odpovědi žáků inklinují k tomu, že skutečně sociální sítě nevyužívají. Žáci, kteří označili tuto možnost, pokračovali až otázkou číslo 13.

Největší četnost měla platforma YouTube, kterou určilo 282 žáků (87,6 %).⁹⁵ Tento údaj nefiguroval jen u dotazovaných na Pelhřimovsku, nýbrž napříč Českou republikou. Jeden z největších výzkumů v oblasti chování dětí na internetu realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a společností O2 Czech Republic z roku 2019 (27 177 respondentů ve věku 7-17 let) s názvem České děti v kybersvětě vykazoval podobné hodnoty (YouTube – 89,5 % českých dětí).⁹⁶

Zájem dětí a dospívajících je zřejmý vzhledem k Youtuberům, vzorům dnešní mládeže. O tom se lze přesvědčit právě v knize „Youtuberství a žáci základní školy“, na níž jsem se podílela společně se svými kolegyněmi pod vedením docenta Pavla Vacka v rámci specifického výzkumu pro Univerzitu Hradec Králové.⁹⁷ Zde bylo zjištěno, že 94 % žáků druhého stupně

⁹⁵ Platforma Youtube a její specifika jsou blíže popsána v této práci na str. 27–29.

⁹⁶ České děti v kybersvětě. In: *E-bezpečí.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

⁹⁷ VACEK, Pavel, BENEŠOVÁ, Dominika, BLAHYNKOVÁ, Nikola, BŘÍZOVÁ, Helena, SITOVÁ, Lucie. *Youtuberství a žáci základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, 109 s. ISBN 978-80-7435-719-0.

sleduje produkci Youtuberů. „*Na první místo jako důvod sledování videí se dostává zábava, rozptýlení jako forma trávení volného času a relaxace.*“⁹⁸ Dále pak inspirace, styl nebo nové rady.

I přesto, že řadu let stál v popředí sociálních sítí Facebook, dnes je z pohledu mladistvých v drtivé většině, ihned po serveru YouTube, používána jeho sesterská aplikace Facebook messenger umožňující zasílání zpráv i fotografií. Více kyberprostoru vévodí Instagram, na což poukazuje poslední graf.

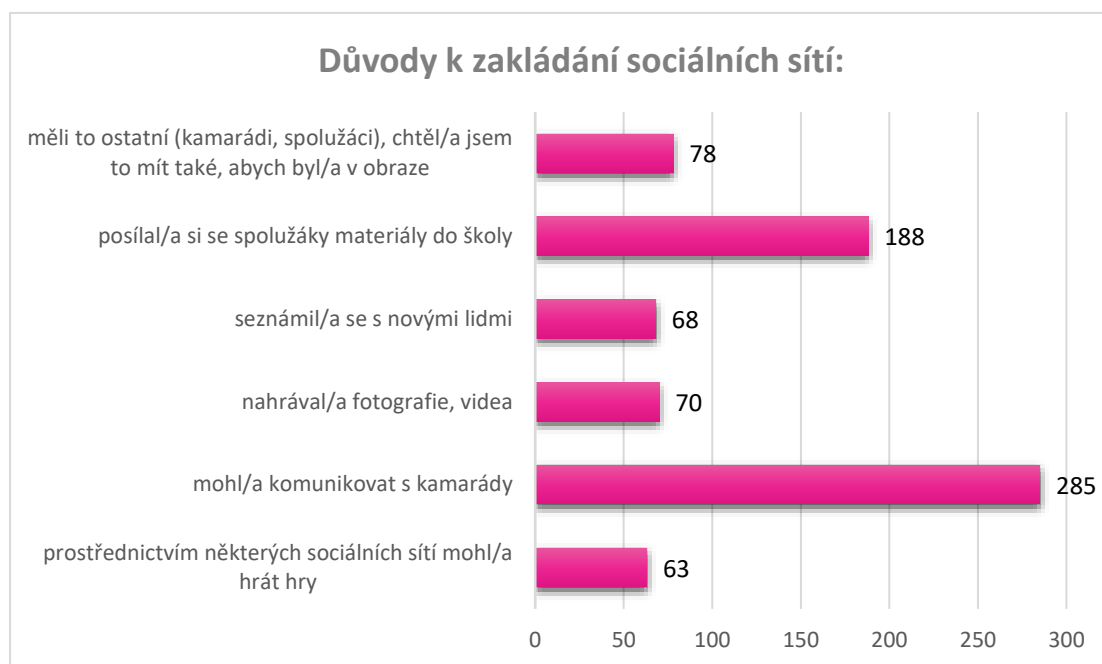
Je překvapením, že 54 respondentů uvedlo Twitter, síť, kterou povětšinou využívají spíše slavné osobnosti (zpěváci, herci, politici). Během rozhovoru v ohniskových skupinách vyšlo najevo, že samotní žáci nejsou aktivními přispěvateli, spíše jen sledují dění.

Nemalý vzorek tvořila aplikace TikTok, která umožňuje sdílení krátkých hudebních videí. Sociální platforma Ask.fm, kde mohou uživatelé „*anonymně či neanonymně psát otázky na zdi registrovaných uživatelů a ti na ně podle vlastní libosti můžou odpovědět nebo otázku smazat,*“ zaznamenala nepatrné množství odpovědí. Důvodem však, jak vyplynulo z následné diskuse, nebyla neoblíbenost dané sítě, nýbrž přeměrování se na platformu podobného typu s názvem Tellonym.

V této otázce hraje vliv i pohlaví. Instagram označilo 80 % dívek. Během rozhovorů v ohniskových skupinách bylo odhaleno, že se dívky více zaměřují na fotky, sledování influencerů, disponují větším počtem sledujících než chlapci a více se věnují tvoření obsahu. Chlapci sice instagramový účet mají, ale příliš jej nevyužívají. U nich dominuje Facebook a YouTube.

Důvodů zakládání sociálních sítí je hned několik. Výzkum ukázal, že nejčastějším stimulem pro založení některé ze sociálních sítí je komunikace s kamarády (chatování), kterou zvolilo 285 žáků (88,5 %) z 322 aktivních uživatelů sociálních sítí.

⁹⁸ VACEK, Pavel, BENEŠOVÁ, Dominika, BLAHYNKOVÁ, Nikola, BŘÍZOVÁ, Helena, SITOVÁ, Lucie. *Youtuberství a žáci základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, 109 s. ISBN 978-80-7435-719-0.



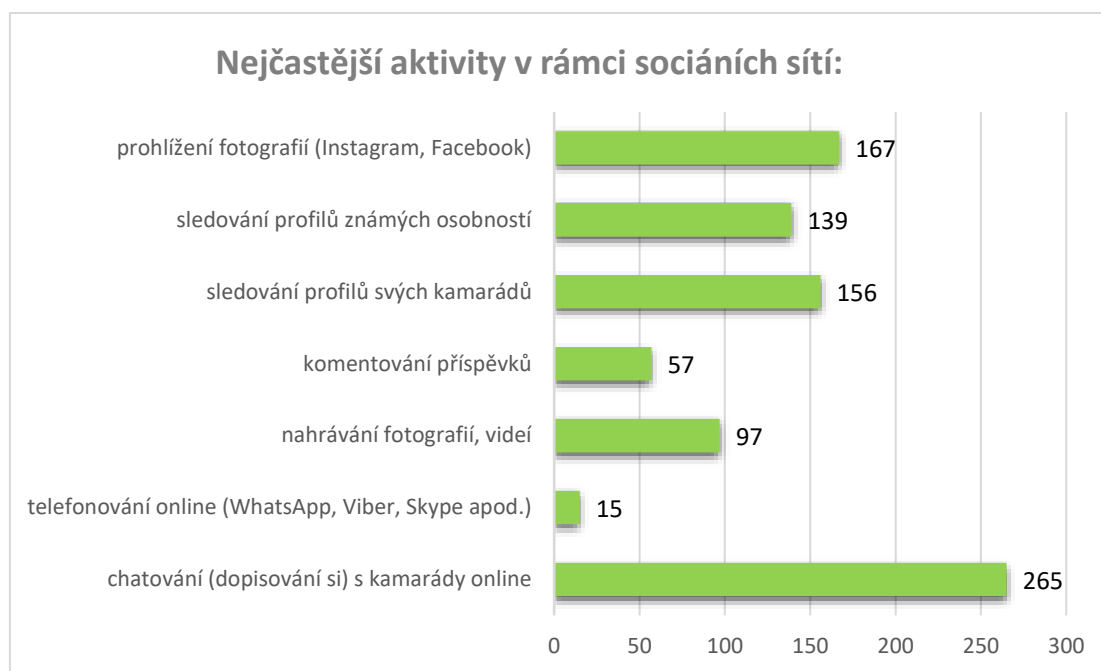
Graf 5 - Důvody žáků při zakládání sociálních sítí, N=322

Mezi další frekventované důvody pak patřilo posílání materiálů do školy skrze sociální sítě (hojně využívaný Facebook messenger nebo WhatsApp), kterou označilo 188 žáků (58,4 %). Ze slov žáků jde nejčastěji o přeposílání nafocených poznámek při absenci ve škole.

Třetí nejčastější možností byla problematika trendu. Skoro jedna čtvrtina žáků ze zkoumaného vzorku si stáhla aplikaci/registrovala se/založila profil na sociální síti z toho důvodu, že jej měli spolužáci či kamarádi. I tato varianta má své, takřka jasné, opodstatnění, nejčastější obavou dospívajících tak může být strach ze sociálního vyloučení, ať už z třídního kolektivu či zájmového.

Dotazníkové šetření následně zjišťovalo, jaké aktivity v rámci sociálních sítí děti a dospívající využívají. Zde se naposledy uvedený graf v práci shoduje s grafem následujícím.

Tak jak drtivá většina respondentů odpovídala, že důvodem k užívání některé ze sociálních sítí je komunikace s kamarády, nejčastější aktivita byla totožná a zaujala tak první pozici 265 s respondenty (82,3 %).



Graf 6 - Nejčastější aktivity žáků online, N=322

Zde opět nutno brát v potaz množství 322 respondentů, jež aktivně využívají sociální sítě. Další možnosti byly vcelku vyrovnané – 51,9 % žáků u obecného prohlížení fotografií, 48,4 % u sledování profilů přátel a 43,2 % u sledování profilů slavných.

Při hlubší analýze bylo zjištěno, že prohlížení fotografií a profilů (nejčastěji na Facebooku a Instagramu), dominuje převážně u dospívajících dívek. Tato skutečnost odpovídá i výzkumu EU Kids online, kdy „*dívky častěji navštěvují sociální sítě a používají internet pro práci do školy.*“⁹⁹

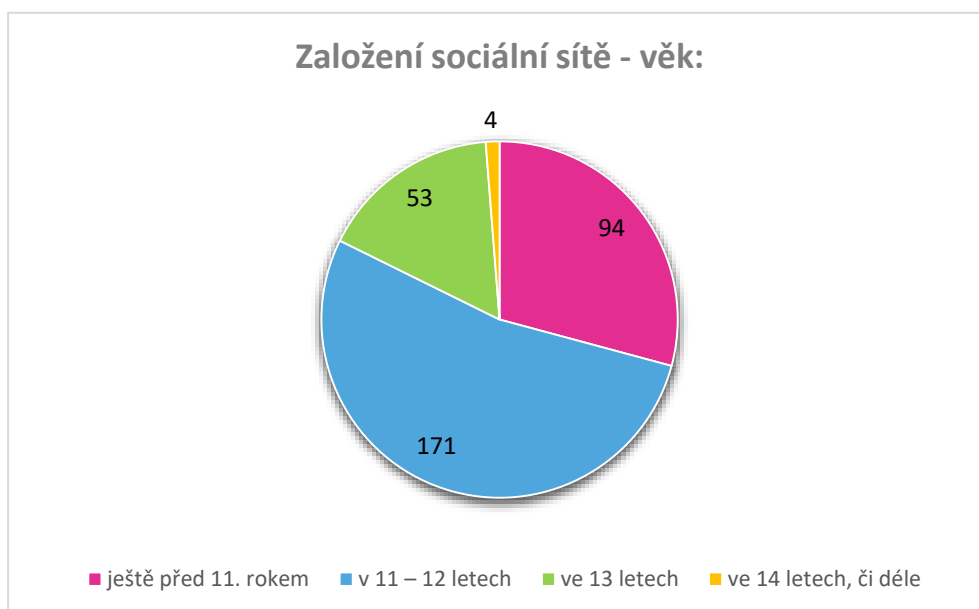
U předchozí i této otázky v dotazníku bylo třeba žáky upozornit, že sledování videí na YouTube není bráno jako forma sociální sítě. YouTube byl původně jen video serverem, postupem času však tento kanál přidal řadu funkcí, které lze zařadit mezi sociální sítě.

Pokud tedy žák navštíví webovou stránku YouTube.com a spustí některé z videí, nejedná se o sociální síť. Ve chvíli, kdy se na této platformě zaregistruje nebo propojí tuto stránku se svým Google e-mailem, je mu jako uživateli umožněno vkládat komentáře, sdílet videa, dokonce je nahrávat a následně umožnit „*svým odběratelům poskytovat i jiný druh obsahu ve formě*

⁹⁹ BEDROŠOVÁ, Marie, HLAVOVÁ, Renata, MACHÁČKOVÁ, Hana, DĚDKOVÁ, Lenka, a David ŠMAHEL. České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. In: *Projekt EU Kids Online IV (2020)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3115505/eu_kids_online_report.pdf

psaných příspěvků či fotek.¹⁰⁰ Video zhlédnutá na Facebooku patří k aktivitám na sociálních sítích, protože k jejich sledování je nutné mít založen facebookový profil.

Ačkoliv 322 respondentů (97, 6 %) z výzkumného vzorku vlastní profil na některé ze sociálních sítí, z toho 265 žáků druhého stupně základní školy (82,3 %) si jej nezaložilo v souladu s pravidly užívání.



Graf 7 - Založení sociální sítě (věk), N=322

Téměř všechny tyto služby jsou (oficiálně) zpřístupněny od věku 13 a více let, některé ještě i později. Jak již bylo zmíněno v teoretické části práce, lze tuto skutečnost obejít zadáním nepravdivých údajů. I v tomto šetření byly nejčastějšími odpověďmi první a druhá varianta – ještě před 11. rokem věku a v 11–12 letech.

Po hlubší analýze v ohniskových skupinách bylo odhaleno, že žáci nemají tušení, že používání takových služeb má vůbec nějaké věkové ohraničení. „*Něco tam na mě vyskočilo, asi to mohlo být nějaké varování, ale já jsem klikala tak, dokud mě to prostě nepustilo dál,*“ popsala svou cestu k založení Facebooku jedna z žákyň 6. třídy školy městského typu.

Takový postup jen potvrzuje skutečnost, že není-li porušování pravidel nějakým způsobem sankcionováno, děti a dospívající jej klidně ignorují. Jednou z nejčastějších příčin, které žáci při zakládání sociální sítě před 13. rokem věku zmiňovali, byla obava z vyloučení v rámci určité

¹⁰⁰ HOUSKA, Filip. *YouTube tvoří novou sociální síť, která se chce srovnávat s Facebookem nebo Twitterem* [online]. Praha: CzechCrunch.cz, 25. srpna 2016 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.czechcrunch.cz/2016/08/youtube-tvori-novou-socialni-sit-ktera-se-chce-srovnavat-s-facebookem-nebo-twitterem/>

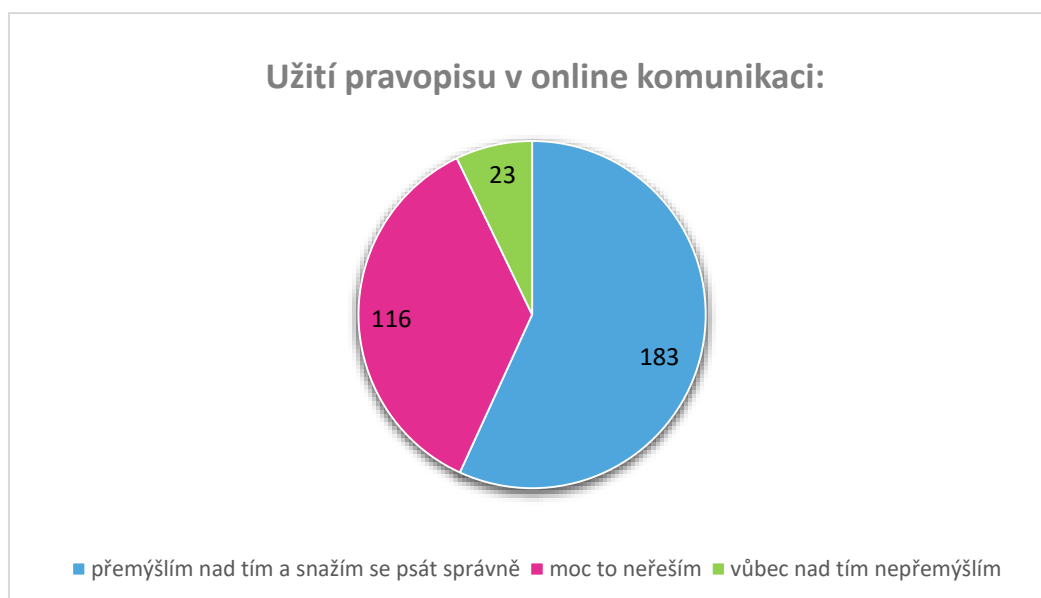
sociální skupiny. „Facebook mě varoval, že mi ještě nebylo 13, jenže já jsem chtěl být s kamarády v kontaktu a nechtěl jsem o něco přijít, to bych pak v partě nevěděl, o co jde a o čem se baví, a tak jsem se o rok zestaršil,“ odůvodnil své jednání chlapec ze 7. třídy. I přesto, že pár vteřin poté se dle jeho slov dostavil jakýsi pocit podobný výčitce svědomí, nebýt ostrakizován bylo však silnější.

Součástí této otázky byla podotázka, která zjišťovala, zdali si žák pamatuje, kterou sociální síť si založil jako první. Na základě odpovědí byl sestaven následující žebříček (N=322):

1. Facebook – 123 respondentů (38,2 %)
2. Instagram: 97 respondentů (30,1 %)
3. WhatsApp – 66 respondentů (20,5 %)

Zbýlých 11,2 % uvedlo buď jinou síť, nebo odpovědělo, že si to již nepamatují. Ve většině případů se ale v odpovědích neobjevovala jen jedna sociální síť, nejčastější dvojicí byl Facebook a Instagram.

Otázky z dotazníku 10–14 mapovaly podrobněji komunikaci skrze sociální sítě. Jelikož v rámci druhé aprobační učitelství studuji český jazyk a literaturu, zaměřila jsem se i na online korespondenci. Tento okruh zjišťoval, zda žáci při psaní skrze sociální sítě myslí na pravopis – v potaz bylo bráno správné psaní y/i, velká/malá písmena, interpunkce apod.



Graf 8 - Užití pravopisu v online komunikaci, N=322

Jak ukazuje graf číslo 8, 40 % žáků uvedlo, že se snaží při psaní dbát na správnost, 36 % respondentů to nijak neřeší. S touto otázkou úzce souvisel i další předmět zkoumání a to, zda

děti a mládež používají k vyjádření smajlíky a různé samolepky či jiné animované obrázky. Celkem 290 respondentů (90 %) označilo kladnou odpověď, jen 32 dotazovaných (10 %) vyjádřilo, že je nevyužívají.

Jak již bylo řečeno, jednou ze zálib dospívajících je platforma Tellonym s možností anonymního dotazování. Povětšinou se jedná o jednoduchou otázku a strohou odpověď. Taková konverzace může pro představu vypadat následovně (z důvodu zachování anonymity nejsou jména zobrazována, snímky obrazovky byly pořízeny na základě souhlasu samotných uživatelů¹⁰¹):



Obrázek 5 - Běžná konverzace žáků II. stupně v aplikaci Tellonym

¹⁰¹ Pozn. Během práce s ohniskovými skupinami jsem s žáky rozebírala i problematiku platform na anonymní dotazování. Většina žáků totiž těmito službami hojně disponuje. Po ukončení jsem sdělila žákům, zda se najde někdo, kdo některou konverzaci ukáže, případně připojí komentář. K mému překvapení se našlo hned několik dobrovolníků, se kterými jsem na toto téma debatovala, kteří poskytli vysvětlení k některým pojmům a následně umožnili snímky obrazovek.

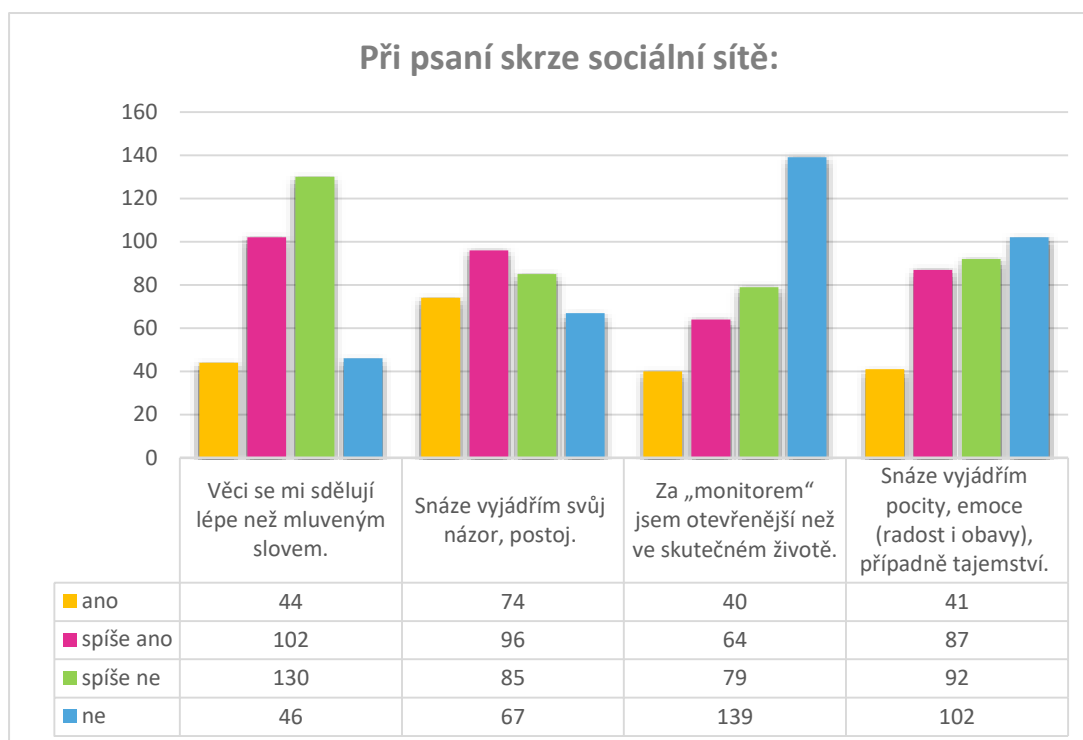
Nutno podotknout, že byly vybrány konverzace, ke kterým byl ze strany žáků přidělen komentář. U prvního snímku si lze povšimnout, že způsob vyjadřování úplně nekoresponduje s pravidly českého pravopisu – chybí čárky, velká písmena. Nicméně je stále tento způsob konverzace, jak z češtinářského, tak obsahového hlediska přijatelný. Ze strany uživatele prý „*jen nebyl čas se na to zaměřit*.“ Šlo o konverzaci dvanáctiletých žáků, opět je třeba zdůraznit, že i služba Tellonym je od 13 let.

Druhý z obrázků už disponuje většími pravopisnými chybami, mimo jiné už se jedná o konverzaci, v níž se „hovoří“ o třetí osobě, v tomto případě jde o dívku. Žák 8. třídy, který tuto zprávu psal, sdělil, že se jedná o spolužačku, která se dle jeho slov „*líbí většině třídy*“ a jen jeden spolužák prý „*má to štěstí, že i jí se líbí on*.“ Tázající se ptal anonymně z toho důvodu, jestli je nějaká šance, aby ji mohl pozvat ven a nebyl zároveň před třídou zesměšněn. V této situaci se objevují právě znaky dospívání – první lásky, vytváření nových přátelství nebo obava z vyloučení, která byla již několikrát zmiňována.

Tyto skutečnosti se v průběhu času tolik nemění, jen se za několik posledních let posunuly o něco dříve a mění se formy komunikace. Zatímco žáci narození v 90. letech si v období dospívání posílali psaníčka po třídě, dnes vlivem technologií existují tyto služby. Problém je, že se komunikace přesouvá primárně jen na síť, namísto osobních setkání.

Posledním snímkem je profil žákyně 8. třídy. Prvním faktorem, který může zarazit, je otázka pití alkoholu vzhledem k dotazu týkajícího se panáka. Žákyně uvedla, že odpověď „*byla sranda*“, protože věděla, že se jí dotazoval kamarád a ten „*ví, že jí ještě nebylo 18*.“ Na dotaz, zda už někdy panáka alkoholu požířela, řekla: „*Dvakrát s kamarádkou jsme to chtěly zkusit, tak jsme vzaly doma nějaký rum do perníčků kolem Vánoc a jednou jsem to zkusila doma při oslavě, ale stejně mi nic nechutnalo*.“

V tomto snímku se objevuje slovo „crush“ a zkratka DC, často se objevuje v podobných konverzacích taky DM. Jedná se o slovní spojení v angličtině – direct message (přímá zpráva), kterou uživatel vyzývá druhého účastníka konverzace, aby si dál psali v soukromých zprávách, nikoli veřejně. U slova „crush“ (= rozdrtit, rozmáčknout) jsem sama nevěděla, v jakém kontextu je užito. Bylo mi sděleno, že je to termín související s láskou – určité pobláznění, většinou ale ve smyslu neopětované/tajné lásky, drobné naděje. Takových podobných teenage termínů a konverzací je na sociálních sítích nepřeberné množství.

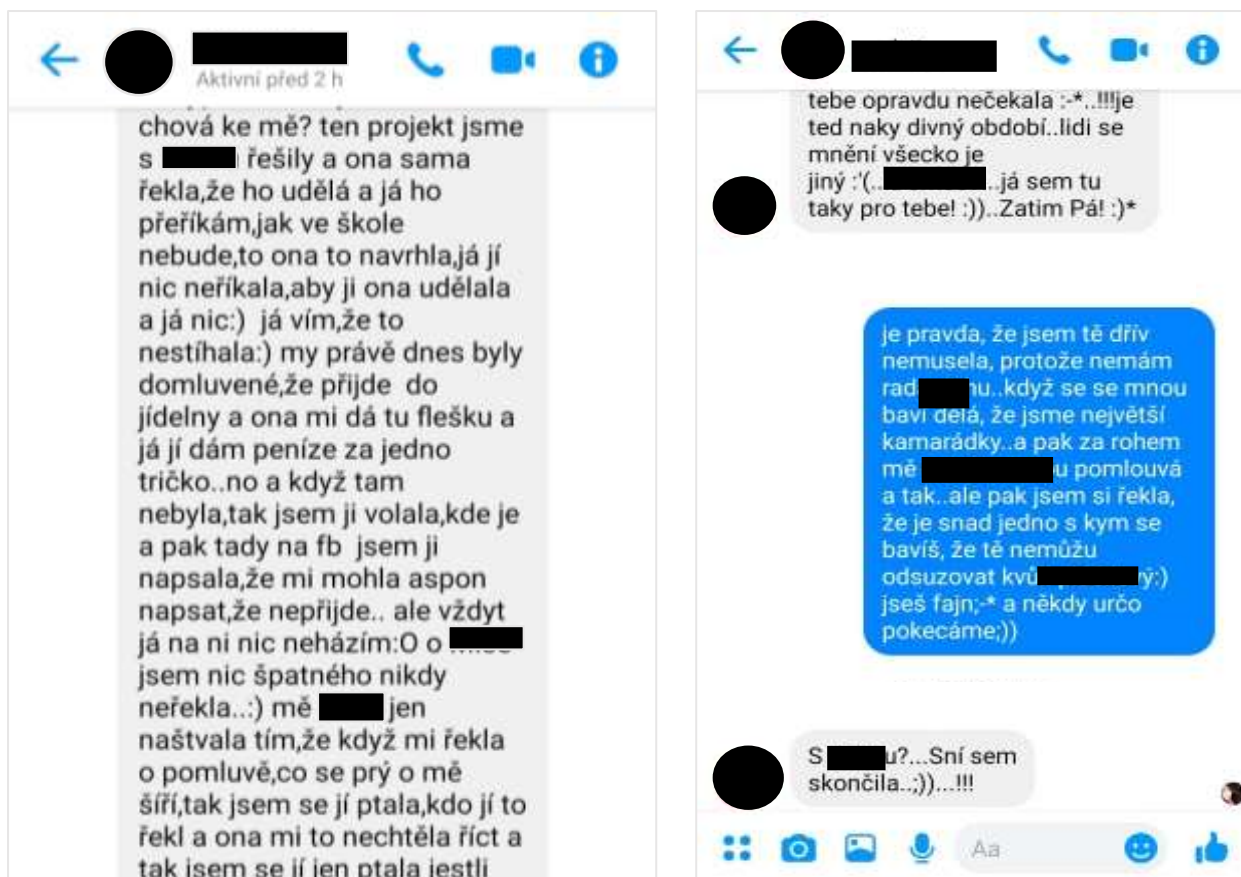


Graf 9 - Postoje žáků ke komunikaci online, N=322

Další otázka byla poměrně rozsáhlejšího charakteru. Žáci tentokrát hodnotili míru ztotožnění se s daným výrokem. Cílem bylo zjistit, do jaké míry se „schovávají“ ve virtuálním prostředí a jak tento svět vnímají v porovnání s reálným životem. U prvního dílčího grafu je vidno, že minimum respondentů se rozhodlo pro radikální odpověď „ano/ne“. Variantu „spíše ano“ volilo 31,7 % dětí a dospívajících, jen o 8,7 % respondentů uvedlo variantu „spíše ne“, takže tady bylo hlasování celkem vyrovnané.

Velice obdobně je na tom druhý dílčí graf, kde více než polovina dotazovaných (téměř 53 %) označila, že se jim určité názory a stanoviska snáze vyjadřují skrze internet (varianta „ano“ 23 % a „spíše ano“ 30 %). U těchto možností je třeba brát ohledy na různost lidských povah a osobností včetně míry vyspělosti.

Proto jsem se v ohniskových skupinách dotazovala žáků, kteří volili souhlasné možnosti v obou případech, o jaké věci se kupříkladu jedná. Jedna z žákyň 7. třídy uvedla, že většinou jde o nějaké rozpory, drobné „války“ mezi kamarády či kamarádkami, řidčeji např. hlasování v rámci třídy nad školním výletem nebo dárkem pro třídní učitelku. Jednoduše řečeno to, co je těžké vyjádřit slovy, a je nepříjemné říct z očí do očí, řeší raději online (viz obrázek 6, který na takové situace poukazuje). Znovu si lze povšimnout pravopisných chyb.



Obrázek 6 - Ukázka komunikace online

Ve třetím dílčím grafu byla většina dotazovaných spíše zastáncem toho, že nejsou za monitorem otevřenější než ve skutečnosti, přesto však téměř třetina respondentů (32,3 %) vyjádřila kladnou či částečně kladnou odpověď. Právě těchto 104 respondentů tvořilo 70 % dívek, převážně 8. a 9. tříd. Domnívám se, že tato skutečnost může velice úzce souviset s již dřívějším vyjádřením účastnic v rámci ohniskových skupin. Dívkám se snáze řeší spory online formou. Ze slov jednoho z žáků během rozhovoru si „kluci na sebe počkají po škole a vyříkají si to jako chlap s chlapem.“

Je zřejmé, že i tady hraje roli osobnostní rys každého jedince – extroverti komunikují otevřeněji a častěji jak v reálném životě, tak na internetu. Nicméně i introverti „měli sklony ke sdělování informací osobního rázu, pokud byli motivováni použít ke komunikaci internet. Jinými slovy, pokud kvůli své nesmělosti vybrali virtuální komunikaci, dokázali svou nesmělost překonat.“¹⁰²

I tady někteří z introvertních žáků během hlubšího analyzování potvrdili, že jsou věci „které neví, jak pomocí řeči formulovat, jak je sdělit, jak se rychle vyjádřit, proto je pro ně snazší formulovat myšlenky písemně, kdy jsou v klidu.“

¹⁰² GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. 185 s. ISBN 978-80-247-3921-2

Čtvrtý graf byl věnován pocitům. Jak již bylo uvedeno v teoretické části práce, zejména u dospívajících mají emoce na prožívání velký vliv, neboť podněcují k určitým způsobům chování. Odpovědi „spíše ano“ a „spíše ne“ jsou velmi vyrovnané. Zajímalo mě, co konkrétně vede respondenty k těmto odpovědím, které se nijak jasně nevymezují.

U odpovědi „spíše ano“ u mladších ročníků (6. a 7. třída) bylo zjištěno, že ve většině případů se stydí věci říkat nahlas. Na tuto otázku jsem reagovala slovy, o co přesně se může jednat, aby měl stud zřetelnější pojmenování. V tomto případě se jednalo v 90 % procentech u všech typů škol o záležitosti negativního typu. Žáci mluvili o obavách ze zkoušení, o „přebírání kamarádek“ (tzn. určitý typ žárlivosti, či závisti), v neposlední řadě i ze strachu z rodičů – u těchto věkových kategorií bylo vysledováno, že spousta dětí odesílá rodičům informace o známkách formou SMS (sice nejde o sociální síť, ale stále jde o virtuální komunikaci), co nejdříve to jde, než rodič zkontroluje elektronickou žákovskou knížku.

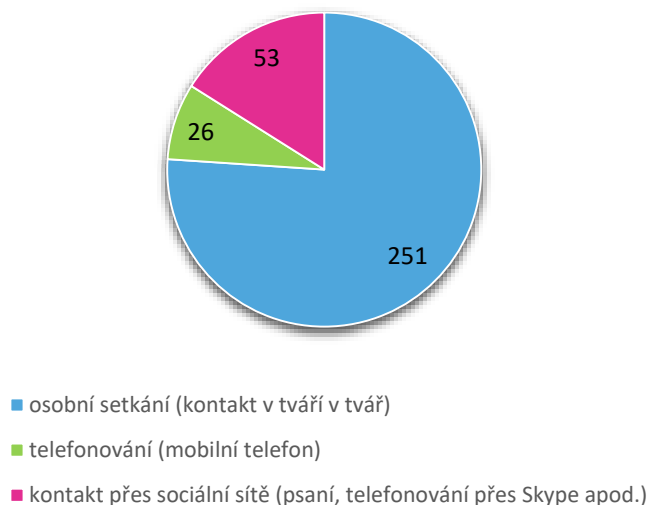
8. a 9. ročníky (hlavně dívky) řeší nejčastěji problematiku vztahů, jak v negativním, tak pozitivním slova smyslu. Ihned mezi sebou sdílí konverzace a radí si, co odpovědět. V tuto chvíli nejde úplně tak o snadnější sdělování informací, jako spíše o co nejpohotovější reakci.

U odpovědi „spíše ne“ bylo u všech čtyřech ročníků zjištěno, že jsou k takovému sdílení na sociálních sítích obezřetní. „*Je to přeci jen na mobilu, může si to někdy přečíst, už se mi taky stalo, že jsem to poslala omylem někomu jinému, a to je pak problém,*“ uvedla žákyně 7. ročníku. Ve všech případech byly obě tyto varianty z pohledu respondentů vyhodnoceny jako optimální. Žáci uvedli, že záleží vždy na situaci a na okolnostech, proto se nechtěli příliš radikalizovat.

Při hlubším zaměření se na typ respondentů vyplynulo, že jasnou odpověď „ne“ volili častěji žáci ze škol v menších obcích. S paní učitelkou na tomto typu školy jsme usoudily, že by to mohlo být způsobeno tím, že žáci jsou ve třídách po menších skupinách, více se znají, snáze spolu mohou komunikovat, kooperovat, možná méně podléhají davovým trendům než školy městské, kde jsou třídy po 30 a více žácích, kde se více dětí shlukuje do různých skupinek.

Do následujících otázek se znovu zapojili všichni žáci (N=330), neboť se už výhradně netýkaly jen sociálních sítí. Je zřejmé, že tento fenomén každým dnem sílí. Nicméně je pozitivní, že řada žáků si uvědomuje, že sociální sítě nemohou nahradit osobní kontakt. Následující graf potvrzuje, že celkem 251 respondentů (76 %) preferuje kontakt tváří v tvář (někdy též face to face = zkratka F2F).

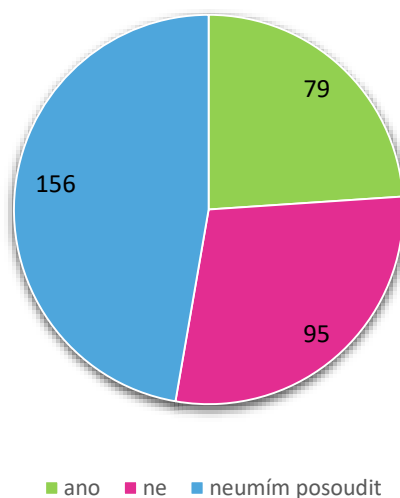
Přednost v komunikaci z pohledu žáků:



Graf 10 - Přednost v komunikaci z pohledu žáků, N=330

Na tuto otázku navazovala otázka směřující spíše k zamyšlení a to ta, zda si žáci druhého stupně základních škol myslí, že sociální sítě a komunikace skrze ně může zlepšit vztahy mezi lidmi. Téměř polovina respondentů nedokázala u tohoto dotazu provést rozhodnutí, celkem 156 dotazovaných (47,3 %) volila variantu „neumím posoudit“. Zbylé dvě varianty se od sebe lišily jen 16 respondenty (28,8 % a 23,9 %).

Zlepšuje komunikace skrze sociální sítě vztahy?



Graf 11 - Zlepšuje komunikace na sociálních sítích (zlepšení vztahů), N=330

Na základě zvolené možnosti bylo důležité svou odpověď, proč ano/proč ne/proč je těžké to posoudit, zdůvodnit v dalším kroku dotazníkového šetření. Jsou vybrány často opakující se postoje, veškerá vyjádření žáků jsou pro větší autenticitu bez zásahu gramatické a jiné jazykové korektury.

Výběr názorů ilustrujících rozhodnutí „ano“:

- „*Myslím si, že sociální sítě pomáhají udržet kontakt např. komunikace na dálku, ale nezlepšují vztahy mezi lidmi (naopak myslím, že často vedou u mých vrstevníků k rozkolu).*“
- „*Že některou věc, kterou se bojí člověk říct tak je pro něj jednodušší mu napsat.*“
- „*Já sama jsem se na sociálních sítích seznámila se spoustou skvělých lidí a věřím, že to tak mají i ostatní.*“
- „*Protože si kdykoliv můžou napsat bez ohledu na to, jestli ten druhý má čas nebo ne protože mi kdykoli může odepsat zpět.*“
- „*Myslím že když se někdo bojí zklamání osobně tak je lepší to napsat a pak se o tom s tím člověkem nemusí bavit, kdyby to řekl osobně mohlo by se to třeba více rozmazávat...*“
- „*Treba když kluk a holka se mají rádi a nemluví spolu ve škole ze by se jim smáli tak si píšou přes socialni site.*“

Výběr názorů ilustrujících rozhodnutí „ne“:

- „*Lidi to ještě více rozhádá. Rozhádál jsem se díky tomu se svým minulým nejlepším kamarádem.*“
- „*Při psaní nevidíme reakci člověka – mimika, gesta a stejně tak člověk na druhé straně.*“
- „*Protože člověk občas ani nemusí vědět, s kým si vlastně píše.*“
- „*Protože psát si s lidma přes sociální síť nikdy nenahradí ten pocit mít člověka u sebe fyzicky a realita mi přijde upřímnější než chat.*“
- „*Ne, protože to je virtuální svět. Zlepšení vztahu docílíme společně stráveným časem.*“
- „*Jednoduše to nedokážu tak dobře napsat jako když to říkám.*“

Výběr názorů ilustrujících rozhodnutí „neumím posoudit“:

- „*Každému vyhovuje nějaký jiný přístup.*“

- „Občas ty vztahy zlepšuje, třeba, když jste od někoho daleko a nemáte možnost se sní/m vidat tak často, ale všechno má své plus a minus.“
- „Dokáží lidi jak sblížit, tak i rozdělit. Proto je lepší se vidět na živo.“
- „Podle mě vztah se dá zlepšit jenom v reálném životě, ne přes sociální sítě. Třeba když jsem něco někomu udělal tak přes zprávy to umí napsat každý, ale omluvit se osobně to pak ten člověk pozná že vám to neudělal schválně a vy víte že mu na vás záleží.“
- „Protože sociální sítě lidi sblíží a taky rozděluje.“
- „Mohou je zlepšit různým psaním atd. avšak může dojít lehce k nedorozumění a zhoršení vztahu mezi lidmi, není to prostě prave ořechové.“

Již v teoretické části zaznělo, že obecně se v souvislosti se sociálními sítěmi hovoří spíše o negativních stránkách, přesto však lze najít i řadu pozitivních vlastností. Jeden z dílčích cílů bylo zjistit, jak na tuto problematiku nahlíží žáci druhého stupně a co oni samotní pokládají za jednotlivé výhody a nevýhody. Na základě jednotlivých tvrzení byl sestaven vlastní žebříček pozitiv z pohledu dětí a dospívajících:

Pozice	Výhoda
1.	Komunikace
2.	Informace
3.	Relax

Tabulka 2 - Pořadí výhod sociálních sítí z pohledu žáků dle jejich odpovědí

1. Komunikace – Je známo, že sociální sítě jsou převážně komunikačním kanálem, jež dokáže překonat čas i prostor. I tato skutečnost u žáků zvítězila a za největší a nejčastější pozitivum pokládají právě možnost neustálého spojení a propojení. Od dopisování si s kamarády jak blízkými, tak vzdálenými přes schopnost informovat jeden druhého o nejen školních záležitostech až po možnost nalezení nových přátel či zábavu.

Důležité je podotknout, že žáci často považovali za klad i to, že jsou tyto služby zdarma. Bohužel však v tomto směru bylo třeba žákům během rozhovorů sdělit, že většinu aplikací sice lze bezplatně stáhnout, nicméně k jejich stažení je potřeba Wi-Fi připojení či datový limit na telefonu, a právě obě tyto možnosti jsou zpoplatněny, ačkoli je žáci neplatí. Je třeba zmínit, že i když výše popsané výhody v rámci komunikace mohou vypadat opravdu snově, je třeba mít na paměti, že virtuální komunikace přináší minimální bohatství komunikace. Na tuto skutečnost

upozorňuje ve své knize pedagog, mentální kouč a sportovní trenér Marian Jelínek: „*Nelze se tedy divit, proč si například mladí lidé tak dobře rozumí, když píší, ale mají velké problémy v komunikaci „naživo“, když se vidí.*“¹⁰³ A právě komunikace na sociálních sítích nevyžaduje nic složitějšího, žádné vysoké rozumové dovednosti. Není divu, že upadá slovní zásoba, je velmi obtížné sestavit větu či umět se jakkoliv vyjádřit.

2. Informace – Jako další, velmi častou výhodu, žáci uváděli vyhledávání informací a možnost být takřka stále „v obraze“ a vědět, co se děje. Řada žáků, kteří disponují datovým připojením internetu v mobilu, sdělili během rozhovorů, že „*několikrát za den sjedou seznam*“¹⁰⁴, *co je nového, kdo, co, jak a tak.*“

Nicméně primární aktivitou v problematice informací bylo jejich vyhledávání pro školní potřeby, jako jsou referáty, domácí úkoly apod. Dle jejich slov „*je to takhle snazší než jít do knihovny a něco tam hledat, když ani nevím kde. Stačí to napsat do vyhledávače.*“ Na tomto demonstrujícím příkladu je zřetelně vidět, že tato cesta vede ke zpohodlnění, potažmo lenosti, nicméně žáci druhého stupně jsou zvyklí takto pracovat s informacemi už od útlého věku. Možnost získat informace bez jakéhokoliv úsilí nenutí žáky přemýšlet a uvažovat.

3. Relax – Před pár lety bylo za největší odpočinek pokládáno vzít si knihu a číst si, dnes se pozornost přesouvá převážně do online prostředí. Žáci prohlížením fotografií, lajkováním, komentováním, sledováním videí apod. relaxují, proto čas strávený na internetu za účelem zábavy o víkendu narůstá, jak bylo uvedeno v grafu č. 3.

Žáci dostali prostor vyjádřit se k negativům, které mohou sociální sítě přinášet. U tohoto zamyšlení se objevovaly ve většině případů velice totožné názory. Celkem 296 respondentů (89,7 %) zmínilo v odpovědi nějakou z rizikových forem. Pro obdobnost odpovědí jsou níže v tabulce stanoveny dvě dominantní negativa včetně komentáře:

Pozice	Nevýhoda
1.	Různé formy nebezpečí
2.	Závislost

Tabulka 3 - Pořadí nevýhod sociálních sítí z pohledu žáků dle jejich odpovědí

¹⁰³ JELÍNEK, Marian a Kamila JETMAROVÁ. *Neztraťte motivaci v době blahobytu*. Praha: Portál, 2017, 240 s. ISBN: 978-80-262-1196-9.

¹⁰⁴ Pozn. Jde o webovou stránku Seznam.cz.

1. Nebezpečí (kyberšikana, lži, podvody) – Nejčastěji se objevovaly odpovědi žáků, které spadaly do rizikových jevů chování. Tento jev je dnes naprosto běžný, neboť je jasné, že velkou část života prožívají dnešní děti a dospívající právě ve virtuálním prostředí, které skýtá spoustu nástrah. I přesto, že hovořím o negativech, je pozitivní vědět, že žáci si to začínají alespoň pomalu uvědomovat, což demonstrují následující příklady jejich odpovědí:

„Lidé na sociálních sítích se mohou vydávat za někoho úplně jiného a my to nezjistíme.“

„Nevýhoda na sociálních sítích je ta že když máte veřejné účty tak se může stát, že vám někdo napíše, že by se chtěl sejit, ale vy vůbec nevíte kdo to je.“

„Dají se snadno porušovat pravidla. A taky jsou tam pedofilové. Nikdy nevíte, kdo za obrazovkou je, může to být kdokoli a chovat se jako váš vrstevník. Také je velmi nebezpečná kyberšikana, kdy se děti bojí něco přiznat.“

„Na můj účet se může kdokoli vloupat "hacknout" a ukradnout mi fotky, nebo někomu něco nehezkého napsat.“

Při hlubší analýze v podobě rozhovorů v ohniskových skupinách jsem se participantů dotazovala, zda se u nich vždy v dané třídě někdy nějaký typ šikany, potažmo kyberšikany, řešil a jak jeho řešení probíhalo. Skupina ze školy městského typu uvedla, že v 8. třídě případ kyberšikany řešili. *„Jednalo se o spolužáka, který ve třídě nebyl příliš oblíbený, občas měl trochu špinavé tričko a někdy trochu taky zapáchal. Bylo pár kluků ve třídě, co se mu smálo, nicméně vždycky na to přišla nějaká učitelka a klukům vynadala. Proto kluci, i přes zákaz telefonů během dne ve škole, vždy nějaký mobil vzali a vyfotili jej. Pak byla založena facebooková skupina, kam tyhle fotky kluci posílali. Taky je různě upravovali a dělali koláže a k tomu psali různé blbosti, ostatní to lajkovali a smáli se tomu. Ale pak se to nějak doneslo do školy a byl problém. Nakonec to dopadlo tak, že ten kluk už s náma nechodí, prý je jinde, a tam je to snad v pohodě.“*

Na gymnáziu uvedli účastníci podobný příklad. Tam se ale na celou záležitost přišlo v raném stadiu, a nakonec třída funguje nyní bez problémů dál.

„Často na sociálních sítích potkávám influencery kteří se tváří jako že mají zdravý život, dokonalý život, ale ve skutečnosti to není pravda, my uživatelé soc.sítích si pak můžeme připadat smutně.“

Málokdo prezentuje ve virtuálním prostředí něco negativního, ať už se jedná o slavné osobnosti nebo běžné uživatele. Následující tvrzení psycholožky Eleny Brozmanové jen potvrzuje výše

uvedený názor žáka 8. třídy. „Bohužel pokud je někdo v kyberprostoru „lepší než my“, pokud si někdo může dovolit více než my sami a dává to ostatním na odiv například prostřednictvím svého profilu na Facebooku, snadno zažíváme smutek, úzkost a depresi,“ uvedla pro portál E-Bezpečí.¹⁰⁵

2. Závislost – Dalším velmi frekventovaným bodem byla problematika závislosti. Někteří z žáků uváděli ve svých odpovědích „FOMO“. Toto spojení mi nebylo známo, tudíž bylo nutné dohledat, zda tato zkratka vůbec existuje nebo si žáci při vyplňování dělali legraci. Skutečně se ale jedná o jev, který velmi úzce souvisí se sociálními sítěmi. Jde o syndrom, jehož zkratka je utvořena z počátečních písmen z anglického „fear of missing out“. Je „charakterizovaný strachem z toho, že něco zmeškáme či propásneme. Jedná se o behaviorální závislost, mezi jejíž projevy patří potřeba neustálého přehledu o tom, co se děje v prostředí sociálních sítí.“¹⁰⁶

Některé další výroky dětských a dospívajících respondentů nejen k problematice závislosti na sociálních sítích, ale i ztrátě času:

„Přehrávání emocí, jednoduchá možnost někomu nadávat, což může mít katastrofální následky, u někoho sociální sítě mohou snížit sebevědomí, budování závislosti.“

„Fake identity, přetvařování, přehnaná kritika, ubírají čas a vytváří závislosti a fomo.“

„Většina lidí na nich tráví veškerý svůj volný čas, a proto nemůžou dělat spoustu jiných činností např. trávení času s rodinou atp.“

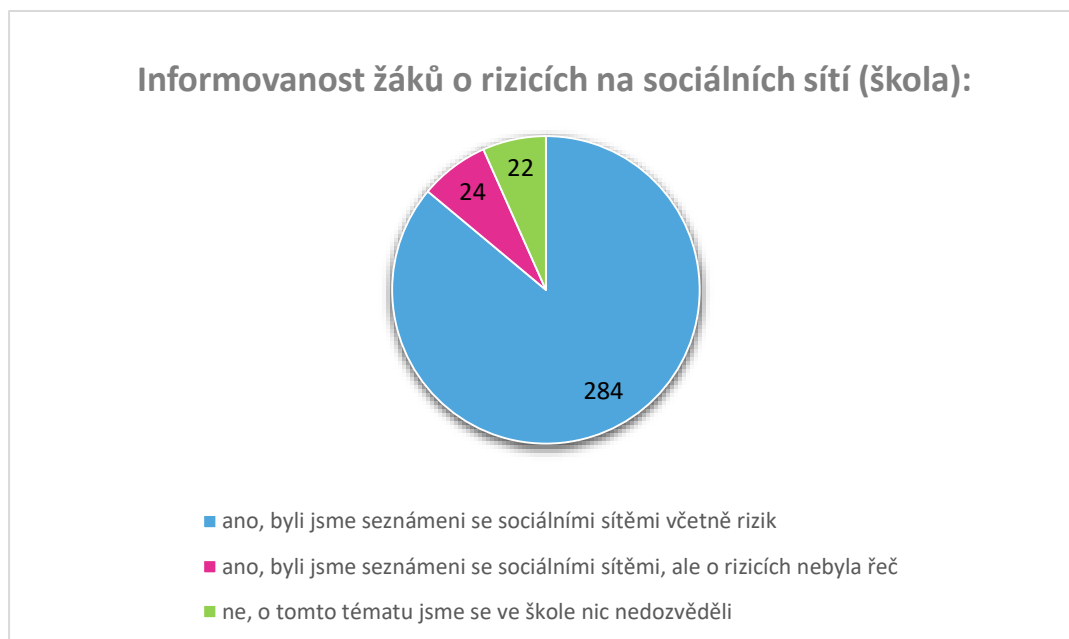
Výše uvedené nevýhody, které žáci druhého stupně zmínili, velice úzce souvisí s prevencí rizikových forem chování. V dnešní době, kdy nové technologie jdou rychle kupředu, je třeba posilovat i oblast, jež učí děti a dospívající jednat na síti bezpečně.

Bylo třeba zjistit, do jaké míry učitelé ve školách na Pelhřimovsku (např. v rámci předmětu/přednášky) seznámili žáky s možnými riziky spojené s užíváním sociálních sítí (kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking, ...). Jak ukazuje následující graf číslo 12, celkem 284 dotazovaných (86 %) uvedlo, že byli školním zařízením seznámeni s potenciálním nebezpečím virtuálního světa. Často se v médiích hovoří o tom, jak narůstá online agrese, a že školám chybí preventivní programy tohoto typu.

¹⁰⁵ KOPECKÝ, Kamil. *Co je syndrom FoMo* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 3. dubna 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/temata/dali-rizika/1229-co-je-syndrom-fomo>

¹⁰⁶ Syndrom zvaný FOMO. In: *Webrangers.cz/* [online]. ©2020, 14. dubna 2019 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.webrangers.cz/zavislost-na-socialnich-sitich/>

K mému překvapení odpovídala drtivá většina žáků ve prospěch škol, proto bylo potřeba obrátit se na jejich vedení či přímo na školní metodiky prevence rizikového chování, disponuje-li jimi škola a zjistit, zda tvrzení žáků odpovídá skutečnosti.



Graf 12 - Informovanost žáků o rizicích na sociálních sítích ve škole, N=330

„Jsme si plně vědomi současné situace, a i přesto, že disponujeme metodikem prevence, za kterým žáci mohou kdykoliv dojít, vždy dvakrát do roka pořádáme mini kurz, kde se žáci mohou dozvědět o hrozbách na internetu a jak se jim vyhnout, nejlépe jim úplně předcházet. Vždy na tuto akci zveme externí pracovníky, jež mají s takovým programem zkušenosti,“ uvedl jeden z ředitelů školy městského typu.

Podobný přístup uváděl i zbytek škol, kde byla možnost o této problematice blíže hovořit. Každý z metodiků prevence je úspěšným absolventem specializačního studia zaměřeného na prevenci sociálně-patologických jevů, doplněným o školení rizikového chování na internetu. Někteří vyučující zahrnují tuto problematiku do předmětů Občanské výchovy, Výchovy ke zdraví či Mediální výchovy.

Souhlasný názor ale nebyl stoprocentní, 24 žáků (7,3 %) se vyjádřilo, že během seznamování byla opomenuta rizika, 22 žáků (6,7 %) uvedlo, že ve škole se nic o tématu sociálních sítí nedozvěděli. U žáků, kteří volili druhou možnost, nešlo jednoznačně určit, zda tomu tak opravdu je, a to z toho důvodu, že takto odpovídali například dva žáci ze třídy. Zbylá část uvedla první variantu. Z mého pohledu si tak žáci neuvědomili, že o nich byla během přednášky

zmínka, nebo nebyli přítomni v hodinách, kdy informace ohledně rizikových forem chování pedagog sděloval.

V rámci této situace by bylo dobré o této problematice hovořit ve škole častěji, uvádět více příkladů, připravovat komplexněji všechny pedagogické pracovníky (nikoli jen metodiky prevence), posilovat kritické myšlení žáků nebo více spolupracovat s externími organizacemi, které se na preventivní programy v souvislosti se sociálními sítěmi specializují, aby se právě sociální síť a internet staly bezpečným zdrojem pro děti a dospívající.

Odpověď „ne“ označilo 22 žáků z jedné školy městského typu. Jednalo se o žáky 7. třídy, kteří se zapojili do dotazníkového šetření. V rámci rozhovorů v ohniskových skupinách bylo zjišťováno, proč není tato třída obeznámena s nástrahami sociálních sítí. Na tento dotaz nedokázali participant odpovédět. Zaměřila jsem se na zmapování této situace v dané škole, paní zástupkyně sdělila, že v loňském roce přišla škola o metodika prevence, který proškoloval žáky alespoň v základním měřítku. Nyní už škola metodikem prevence opět disponuje a k závěru školního roku chystá besedu od externích specialistů.

Škola není jediným možným činitelem, který může děti a dospívající informovat o rizicích. Z výzkumné zprávy EU Kids Online vyplynulo, že 56 % rodičů se svými dětmi o této problematice nehovoří. Problém však nemusí být v tom, že by rodiče nedbali na bezpečí svých potomků, ale spíše v nízké informovanosti o tom, co dětem na sociálních sítích může hrozit vzhledem k tomu, že oni sami ve svém dětství nedisponovali takovými technologiemi.



Graf 13 - Informovanost žáků o rizicích na sociálních sítích od rodičů, N=330

U žáků na Pelhřimovsku je tato skutečnost poněkud příznivější oproti EU Kids online, celkem 212 žáků (64, 2 %) je svými rodiči seznámeno se sociálními sítěmi včetně rizik. Tento důvod lze odůvodnit i tím, že některé školy na Pelhřimovsku pořádají obdobné kurzy i pro rodiče, jimiž procházejí samotní žáci (Do jaké míry tak počty odpovídají skutečnosti se lze jen domnívat.)

71 žáků (21,5 %) uvedlo, že o sociálních sítích se s rodiči bavili, 47 dotazovaných (14,2 %) volilo variantu takovou, že se svými rodiči o těchto záležitostech doma nemluví. V této situaci by bylo třeba, při nějakém hlubším zkoumání, zohlednit i sociální zázemí dítěte apod. Nicméně se domnívám, že pokud rodiče se svými dětmi mluví o nebezpečích a školy informují – jak uvádějí poslední dva grafy – je problematika rizik v rámci sociálních sítích na dobré cestě, jak postupně eliminovat jednotlivé hrozby a včas zamezovat možným nástrahám.

Na základě výše vyhodnocených odpovědí bylo třeba zjistit, zda znalosti žáků jsou relevantní v závislosti na odpovědích, které volili. Následující pořadí nejčastějších výroků seřazených dle četnosti ukazuje, jak si žáci poradili v otevřené otázce s tím, co znamená pojem kyberšikana:

Pozice	Odpověď	Četnost
1.	Šikana přes internet	116
2.	Zesměšňování, vydírání, urážky, ponižování přes počítač	111
3.	Šikana přes sociální síť	94

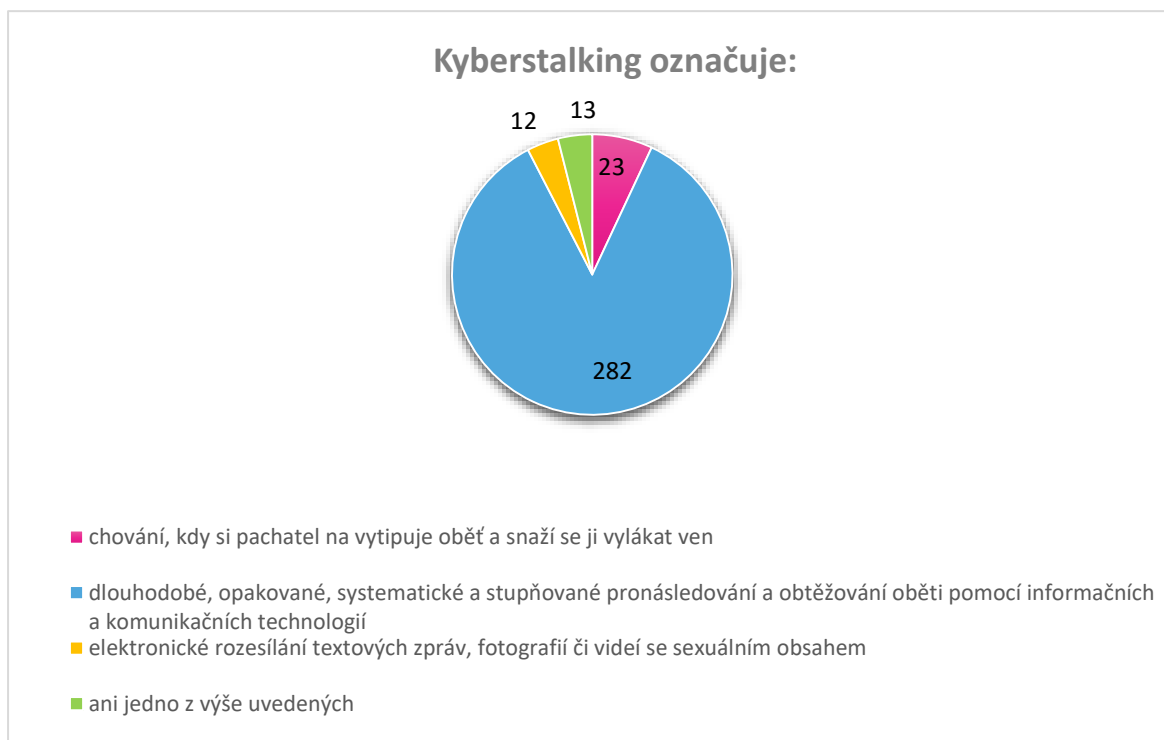
Tabulka 4 - Co znamená pojem kyberšikana pro žáky?

Celkový počet odpovědí, které byly brány za správně zodpovězené, bylo 321 (97,3 %). Zbylých 9 odpovědí (2,7 %) nebylo do tabulky zaneseno. Jednalo se např. o odpovědi typu „nepříjemná věc, vážný čin, ubližování“, které lze pokládat za pravdivé, nicméně nevysvětlují daný pojem.

Další důležitý pojem kyberstalking je řazen mezi formu šikany a i přesto, že se jedná o velmi často skloňovaný pojem v souvislosti s internetem a sociálními sítěmi, spousta žáků, byť prezentují, že mají dostatečné znalosti v této oblasti, nedokáže přesně určit, co tento pojem znamená.

Ke snazší identifikaci odpovědí byl žákům nabídnut výběr ze čtyř možných odpovědí, které pojem vysvětlují. 282 žáků (85,5 %) přesně označilo správnou odpověď, u zbylých 48 (14,5 %) se ukázalo, že jej určili chybně. Všechny nabízené odpovědi se týkaly některých rizikových

jevů. V tomto případě se domnívám, že chybovost odpovědí mohla spočívat i v nedůkladném čtení a ztrátě pozornosti vzhledem k závěru dotazníku. V ohniskových skupinách došlo k vysvětlení rozdílů mezi jednotlivými pojmy, aby již nedocházelo k jejich případné záměně.



Graf 14 - Znalost pojmu "kyberstalking" u žáků na druhém stupni, N=330

Je třeba podotknout, že negativním fenoménem v posledních letech v rámci rizik v kyberprostoru je problematika zneužívání dětí na internetu, která úzce souvisí s nedostačující informovaností nejen dětí a dospívajících, ale především dospělých – pedagogů i rodičů. Jako u výše uvedených rizik může platit pravidlo, že pokud se o těchto věcech bude více mluvit, budou se šířit, tím lépe jim půjde zamezit v raném stádiu a možná snížit počet leckdy velmi traumatických zážitků.

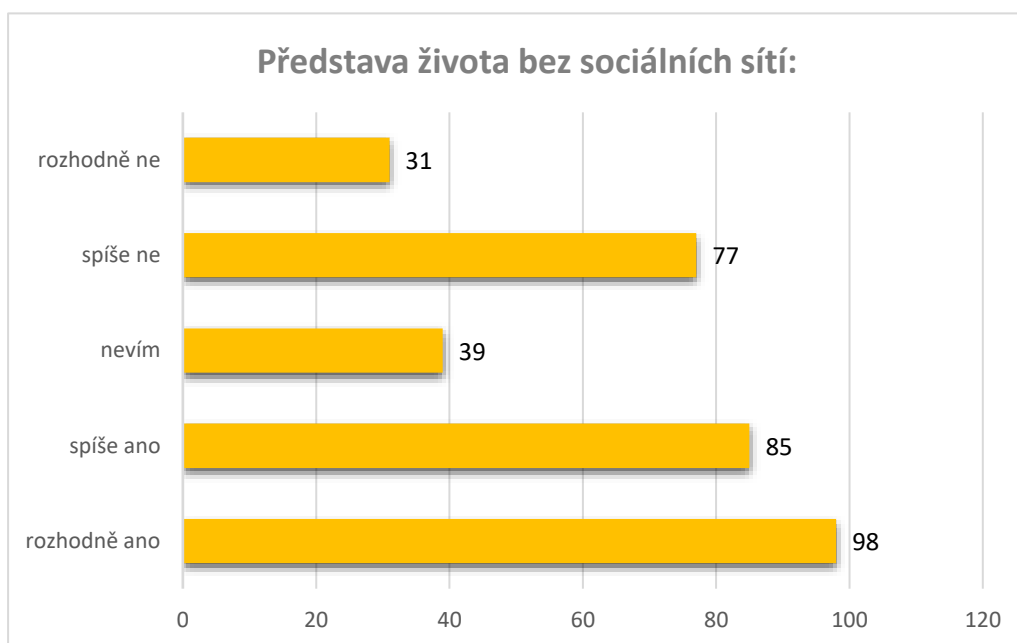
Na tuto skutečnost zareagovalo velmi smyslně i duo Barbora Chalupová a Vít Klusák, kteří ze začátku roku 2020 uvedli do kin dokument *V síti*, který na tuto problematiku upozorňuje. Tento snímek názorně poukazuje na to, jak se děti dnes na internetu mohou stát velmi rychle oběťmi sexuálních predátorů různých věkových skupin. „3 plnoleté herečky vydávající se za dvanáctileté dívky, 3 pokojíčky, 10 dní a 2458 sexuálních predátorů,“ tak je v krátkosti tento filmový experiment popisován samotnými tvůrci.¹⁰⁷

¹⁰⁷ V síti. In: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group, ©2001-2020, 2020 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/720753-v-siti/prehled/>

Snímek se za víkend, co se týče počtu zhlédnutí, stal nejnavštěvovanějším českým dokumentem. Za velké plus pokládám skutečnost, že protagonisté připravili i cenzurovanou verzi filmu V síti: Za školou, která je vhodná pro diváky od 11 let, a která vznikla pro potřebu základních škol. „Prof. Petr Weiss považuje film z psychologického i ze sexuologického hlediska za užitečný a přínosný pro sexuální osvětu, a to jak pro potenciální oběti kybernetického sexuálního zneužívání dětí, tak i z hlediska rozšíření povědomí veřejnosti (a především rodičů) o tomto závažném kriminálním problému.“¹⁰⁸

Pedagogové také disponují metodickým materiálem k dokumentu, který toto téma šířeji rozebírá, navrhuje otázky pro diskuzi nebo může být inspirací pro různé aktivity, které lze zařadit do výuky po zhlédnutí filmu.

Pomocí grafu číslo 15 bylo zjišťováno, zdali by si žáci druhého stupně dokázali představit život bez sociálních sítí. Ze všech dotazovaných odpovědělo 98 žáků (29,7 %), že by gesto zrušení svých profilů dokázalo učinit, což lze v dnešní době pokládat za obdivuhodné. Zůstává otázkou, jak dlouho by tato absence byla pro ně snesitelná, tudíž je třeba vzít v úvahu, že volba této varianty nemusí zcela korespondovat s realitou. Je nutné zmínit, že možnost „rozhodně ano“ volilo z 98 respondentů 79 žáků (80,6 %) nižších ročníků, tj. 6. a 7. tříd. Třídy 8. a 9. se k představě života bez sociálních sítí spíše nepřiklánějí a raději volili varianty nesouhlasné.



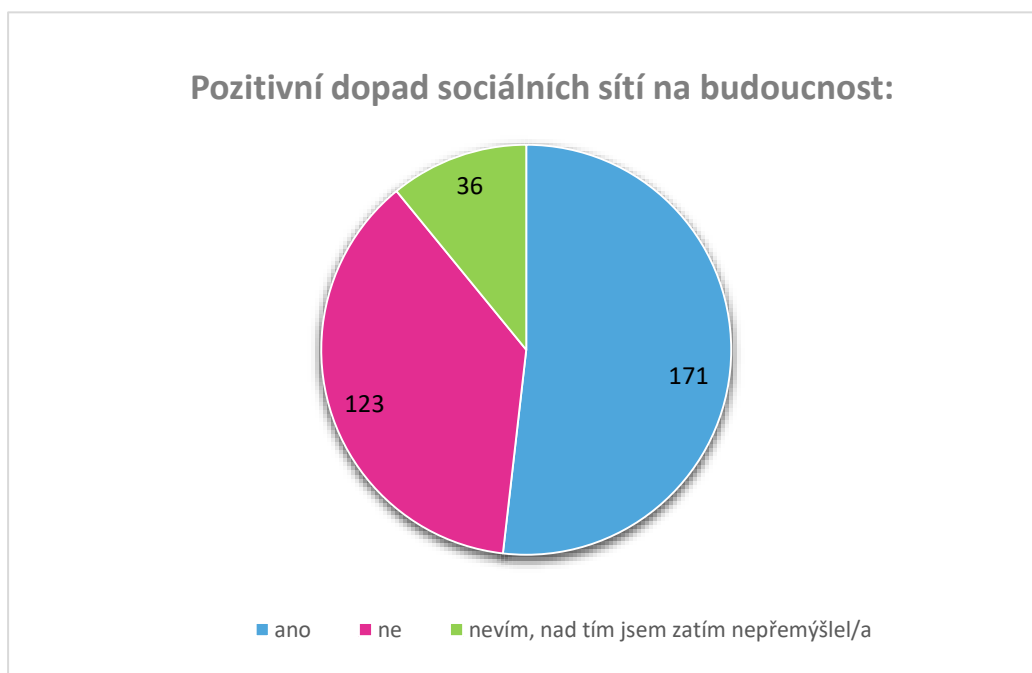
Graf 15 - Podíl respondentů ochotných žít bez sociálních sítí, N=330

¹⁰⁸ V síti. In: Česko-Slovenská filmová databáze [online]. Praha: POMO Media Group, ©2001-2020, 2020 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/720753-v-siti/prehled/>

Z posledního grafu lze vyčíst, kolik žáků se rozhodlo pro jednotlivé odpovědi. Pokud by ale byly sloučeny dvě pozitivní a dvě negativní reakce (kromě možnosti „nevím“) v pouhé možnosti „ano“ a „ne“, více než polovina dotazovaných (55,5 %) by dokázala bez virtuálního světa být, avšak téměř třetina (32,7 %) by takto jednat nedovedla. Taková situace by však potřebovala širší výzkum, jenž by zjišťoval, jaký je rozdíl mezi pohnutkou zvolit striktní odpověď a odpovědi ne příliš jednoznačnou.

Z rozhovorů v ohniskových skupinách vzešla k této otázce jasná odpověď těch, co označili odpověď „rozhodně ne“ a spíše „ne“. Žáci hovořili o obavách vyčlenění z kolektivu, strachu z toho „nebýt v obraze“. Tato pohnutka, která stála na 3. místě v grafu číslo 5 při řešení důvodů k založení sociálních sítí, se etablovala v této situaci na první příčku. Ve chvíli, kdy by celá třída, potažmo kamarádi, sítě zrušili hromadně, dalo by se s touto představou nakládat snáze.

Následující graf ukazuje, že více jak polovina všech dotazovaných (51,8 %) se domnívá, že sociální sítě mohou v dlouhodobější životní perspektivě být pozitivním nosičem různých příležitostí (nová přátelství, partner, práce).



Graf 16 - Pozitivní dopad sociálních sítí na budoucnost z pohledu žáků, N=330

V ohniskových skupinách žáci vyšších ročníků potvrdili, že už dnes si všímají, že na sociálních sítích jsou vytvořeny různé skupiny, jež inzerují nabídku práce. Vzniká spousta seznamovacích aplikací a žáci tak registrují, že i řada známých osobností zde našla svého budoucího partnera. Zároveň si ale uvědomují, že takový krok může být jen prvotním impulsem, žádné sociální sítě

nezaručují dle jejich slov „stoprocentní spokojenost až navěky, protože to je o lidech, ne o sítích.“ Žáci nižších ročníků volili spíše varianty „ne“ a „nevím“, neboť nad těmito věcmi zatím příliš nepřemýšlí.

Dílčím cílem diplomové práce bylo zjistit, co děti druhého stupně základních škol naplňuje tehdy, když nejsou aktivní na sociálních sítích. Byla vytvořena tabulka podle nejčastějších odpovědí.

Pozice	Odpověď
1.	Přátelé (procházky, venkovní aktivity, strávený čas venku)
2.	Rodina (výlety, pomoc doma, starost o mladší sourozence, úklid)
3.	Vzdělání (učivo, domácí úkoly, plnění školních povinností)
4.	Sport (tréninky, soustředění, zápasy)
5.	ZUŠ (hra na hudební nástroj, vystoupení, akce, výtvarné umění, tanec)
6.	Četba (knihy, e-knihy, články, komiksy a jiné časopisy)
7.	Televize
8.	Spánek

Tabulka 5 - Pořadí preferencí žáků v rámci volného času mimo sociální sítě

Někteří žáci v této otázce odpovídali pouze jednoslovně, jiní rozepsali všechny své aktivity, jež provozují v rámci volného času. První příčka tabulky v této praktické části jen potvrzuje část teoretickou, zejména to, že v tomto období dospívání hraje velkou roli vrstevnická skupina. Je třeba vyzdvihnout sport a návštěvu základních uměleckých škol, které se v odpovědích také velice hojně objevovaly.

Celkem velké počty chlapců se pravidelně věnují hokeji a florbalu, se kterými absolvují zápasy. V ohniskových skupinách bylo sděleno, že rodiče tyto žáky plně podporují a sami na utkání pravidelně jezdí či zajišťují jinou pomoc. Dívky nejčastěji zmiňovaly tanec v různých tanečních školách a skupinách na Pelhřimovsku a ze hry na hudební nástroj uváděly klavír a housle. Za překvapení lze pokládat i šestou příčku, neboť šlo o četbu se zájmem (young adult literatura, komiksy a fantasy), nikoli povinnou.

Předposlední otázka byla také věnována, v tomto šetření 8 žákům, jež sociální sítě nemají. Jednalo se o 6 žáků z 6. třídy gymnaziálního typu (prima) a 2 žáky ze třídy 7. (sekunda). Zde bylo vyjádření velice jednoznačné – žáci doposud neměli potřebu sítě zakládat. Konkrétně žáci z primy uvedli, že přechod z běžné školy na gymnázium s sebou nesl řadu nových návyků, více učiva, a tak na podobné záležitosti není v tuto chvíli čas.

Poslední otázka celého výzkumného šetření dávala prostor k zamyšlení, jak by vypadal svět bez sociálních sítí. Častou odpovědí byla odpověď „nevím, je to složité, protože si to neumím představit.“ Taková odpověď může evokovat skutečnost, že generace dnešních dětí a dospívajících je už několik let spjata s takovým světem a je těžké představit si něco, co neznají.

Někteří žáci u této otázky odpovídali v heslech, např. trávili bychom více času spolu, venku, tváří v tvář. Jiní tuto otázku pojali komplexněji, zde jsou pro ilustraci některé příklady:

„Lidé by se více bavili, uměli by lépe komunikovat, trávili by více času venku nebo pohybem, bylo by méně obézních lidí a menší výskyt nemocí zapříčiněných špatnou imunitou, nebáli bychom se vyjádřit svůj názor před více lidmi, tolik bychom si nezáviděli a uměli se smířit s tím kým jsme a jak vypadáme, nebyli by jsme nešťastní ze svých neúspěchů když bychom neviděli lidi zveřejňovat své úspěchy a smířili bychom se s realitou.“

„Byl by možná nudnější, ale lidé by nebyli tak lenošní. Dalo by se to přežít.“

„Lidé by k sobě měli blíž co se týče lidské stránky, podle mého názoru se člověk stává robotem k děláni fotek a komentováním druhých lidí. Pokud by sociální sítě neexistovaly svět by se stále točil stejně jako tomu bylo několik milionů let a lidé byli i tak šťastní.“

„Podle mě by se hlavně děti více učily a nebyl by takový problém že někdo mu na Instagramu pod jeho fotku napsal hnusný komentář a pak by to neřešila celá třída nebo škola. Taky by se někteří děti co to potřebují více hýbaly, měly by více koníčků a podle mě by si užily i více zábavy než aby stále seděly u počítače a koukaly jak někdo na youtube točí video že jede po dálnici 200 km v hodině.“

„Myslím že třeba já bych dělala asi to samé co dělám ve svém volném čase, když nejsem na sítích.“

„Lidé by neměli tendence přirovnávat vlastní životy těm ostatním. Komunikace by byla možná jiná, byť stále v praktickém měřítku. Rozhodně si nemyslím, že by došlo na nějakou, řekněme krizi (také apokalypsu, jak někteří více posedlí lidé tvrdí...) Velmi příjemným pozitivem tohoto scénáře by byla kontaktnost, která by se jistě zvýšila. Lidé by své životy žili v našem světě spolu

s okolím, ne v imaginárním světě internetu, který nám nakonec neposkytuje nic jiného nežli pocit, že nejsme sami. Otázkou je: je to skutečně tak? A abych se moc nerozepisoval, ač mám tedy obavy, že už se stalo, k závěru bych své poznatky shrnul tak, že dopad by byl dle mého více jak pozitivní.“

Uvedená tvrzení vypovídají o tom, že žáci dokáží o světě bez sociálních sítí přemýšlet a velmi často v odpovědích vzhledem k životu bez sociálních sítí zmiňují právě úskalí, která sítě přinášejí.

7.1 Shrnutí poznatků z ohniskových skupin

Jak již bylo uvedeno, kvantitativní výzkum byl doplněn o kvalitativní část formou diskuse s 8 participanty v tzv. ohniskových skupinách. Jelikož se jednalo o méně početnou skupinu, pro bezprostřední reakce a uvolněnou atmosféru seděli všichni účastníci v kruhu. Celá diskuse probíhala v návaznosti na dotazník, který žáci před samotným rozhovorem vyplnili.

Na základě odpovědí jsem si pak u každé skupiny, jakožto moderátor diskuse, připravila některé dotazy, jejichž odpovědi jsou v praktické části práce již zaznamenány. Hlavním cílem těchto rozhovorů bylo eliminovat případná nedorozumění v rámci dotazníkových odpovědí, objasnit některé myšlenky a porovnat, zda v problematice sociálních sítí hraje roli typ školy, kterou daný žák navštěvuje.

Na diskuzi byl stanoven přibližný třicetiminutový limit, což by vzhledem k zainteresovanosti žáků k danému tématu mohlo být klidně více. Všichni přítomní žáci v každé ze skupin otevřeně hovořili, nebyl zaznamenán žádný stud či neochota odpovědět. Věřím, že této skutečnosti dopomohla i má přítomnost během zadávání dotazníků či znalost některých žáků mé osoby z letních táborů, kroužků či tanečních kempů v Pelhřimově a okolí.

Navzdory různým typům škol nebyly zaznamenány velké rozdíly z hlediska vyjadřovacích schopností, přesto však vždy chvíli trvalo, než žáci zformulovali myšlenku. Velkým překvapením byli především participanti z nižších ročníků, kteří měli velmi vyspělé názory a nebáli se případně oponovat starším spolužákům. Je vidno, že žáci všech typů škol si silně uvědomují moc sociálních sítí. U žáků, kteří navštěvují školy v menších obcích je jejich vliv menší.

Během diskusí bylo dbáno na to, aby žáci měli dostatečný prostor vyjádřit své postoje. Velmi zajímavé bylo pozorovat nejen sled myšlenek, ale především s jakým emocionálním zabarvením o těchto záležitostech hovoří. Většina žáků totiž ve chvíli, kdy mluvila o zážitcích spojených s reálnou zkušeností tzv. „ožila“ – použití bohatší slovní zásoby, mimika, gesta, zatímco u popisování některých jevů v závislosti na sociálních sítích zůstali jen u prostého výčtu svých pochodů.

Také bylo zřetelné, že ve chvíli, kdy se o těchto věcech konverzovalo, docházelo u žáků k většímu uvědomění, např. z hlediska vlastní ochrany v online prostředí. Několikrát se ukázalo, že žák popisoval jev a následně sám zhodnotil, že daný údaj/komentář/příspěvek, který zveřejnil, nemusel vůbec publikovat.

U základní školy ve městě bylo více času věnováno rizikovým jevům a jejich řešení, neboť žáci hojně využívají různé komunikační anonymní sítě. U žáků na gymnáziu, kde se sítě užívají znatelně méně, se více řešily dopady sociálních sítí v dlouhodobější perspektivě. Žáci 8. a 9. třídy školy městského typu uvedli, že pocit touhy zkontrolovat sociální sítě a případně následný neklid z dlouhodobé nečinnosti jim přijde jako běžný jev. Na tomto příkladu lze vypožorovat, že dnes jsou sociální sítě opravdu každodenní součástí života dospívajících.

Jedním z výraznějších kontrastů, který byl zaznamenán při rozhovorech v ohniskových skupinách, byli samotní žáci. Porovná-li žáky z gymnázia a menších obcí s žáky ze školy městské, lze nalézt několik odlišností, které mohou úzce souviset s fenoménem sociálních sítí. Převážně dívky z městské školy jsou velmi napřed – svým zevnějškem (líčení, oblékání, vyspělost) působí starší, než ve skutečnosti jsou. Tyto dívky mají o dění na sociálních sítích velký přehled, sledují je denně a řeší velmi intenzivně vztahovou rovinu na sociálních sítích (chatování s kamarádkami/chlapci, anonymní dotazování), téměř všechny se smíchem přiznaly, že před umístěním fotky na sociální síť dlouze přemýšlejí nad tím, zda je dostatečně dobrá, aby mohla být publikována.¹⁰⁹ Co se týče vyjadřování, některé se snaží o dospělý projev, který nemusí působit přirozeně.

Oproti tomu žákyně z menších škol a gymnázia jsou spíše nenápadné, dívky se v nižších třídách nelíčí a sociální sítě využívají především ke komunikaci s kamarády. Možná se jedná o ojedinělý případ, nicméně by se i tímto jevem dalo vysvětlit, proč žáci v městské škole na Pelhřimovsku jsou všichni tak vášnivými uživateli sociálních sítí – jednodušeji řečeno – tendence trendu se jich dotýká ze stran vrstevníků silněji než u žáků, které jsou součástí menších kolektivů. Jedná se však jen o hypotézu vyvozenou na základě pozorování, která by se musela dalším výzkumem potvrdit nebo vyvrátit.

Všechny skupiny, jež se účastnily debaty, byly schopny se aktivně zapojit, kriticky myslet, přijít se zajímavými postřehy, obhájit své názory a dospět k rozumným závěrům. Sami žáci zhodnotili, že pohled na sociální sítě z druhé strany pomocí dotazníku pomohl uvědomit si jejich sílu, byl jim ku prospěchu. Sami však podotkli, že ve chvíli, kdy je užívají, takto nepřemýšlí. Proto by bylo třeba zařadit více osvěty, aby se povedlo částečně eliminovat rizikové jevy chování, které tuto věkovou skupinu ohrožují.

¹⁰⁹ Tato skutečnost vzešla nejen z ohniskových skupin, ale i z dlouhodobějšího sledování dívek při společném trávení času v rámci školních i mimoškolních aktivit.

7.2 Zhodnocení výsledků výzkumného šetření

K jednomu z dílčích cílů se vážala otázka, která měla za úkol zjistit, v jakém věku si žáci II. stupně základních škol zakládají profily na sociálních sítích. K této otázce mě vedla skutečnost, jenž je popsána i v teoretické části práce a to ta, že sociální sítě jsou všude uváděny jako přístupné od 13 let, nicméně i ze svého okolí vím, že málokteré dítě v dnešní době opravdu čeká až do již zmíněného věku. Většina dětí si profil opravdu zakládá dříve, než je oficiální požadavek jednotlivých sociálních sítí. Vzhledem k tomu, že je velmi snadné obejít pravidla k založení (např. uvést jiný datum narození, který nelze nijak dosvědčit), jej děti často porušují.

Takové jednání neberou jako žádné velký přestupek či výčitku, v ohniskových skupinách jedna z dívek sdělila, že „*radši si ho založím s chybnými údaji, abych nebyla mimo mezi kamarády.*“ Tato výpověď znovu potvrzuje skutečnost, jak jsou vrstevníci v období dospívání klíčovou záležitostí a jedním z hlavních stimulů k bytí na sociálních sítích. Zakládání profilů se nejčastěji pohybuje kolem 11 a 12 let věku.

Velká část práce je věnována rizikům v online prostředí. Tady se mé prvotní předpoklady příliš nepotvrdily. Očekávala jsem, že informovanost žáků bude minimální, nakonec však výsledky nebyly tak nepříznivé a povědomí o rizicích žáci skutečně mají. Kladla jsem si ale především za cíl alespoň částečně zjistit, zda jsou znalosti žáků dostačující. I přesto, že většina odpovědí byla správně zodpovězena, nelze na dvou ověřujících otázkách zobecnit, že tomu tak skutečně je. K tomu by bylo zapotřebí daleko komplexnější šetření. Svět sociálních sítí je velmi proměnlivý a vyžaduje tak neustálou pozornost, jak co nejvíce minimalizovat nebezpečí.

Pobyt na internetu, zejména v rámci sociálních sítí, dosahuje u některých žáků i několik hodin denně. Nejčastěji se na něm žáci pohybují v rozmezí od 2 do 4 hodin denně ve školní dny, o víkendu se tento údaj liší a bývá vyšší.

Mezi dominantní aktivity patří chatování s přáteli nebo prohlížení fotografií. Ty jsou pro dívky dle jejich slov zdrojem inspirace, u chlapců spíše vévodí hraní různých her (pokud je hraní prováděno skrze některou ze sociálních sítí, lze také mluvit o aktivitách na sociálních sítích). S dopisováním si na internetu se úzce pojí i způsob komunikace. Domnívala jsem se, že chatování bude žáků, co se týče sdělování záležitostí osobnějšího rázu v dnešní době bližší. K mému překvapení však pořád raději sdělují své pocity tváří v tvář.

Výhody sociálních sítí žáci spatřují v možnosti okamžité komunikace a sdílení, vyhledávání informací a odreagování se. Jako negativa nejčastěji uvedli různé formy nebezpečí a vznik závislosti.

I přesto, že sociální síť patří k činnostem, jež během volného času vyhledává velké procento dětí, řada z nich stále provozuje i jiné volnočasové aktivity od trávení času s rodinou/přáteli přes sportovní či hudební zájmové kroužky až po četbu a vzdělávání.

Svět sociálních sítí je virtuální realitou a žáci si tuto skutečnost uvědomují. Sami však podotýkají, že *„někdy nejde ty profily neprojet a nezjistit, co je novýho, kdo kde byl a co dělal.“* *„Jsou tam hezké fotky, třeba z cest, domácích mazlíčků.“* Během rozhovorů v ohniskových skupinách mě zajímalo, jaké emoce se po zhlédnutí různých profilů, např. oblíbených osobností, u žáků objevují. Právě zrovna u dívek se lze leckdy potkat s určitou nenaplněnou touhou – *„nemám tělo jako tamta modelka/ chtěla bych takovýhle boty/v šatníku mi chybí šaty/proč nemám taky takové vlasy“* – jak ony samy často dané fotografie komentují. Tyto pocity srovnávání se jsou v období dospívání běžným jevem, nicméně leckdy vyumělkovaný online svět může umocňovat frustraci v rámci vnímání svého vlastního já. Nicméně i tohle je oblast, která by vyžadovala hlubší analýzu.

Jak žáci uvažují o světě bez sociálních sítí? Jde o výzkumnou otázku, která měla za cíl zjistit, do jaké míry si takový svět vůbec umí představit. Překvapilo mě, jak někteří žáci zvládli v závěru dotazování přemýšlet (viz Interpretace výsledků z dotazníkového šetření). Našly se i odpovědi typu *„nevím“*. Taková odpověď může evokovat skutečnost, že generace dnešních dětí a dospívajících je už několik let spjata s takovým světem a je pro ně těžké představit si něco, co neznají.

Na otázku, co naopak očekávají, se v ohniskových skupinách velmi shodovali. *„Vznikne zase něco nového, nějaká aplikace, co lidi pohltí, budeme stále online jako teď.“* *„Možná i ve školách se tak více bude pracovat online.“* Mezi odpověďmi lze nalézt i opačné stanovisko. *„Lidi začnou třeba pracovat víc z domu, což je určitě fajn, ale zas vymizí ten kontakt lidí a bude pak mnohem těžší komunikovat, když se uvidíme osobně.“* Je vidno, že i pro žáky, kteří jsou aktivní na sítích každý den, je složité jednoznačně vyhodnotit budoucí směřování.

Závěr

Diplomová práce měla za cíl zorientovat se v problematice sociálních sítí, především tak v souvislosti s jejich vlivem na život dětí a dospívajících ve věku 11 až 15 let na Pelhřimovsku. To vše bylo mapováno z toho důvodu, aby bylo zjištěno, jak velký kus svého času věnují virtuálnímu světu, který leckdy mění i svět reálný.

Dívky i chlapci v tomto vývojovém období povětšinou chtějí být součástí kolektivu, jít tzv. s dobou a být v obraze, proto v současné době nebýt uživatelem sociálních sítí může u některých žáků vést k ostrakizaci ve skupině. Na základě této skutečnosti si žáci sociální sítě mnohdy zakládají v rozporu s pravidly jejich užívání, tzn. dříve, než je povoleno.

Výzkum ukázal, že doba strávená v online prostředí dosahuje u žáků i několik hodin denně, v rámci komunikace si žáci vymění stovky zpráv, což způsobuje zhoršení pravopisných dovedností a vyjadřovacích schopností. Pseudorealita, která může působit více než ideálně, pak jednodušeji zapříčiňuje vnitřní rozpor mezi tím, co dítě nebo dospívající doopravdy prožívá a mezi tím, kam směřují jeho touhy, jež shledává na sociálních sítích atraktivními, a které, jak již bylo zmíněno, nesou v řadě případů jen minimum skutečnosti. Virtuální svět tak může být do značné míry činitelem, jenž může omezit přirozený vývoj jedince v reálném světě, je-li jeho primárním zájmem online prostředí.

Na druhou stranu jsou dnes mladí lidé v souvislosti s technologiemi těmi, kteří se velmi rychle dokáží v této oblasti zorientovat a osvojit řadu dovedností. V závislosti na rychlém toku všech informací a příležitostí si tak děti a dospívající nemusí uvědomovat nebezpečí, které virtuální svět skýtá. Bylo třeba zjistit, jak k této problematice přistupují škola a rodiče. Výsledky ukázaly, že informovanost žáků není zas tak žalostná, jak média často uvádí, přesto však nelze říct, že jde o příznivou bilanci. Jsem přesvědčená, že je třeba podpořit osvětu, více hovořit o problémech v rámci kyberprostoru. Je totiž pravděpodobné, že s rostoucí popularitou nových médií, mohou narůstat i jednotlivá rizika a s nimi potenciální útoky.

Práce je především informativního charakteru a snaží se shrnout problematiku sociálních sítí u žáků základních škol. Ačkoli zodpovězené výzkumné otázky jsou orientovány především na Pelhřimov a jeho okolí, a přestože výsledky nelze zobecnit na všechny druhostupňové žáky, domnívám se, že tato práce alespoň částečně přispěla k pochopení dnešní generace a jejímu propojení s internetovými sociálními sítěmi, které už dnes jsou u některých jedinců neodmyslitelnou součástí života a jejich budoucí tendence posilují.

Seznam použité literatury a zdrojů

Knižní zdroje:

BOYD, Danah. *Je to složitější: sociální život teenagerů na sociálních sítích*. Praha: Akropolis, 2017, 304 s. ISBN 978-80-7470-165-8.

FRANK, Tomáš a Věra JIRÁSKOVÁ. *K mediální výchově*. Praha: SPHV, 2008, 124 s. ISBN 978-80-904187.

GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012, 185 s. ISBN 978-80-247-3921-2

GOFFMAN, Erving, et al. *The presentation of self in everyday life*. London: Harmondsworth: Penguin Books, 1978. 173 s.

GOLLNICK, Donna and Philip CHINN. *Multicultural education in a pluralistic society*. London: Pearson Education, 2013. ISBN 978-0134054674

GORDON, Sherri. *Coping with online flaming and trolling*. New York: The Rosen Publishing, 2019, 112 s. ISBN 9781508179047.

GREGOR, Miloš a Petra VEJVODOVÁ. *Fake News - Nejlepší kniha o dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018, 144 s. ISBN 978-80-264-1805-4.

HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na dětech*. Praha: Triton, 2012, 224 s. ISBN 978-80-7387-545-9.

JELÍNEK, Marian a Kamila JETMAROVÁ. *Neztraťte motivaci v době blahobytu*. Praha: Portál, 2017, 240 s. ISBN 978-80-262-1196-9.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

KOPECKÝ, Kamil a Veronika KREJČÍ. *Rizika virtuální komunikace*. Olomouc: NET UNIVERSITY, 2010, 35 s. ISBN 978-80-254-7866.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora. *Děti a online rizika*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LINHART, Jiří, PETRUSEK, Miloslav, VODÁKOVÁ, Alena, MAŘÍKOVÁ, Hana. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 986 s. ISBN 80-7184-311-3.

LISTER, Martin. *New media: A Critical introduction*. Abingdon: Routledge, 2009. 464 s. ISBN 0-203-88482-5.

MACEK, Jakub. *Úvod do nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. 71 s. ISBN 978-80-7464-025-4.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna, BLINKA, Lukas, ČERNÁ, Alena, DĚDKOVÁ, Lenka, MACHÁČKOVÁ Hana a David ŠMAHEL. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 184 s. Psyché. ISBN 978-80-247-5010-1.

ŠMAHEL, David. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003. 158 s. Psychologická setkávání. ISBN 80-7254-360-1.

VACEK, Pavel, BENEŠOVÁ, Dominika, BLAHYNKOVÁ, Nikola, BŘÍZOVÁ, Helena, SITOVÁ, Lucie. *Youtuberství a žáci základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 109 s. ISBN 978-80-7435-719-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VOLEK, Jaromír, JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Mediální studia: Východiska a výzvy. Mediální studia*, Praha: Syndikát novinářů ČR, 2006, roč. I., č. 1, s. 12-25. ISSN 1801-9978.

Elektronické zdroje:

AdMeter: Měsíční dosah YouTube v ČR je 4,6 mil. lidí. In: *MediaGuru.cz* [online]. Praha: PHD, 10. února 2016 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2016/02/admeter-mesicni-dosah-youtube-v-cr-je-4-6-millidi/>

BEDROŠOVÁ, Marie, HLAVOVÁ, Renata, MACHÁČKOVÁ, Hana, DĚDKOVÁ, Lenka, a David ŠMAHEL. *České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách*. In: *Projekt EU Kids Online IV (2020)* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2018 [cit. 2019-02-23]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3115505/eu_kids_online_report.pdf

BOYD, Danah and Nicole ELLISON. *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication* [online]. Wiley Online Library, 2007, s. 210-230 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>

BOYD, Danah and Nicole ELLISON. *Sociality through Social Network Sites* [online]. Oxford Handbook of Internet Studies. Oxford: The Oxford Handbook of Surveillance Studies, 2013, s. 151-172 [cit. 2019-10-03] Dostupné z: https://www.academia.edu/7731305/Ellison_N._B._and_boyd_d._2013_.Sociality_through_Social_Network_Sites._In_Dutton_W._H._Ed._The_Oxford_Handbook_of_Internet_Studies._Oxford_Oxford_University_Press_pp._151-172

Co je netolismus? In: *netolismus.cz* [online]. Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, ©2015 [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <http://netolismus.cz/>

Co je to GDPR? In: *GDPR.cz* [online]. Praha: Eva Škorníčková, 2018 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://www.gdpr.cz/gdpr/>

Co je to hoax? In: *HOAX.cz* [online]. Josef Džubák, ©2000–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/hoax/co-je-to-hoax>

ČERNÝ, Michal. *ResearchGate: sociální síť pro vědce, která zaujala i Billa Gatese* [online]. Praha: Internet Info, ©1998–2020, 2013 [cit. 2019-10-28]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://www.lupa.cz/clanky/researchgate-socialni-sit-pro-vedce-ktera-ziskala-investici-od-billa-gatese/>

České děti v kybersvětě. In: *E-bezpečí.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019 [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

DHALIVAL, Jas. *Sedm hroživých: Nejhorší podvody na sociálních sítích současnosti* [online]. Praha: Avast Software, 2019 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://blog.avast.com/cs/avoid-social-media-scams>

DOBEŠOVÁ, Pavla a René SZOTKOWSKI. *ASMR – nová virtuální droga?* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2008-2020, 16. září 2013 [cit. 2020-04-03]. ISSN 2571-1679. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/743--asmr-nova-virtualni-droga>

DOMINGUES, Caio. *Understanding New Media – a quick overview*. In: Masters of media [online]. Netherlands, Amsterdam, 2014 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://mastersofmedia.hum.uva.nl/blog/2014/09/08/understanding-new-media-a-quick-overview/>

DVOŘÁČKOVÁ, Lenka. *Když dochází abeceda. Po generacích Y a Z přichází Alfa* [online]. Praha: Tiscali Media, ©1996-2020, 11. prosince 2015 [cit. 2020-02-28]. ISSN 1801-5131. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>

Facebook existuje 15 let. Má přes 2,3 miliardy uživatelů a trápí ho úniky dat. In: *Investičníweb.cz* [online]. Praha: Investičníweb, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-facebook-existuje-15-let-ma-pres-23-miliardy-uzivatelu-a-trapi-ho-uniky-dat/>

Fake. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. Douglas Harper, ©2001–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/word/fake>

Generace X. In: *GeneraceY.cz* [online]. ©2011-2012 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.generacey.cz/zjisti-jaka-jsi-generace/generace-x>

Generace. In: *SCS.ABZ.cz* [online]. ©2005-2020 [cit. 2019-02-26]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/generace>

GORDON, Sherri. *8 Reasons Why Kids Cyberbully Others* [online]. United States: New York, 14 August 2019 [cit. 2019-11-23]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/reasons-why-kids-cyberbully-others-460553>

GRIM, Filip. *Jiřina Šiklová: Zažili jsme šest až osm převratů* [online]. Praha: Forbes [cit. 2020-02-06]. ISSN 0015-6914. Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/sest-pripadne-osm-statnich-prevratu/>

HEINZ, Luděk. Sociální sítě ve škole. *Perpetuum – vzdělávání bez hranic* [online]. Praha: Scio, 2016 [cit. 2019-10-04]. Dostupné z: <https://perpetuum.cz/2016/06/socialni-site-ve-skole/>

HOUSKA, Filip. *YouTube tvoří novou sociální síť, která se chce srovnávat s Facebookem nebo Twitterem* [online]. Praha: CzechCrunch.cz, 25. srpna 2016 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.czechcrunch.cz/2016/08/youtube-tvori-novou-socialni-sit-ktera-se-chce-srovnavat-s-facebookem-nebo-twitterem/>

CHALABI, Mona. *Why is puberty starting younger?* [online]. London: Guardian Media Group, 14 November 2013 [cit. 2020-03-03]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2013/nov/04/why-is-puberty-starting-younger-precocious>

Influencer. In: *Podnikatel.cz: Největší server pro podnikatele v ČR* [online]. Praha: Internet Info, ©2007–2020 [cit. 2020-02-02]. ISSN 1802-8012. Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/pruvodce/obchodni-znacka-brand/influencer-vlivny-uzivatel/>

Instagram Business: Představujeme IGTV. In: *Business.Instagram.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: https://business.instagram.com/a/igtv?locale=cs_CZ

Introducing Instagram Stories. In: *About.Instagram.com* [online]. United States: Facebook, 2016 [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://about.instagram.com/blog/announcements/introducing-instagram-stories>

Jak Vinted funguje? In: *Vinted.cz* [online]. Praha: Vinted, ©2012–2020, 2012 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: https://www.vinted.cz/how_it_works

KOPECKÝ, Kamil. *Co je hoax? (Eduklip)* [online]. Olomouc: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Projekt E-BEZPEČÍ [cit. 2019-10-10]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/hoax-fake-news/1377-co-je-hoax-eduklip>

KOPECKÝ, Kamil a kol. *České děti a Facebook: výzkumná zpráva* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015 [cit. 2019-10-03]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/76-ceske-deti-a-facebook-2015/file>

KOPECKÝ, Kamil. Co je sexting? In: *E-bezpečí.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 3. října 2019 [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/sexting/1649-vydirani-deti-ve-spojeni-se-sextingem-neustava- caste-je-napriklad-po-rozchodu>

KOPECKÝ, Kamil. *Co je syndrom FoMo* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 3. dubna 2017 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/1229-co-je-syndrom-fomo>

LEARY, Mark and Robin KOWALSKI. Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological Bulletin*: 1990, 107(1), 34–47. Dostupné z: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.107.1.34>

Lesk Facebooku dál bledne, hvězdou se stává Instagram. In: *MediaGuru.cz* [online]. Praha: PHD, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2018/12/lesk-facebooku-dal-bledne-hvezdou-se-stava-instagram/>

MCCRINDLE, Mark. *The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations* [online]. Australia: McCrindle Research, 2018 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/328347222_The_ABC_of_XYZ_Understanding_the_Global_Generations

MCLUHAN, Marshall. *Understanding Media: The Extensions of Man: The Medium is the Message* [online]. 1964 [cit. 2019-09-26]. Dostupné z: <https://web.mit.edu/allanmc/www/mcluhan.mediummessage.pdf>

MOHSIN, Maryam. *10 Instagram Stats Every Marketer Should Know in 2020* [online]. Oberlo, 2020 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.oberlo.com/blog/instagram-stats-every-marketer-should-know>

News. In: *Online Etymology Dictionary* [online]. Douglas Harper, ©2001–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/word/news>

PEEBLES, Erin. Cyberbullying: Hiding behind the screen. *Paediatrics & Child Health*. 2014, 19(10), 527-528. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/pch/19.10.527>

Počet Čechů na Facebooku stoupl na 5,3 milionu, mírně převládají ženy. In: *Echo2.cz* [online]. Praha: Echo Media, ©2020, 2019 [cit. 2019-10-28]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iLqvh/pocet-cechu-na-facebooku-stoupl-na-53-milionu-mirne-prevladaji-zeny>

Pomoc. In: *Nebudobet.cz* [online]. Ostrava: Rizika internetu a komunikačních technologií, ©2010-2020 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://www.nebudobet.cz/?cat=pomoc>

Práce, jídlo, peníze a vztahy: Návod na použití generací. In: *Forbes Speciál: generace.forbes.cz* [online]. Praha: Forbes, nedat. [cit. 2020-02-06]. ISSN 0015-6914. Dostupné z: <http://generace.forbes.cz/tabulka/>

PROCHÁZKOVÁ, Andrea. *Jakub Sedláček: Youtuber je nám mnohem podobnější než jakákoliv jiná celebrita* [online]. Praha: CZECH NEWS CENTER, 14. března 2017 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/jakub-sedlacek-youtuber-je-nam-mnohem-podobnejsi-nez-jakakoliv-jina-celebrita-132985>

Projekt E-bezpečí: Národní projekt prevence rizikového chování v online prostředí. In: *Bezpecnyinternet.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci [cit. 2019-11-29]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/>

Rizika on-line komunikace. In: *Bezpecnyinternet.cz* [online]. [cit. 2020-03-06]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/zacatecnik/on-line-komunikace/rizika.aspx>

RŮŽIČKA, David. *Co je to Influencer marketing?* [online]. Praha: GET BOOST MEDIA, ©2020, 12. března 2019 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.getboost.cz/blog/co-je-influencer-marketing/>

Střet generací v ČR a jejich charakteristika. In: *AkSen.cz* [online]. Praha: AkSen – aktivní senior, ©2014-2020 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <http://www.aksen.cz/clanek/stret-generaci-v-cr-jejich-charakteristika>

Syndrom zvaný FOMO. In: *Webrangers.cz/* [online]. ©2020, 14. dubna 2019 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.webrangers.cz/zavislost-na-socialnich-sitich/>

Téměř tři čtvrtiny dětí oslovených na internetu se vydají na schůzku s cizím člověkem, ukázal výzkum. In: *E-bezpečí.cz* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ©2008-2020, 11. červen 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/ceske-deti-v-kybersvete-2019>

The most popular types of youtube videos.. In: *Mediakix.com* [online]. United States: Mediakix, ©2011-2020 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: <https://mediakix.com/blog/most-popular-youtube-videos/#gs.8HrGIYI>

TRLICA, David. *Pozor na podvodné SMS. "Známí" na Facebooku vás oškubou o peníze* [online]. ©2010-2020, 2017 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <https://www.svetandroida.cz/pozor-na-podvodne-sms/>

V síti. In: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Praha: POMO Media Group, ©2001-2020, 2020 [cit. 2020-04-07]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/720753-v-siti/prehled/>

Vajíčko uvařené pomocí mobilů. In: *HOAX.cz* [online]. Josef Džubák, ©2000–2020 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.hoax.cz/retezove-emaily/vajicko-uvarene-pomoci-mobilu/>

WHITE, Mary. *What Types of Social Networks Exist?* [online]. United States, California, ©2006-2019 [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: https://socialnetworking.lovetoknow.com/What_Types_of_Social_Networks_Exist

YouTube v číslech: Více než dvě miliardy uživatelů. In: *YouTube.com* [online]. United States: YouTube, nedat. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/intl/cs/about/press/>

Youtuber. In: *Oxford dictionaries: Language matters* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2016 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/youtuber>

Základy sociálních sítí: Jak na marketing na Instagramu. In: *Pavonicova.cz* [online]. Brno: Daniela Pavoničová [cit. 2019-11-02]. Dostupné z: <https://pavonicova.cz/jak-na-marketing-na-instagramu/>

Zatracená generace Z: Jak přemýšlejí mladí Češi o životě, práci i budoucnosti. In: *Magazin.aktualne.cz* [online]. Praha: Economia, ©1999-2020 [cit. 2020-02-26]. ISSN 1213-0702. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>

Seznam tabulek, grafů a obrázků

Tabulka 1- Ohniskové skupiny (rozložení žáků)	49
Tabulka 2 - Pořadí výhod sociálních sítí z pohledu žáků dle jejich odpovědí	66
Tabulka 3 - Pořadí nevýhod sociálních sítí z pohledu žáků dle jejich odpovědí	67
Tabulka 4 - Co znamená pojem kyberšikana pro žáky?.....	72
Tabulka 5 - Pořadí preferencí žáků v rámci volného času mimo sociální síť.....	76
Graf 1- Zastoupení jednotlivých tříd, N=330.....	48
Graf 2- Doba na internetu za účelem zábavy (pondělí-pátek), N=330	50
Graf 3- Doba na internetu za účelem zábavy (sobota-neděle), N=330	52
Graf 4 - Používání jednotlivých sociálních sítí, N=322	53
Graf 5 - Důvody žáků při zakládání sociálních sítí, N=322.....	55
Graf 6 - Nejčastější aktivity žáků online, N=322	56
Graf 7 - Založení sociální sítě (věk), N=322.....	57
Graf 8 - Užití pravopisu v online komunikaci, N=322	58
Graf 9 - Postoje žáků ke komunikaci online, N=322	61
Graf 10 - Přednost v komunikaci z pohledu žáků, N=330	64
Graf 11 - Zlepšuje komunikace na sociálních sítích (zlepšení vztahů), N=330.....	64
Graf 12 - Informovanost žáků o rizicích na sociálních sítích ve škole, N=330	70
Graf 13 - Informovanost žáků o rizicích na sociálních sítích od rodičů, N=330	71
Graf 14 - Znalost pojmu "kyberstalking" u žáků na druhém stupni, N=330.....	73
Graf 15 - Podíl respondentů ochotných žít bez sociálních sítí, N=330.....	74
Graf 16 - Pozitivní dopad sociálních sítí na budoucnost z pohledu žáků, N=330	75
Obrázek 1 – Titulní strana Facebooku (zdroj: www.facebook.com)	24
Obrázek 2 – Graf meziročního nárůstu uživatelů na Instagramu (zdroj: www.oberlo.com) ...	26
Obrázek 3 - Influencer marketing na Instagramu (zdroj: www.instagram.com/marketafrank)	28
Obrázek 4 – YouTube v číslech (www.oberlo.com).....	29
Obrázek 5 - Běžná konverzace žáků II. stupně v aplikaci Tellonym	59
Obrázek 6 - Ukázka komunikace online	62

Seznam příloh

Příloha 1 - Dotazník pro žáky II. stupně základních škol

Příloha 1 - Dotazník pro žáky II. stupně základních škol

- *verze, která byla následně převedena do online podoby*

Modifikovaný anonymní dotazník pro výzkum aktivit žáků na internetu a sociálních sítích z hlediska tráveného času, forem a obsahu konzumovaných produktů

Vážená žákyně, vážený žáku, jmenuji se Dominika Benešová a jsem studentkou posledního ročníku pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové. Touto cestou bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku k mé diplomové práci s názvem „Žáci II. stupně jako uživatelé sociálních sítí“. Dotazník je zcela anonymní, tudíž se nemusíte bát odpovídat pravdivě, jak v otevřených, tak uzavřených otázkách.

Předem děkuji za spolupráci.

Dominika Benešová, studentka PDF UHK

1. Zakroužkuj: ♀ dívka ♂ chlapec

2. Škola: _____

3. Třída:

- a) 6. třída
- b) prima
- c) 7. třída
- d) sekunda
- e) 8. třída
- f) tercie
- g) 9. třída
- h) kvarta

4. Kolik času trávím na internetu za účelem zábavy (sledování videí, chatování s kamarády, prohlížení fotografií na sociálních sítích apod. prostřednictvím mobilního telefonu, počítače či tabletu) během školního týdne:

- a) méně než 30 minut
- b) 30 minut
- c) přibližně 1 hodina
- d) přibližně 2 hodiny
- e) více hodin: _____ (uved' počet)

5. O volném víkendu trávím na internetu za účelem zábavy více času:

- a) ano, o kolik přibližně: _____
- b) stejně
- c) ne

6. Jsem uživatelem některé z těchto sociálních sítí (lze zaškrtnout více možných odpovědí):

- ☐ Facebook (FB messenger) ☐ Instagram ☐ YouTube ☐ Pinterest ☐ Twitter ☐ Skype
- ☐ Google+ ☐ WhatsApp ☐ TikTok ☐ Ask.fm ☐ jiné, uveď jaké: _____
- ☐ nejsem uživatelem ŽÁDNÉ sociální sítě, uveď proč: _____

(nyní přeskoč na otázku č. 13, otázky č. 7 – 12 nech prázdné)

7. Stal/a jsem se uživatelem proto, abych ... (lze zaškrtnout více možných odpovědí):

- ☐ prostřednictvím některých sociálních sítí mohl/a hrát hry
- ☐ mohl/a komunikovat s kamarády
- ☐ nahrával/a fotografie, videa
- ☐ seznámil/a se s novými lidmi
- ☐ posílal/a si se spolužáky materiály do školy
- ☐ měli to ostatní (kamarádi, spolužáci), chtěl/a jsem to mít také, abych byl/a v obraze
- ☐ jiné (uveď): _____

8. Nejčastěji na sociálních sítích (lze zaškrtnout více možných odpovědí):

- ☐ chatuji (dopisuji si) s kamarády
- ☐ skrze ně telefonuji
- ☐ nahrávám fotografie, videa
- ☐ komentuji příspěvky
- ☐ sleduji profily svých kamarádů
- ☐ sleduji profily známých osobností
- ☐ prohlížím fotografie
- ☐ jiné (uveď): _____

9. Výše zaškrtnutou sociální síť jsem si založil/a:

- a) ještě před 11 rokem
- b) v 11–12 letech
- c) ve 13 letech
- d) ve 14 letech, či déle

* Která to byla, jestli si pamatuješ? _____

10. Při psaní skrze sociální sítě myslím na pravopis (správné psaní y/i, velká/malá písmena, interpunkce)?

- a) přemýšlím nad tím a snažím se psát správně
- b) moc to neřeším
- c) vůbec nad tím nepřemýšlím

11. Používám v konverzacích emoji (smajlíci) a samolepky?

- a) ano
- b) ne

12. Při psaní skrze sociální sítě (zaškrtni, jak moc souhlasíš s tvrzením):

1. Věci se mi sdělují lépe než mluveným slovem.

☐ ano ☐ spíše ano ☐ spíše ne ☐ ne

2. Snáze vyjádřím svůj názor, postoj.

☐ ano ☐ spíše ano ☐ spíše ne ☐ ne

3. Za „monitorem“ jsem otevřenější než ve skutečném životě.

☐ ano ☐ spíše ano ☐ spíše ne ☐ ne

4. Snáze vyjádřím pocity, emoce (radost i obavy), případně tajemství.

☐ ano ☐ spíše ano ☐ spíše ne ☐ ne

13. Celkově v komunikaci dávám přednost:

- a) osobnímu setkání (kontakt v tváři v tvář)
- b) telefonování (mobilní telefon)
- c) kontaktu přes sociální sítě (psaní, telefonování přes Skype)

14. Myslím si, že sociální sítě a komunikace skrze ně zlepšují vztahy mezi lidmi:

- a) ano
- b) ne
- c) neumím posoudit

Svou odpověď zdůvodni: _____

15. Za hlavní výhody/pozitiva (přínos) používání sociálních sítí považuji:

16. Mezi nevýhody/negativa z mého pohledu patří:

17. Ve škole nás učitel/é (např. v rámci předmětu/přednášky) seznámili s možnými riziky spojené s užíváním sociálních sítí (kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking,...)?

- a) ano, byli jsme seznámeni se sociálními sítěmi včetně rizik
- b) ano, byli jsme seznámeni se sociálními sítěmi, ale o rizicích nebyla řeč
- c) ne, o tomto tématu jsme se ve škole nic nedozvěděli

18. Mluvil/a jsem s rodiči o sociálních sítích a jejich rizicích:

- a) ano, mluvili jsme o sociálních sítích včetně rizik
- b) ano, mluvili jsme o sociálních sítích, ale o rizicích nikoli
- c) ne, o tomto tématu jsme se s rodiči vůbec nebavili

19. Vím, že kyberšikana je (pokud vůbec nevím, řádky nechám volné):

20. Kyberstalking označuje:

- a) chování, kdy si pachatel na vytipuje oběť a snaží se ji vylákat ven
- b) dlouhodobé, opakované, systematické a stupňované pronásledování a obtěžování oběti pomocí informačních a komunikačních technologií
- c) elektronické rozesílání textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem
- d) ani jedno z výše uvedených

21. Dokázal/a bych si představit život bez sociálních sítí?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nevím
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

22. Domnívám se, že působení na sociálních sítích mi může přinést do budoucna pozitivní věci (nová přátelství, partnera, práci):

- a) ano
- b) ne
- c) nevím, nad tím jsem zatím nepřemýšlel/a

23. Když nejsem na sociálních sítích a internetu, trávím svůj čas:

→ (Nejsem uživatelem sociálních sítí, protože)

24. Zamyšlení: Jak by vypadal život, kdyby žádné sociální sítě neexistovaly?